

XEMYC
HÆMUS

МИНАЛО

100 години българско училище

ПЕТЪР МИХАЙЛОВ

Михаил Фригманов –
учител и читалищен деятел

ДИМИТЪР МИТЕВ

75 г. от смъртта на цар Борис III

КАФЕНЕ

ПЛАМЕН ДОЙНОВ

Унгарски комплекс

СТРАНИЦИ

МИТКО НОВКОВ

За унгарската литература
в България

Николай Бойков.
Бях се влюбил в езика.
Интервю на Емил Басат

АЛИЗ МОШОНИ

Магжарщини

Превод: Николай Бойков

ЗА ДЕЦАТА

ВАЛЕРИ ПЕТРОВ

Конче за сън

ЗА АВТОРИТЕ

ИЛЮСТРАЦИИ

Архивни снимки на 100-годишното
Българско училище в буганеца

MÚLT

100 éves a bolgár iskola

PETAR MIHAJLOV

Egy budapesti
bolgár tanár nyomában

Kovács Gergely Lajos fordítása

17**DIMITAR MITEV**

Nemzetegyesítő-e
III. Szász-Coburg-Gotha Borisz cár

Csikhelyi Lenke fordítása

KÁVÉZÓ

29**PLAMEN DOJNOV**

Magyar komplexus

Németh Erzsébet fordítása

OLDALAK

35**MITKO NOVKOV**

Magyarok irodalmi kalandzásai
Bulgáriában

Csikhelyi Lenke fordítása

49

„Beleszerettem a nyelvbe”.

Emil Baszat interjúja

Nikolaj Bojkovval

Kovács Gergely Lajos fordítása

57**MOSONYI ALÍZ**

Magyarmesék

GYEREKEKNEK

81**VALERI PETROV**

Álomgomb

Iván Andrea fordítása

108

A SZERZŐKRŐL

KÉPEK

Archív felvételek a 100 éves
budapesti bolgár iskoláról

ПЕТЪР МИХАЙЛОВ

По стъпките на един български учител
в Будапеща

PETAR MIHAJLOV

*Egy budapesti
bolgár tanár nyomában*

ЕДНА ПЛОДОТВОРНА УЧИТЕЛСКА И ЧИТАЛИЩНА ДЕЙНОСТ

Кратките автобиографични сведения за Михаил Фридманов* отвеждат до историята на една интересна и динамична личност. Роден на 22 септември 1899 г. в гр. София, Михаил Фридманов произхожда от традиционно трудово семейство – баща му е бил шивач, а майка му – домакиня. В семейството са били четири деца – трима братя и една сестра. Михаил завършва гимназия в Стара Загора през 1919 г., следва правни науки, но поради липса на средства прекъсва следването си и заминава в провинцията, където в периода 1923 – 1930 г. е учител в Чирпанско и Старозагорско. В местното читалище в село Странско, Чирпанско, той основа младежки хор и театрална трупа, които изнасят по съседните села представления, а с приходите финансира закупуване на книги за местното читалище. През 1930 г. Фридманов се завръща в София да търси нови възможности за професионална реализация. В столицата чрез конкурс е назначен за учител, като същевременно активно продължава своята читалищната дейност в читалище „Св. св. Кирил и Методий“. Така, натрупвайки солиден обществен и преподавателски опит, той бива назначен от Министерство на народната просвета (Министерство на образованието и науката днес – б.а.) за директор на българското училище в Будапеща за периода от 1950 до 1956 г.

След прекарания активен директорски, учителски и обществен-активен период в Унгария, той се завръща и продължава своята учителска и просветна дейност, като седем години е директор и учител в с. Бенковски и други села в тогавашния Кърджалийски окръг. Любопитно е, че като учител в този район го отвежда неговият интерес към турския език, в резултат на което излиза учебника му в съавторство „Български език за турските училища“. В местното читалище в село Бенковски той обединява младежи турци и българи, създава курсове по български език за турските учители и възрастни турци, отново е активен и организира хор, драматичен състав, като със събраните приходи от представления е закупувал книги за библиотеката на читалището. С това си просветителско дело Фридманов остава дълготрайна следа в местната краеведска история в региона на Кърджали и до днес.

През 1963 год., след седем години прекарани в Кърджалийско, той се завръща в София, където неуморно продължава своята читалищна дейност, като член на ръководството на читалище „Наука“ в столичния квартал „Изток“.

Михаил Фридманов има двама сина, и двамата продължават делото на своя баща, всеки по свой начин, и оставайки верни на идеята да бъдат водещи в своята професионална област и в същото време отдадени на разпространението на знание и предаване на наученото на следващите поколения. По-големият, проф. д-р Петър Михайлов Фридманов (01.09.1921 - 29.06.1997) е световно известен български лекар, дерматолог. Той е дългогодишен преподавател и директор

* **МИХАИЛ ФРИДМАНОВ** (22.09.1899 – 26.05.1971) директор на Българското училище в Будапеща 8 периода 1950 – 1956 г.

1. EGY GYÜMÖLCSÖZŐ TANÁRI ÉS NÉPMŰVELŐI ÉLETÚT

A szerény mennyiségű önéletrajzi adatból, melyet Mihail Fridmanov* hátrahagyott, egy érdekes és dinamikus személyiség élettörténete rajzolódik ki. 1899. szeptember 22-én született Szófiában, hagyományos, kétkezi munkás családban – édesapja szabó volt, édesanyja háztartásbeli. A családban négy gyermek volt – három fiú és egy lány. Mihail 1919-ben érettségizett Sztara Zagorában, majd jogot hallgatott, de ezzel anyagi okokból fel kellett hagynia. Vidékre ment, ahogy 1923 és 1930 között tanárként dolgozott Csirpan és Sztara Zagora környékén. A csirpani járáshoz tartozó Sztranszko falu művelődési házában ifjúsági kórust és színjátszókört szervezett, melyek a környező falvakban léptek fel, s a szerepléseikből származó bevételt könyvek vásárlására fordította a művelődési ház számára. 1930-ban Fridmanov a szakmai kiteljesedés új lehetőségeit keresve visszatért Szófiába. Pályázat révén elnyert egy tanári állást, s közben aktívan folytatta művelődésszervező tevékenységét is a Szent Cirill és Szent Metód Művelődési Házban. Miután így módon gazdag tapasztalatokat szerzett tanítóként és népművelőként, a Népművelési Minisztérium (a mai Oktatás- és Tudományos Minisztérium elődje – a szer. megj.) az 1950-től 1956-ig tartó időszakra kinevezte a budapesti bolgár iskola igazgatójává.

A Magyarországon igazgatói, tanári és közösség-szervezői munkával töltött évek után visszatért Bulgáriába, és folytatta pedagógusi és a népművelő tevékenységét. Hét éven át volt a Kardzsali megyei Benkovszki falu és más környékbeli falvak iskoláinak igazgatója és tanára. Érdekesség, hogy a török nyelv iránti érdeklődése vonzotta erre a vidékre, aminek gyümölcse a *Bolgár nyelv török iskolák számára* című tankönyv, melynek társszerzője volt. A benkovszki művelődési házban egységbe forrasztotta a török és bolgár fiatalokat, bolgár nyelvi kurzusokat szervezett török tanárok és felnőtt törökök számára, s ismét kórust és színjátszókört alakított, melyeknek bevételeiből a művelődési ház könyvtárát gyarapította. E népművelői tevékenységével Fridmanov kitörőn lehetetlen nyomot hagyott a kardzsali régió helytörténetében.

1963-ban, hét Kardzsali környékén töltött esztendő után ismét visszatért Szófiába, ahol fáradhatatlanul folytatta művelődésszervező tevékenységét az Iztok kerületi Tudomány Művelődési Ház vezetésének tagjaként.

Mihail Fridmanov két fiú apja, akik a maguk módján mindketten folytatták apjuk munkásságát, híven követve annak eszméjét – saját szakterületük kiválóságai voltak, s egyúttal odaadón igyekeztek tudásukat terjeszteni és a következő nemzedékeknek átadni. Az idősebbik, prof. dr. Petar Mihajlov Fridmanov (1921. szeptember 1. – 1997. június 29.) világhírű bolgár bőrgyógyász. Hosszú éveken át volt a szófiai Orvostudományi Akadémia Bőrgyógyászati Klinikájának oktatója és igazgatója, a Bolgár Bőrgyógyászati Társaság elnöke és tíz európai bőrgyógyászati társaság levelező vagy tiszteletbeli tagja. Hosszú és eredményes orvosi, oktatói, tudományos és társadalmi tevékenységéért számos díjban és kitüntetésben részesült hazájában és külföldön egyaránt. Prof. Mihajlov több mint 400 tudományos munkát publikált – monográfiákat, tankönyveket, cikkeket és egyebeket. Az ifjabbik fiú, Mariusz Fridmanov (1924. június 25. – 1989. február 10.) hosszú éveken át volt a színművészeti iskola tanára, s rendezőként és színészként szá-

* **MIHAIL FRIDMANOV** (1899. szeptember 22. – 1971. május 26.) a Budapesti Bolgár Iskola igazgatója 1950 és 1956 között

на Кожна клиника към Медицинска академия в София, председател на българското дерматологично дружество и член-кореспондент, член хонорис кауза и почетен член на 10 европейски дерматологични дружества. За своята дългогодишна лекарска, преподавателска, научна и обществена дейност проф. д-р Петър Михайлов неведнъж е награждаван и отличаван в страната и извън нея. Проф. Михайлов има публикувани над 400 научни труда – монографии, учебници, статии и др. Другият син, Мариус Фридманов (25.06.1924 - 10.02.1989) е дългогодишен преподавател в театралната школа, режисьор и актьор, участвал в заснемането на не една българска кинематографична продукция. По време на Втората световна война, Мариус Фридманов участва в състава на Първа българска армия във военните действия на територията на Унгария.

ВРЕМЕТО, ПРЕКАРАНО В БУДАПЕЩА

Още с пристигането си в Будапеща (1950) Михаил Фридманов се откроява като ревностен читалищен деятел и встъпвайки в длъжност като директор на Българското училище в Будапеща, където вещо започва да организира учебното дело. За времето, прекарано в Будапеща, той нееднократно изнася лекции и сказки пред унгарската общественост. Така постепенно Фридманов се превръща в активен инициатор за изграждане в Будапеща на Културен дом за всички българи, живеещи в Унгария, който ще се окаже след години най-важното средище на българите като официално признато малцинство, дом пристан за българския език, култура, фолклор, история и идентичност.

В личните архиви на Михаил Фридманов се откриват интересни размисли, които ярко илюстрират посветеността му като преподавател, общественик и управленец на едно образователно българско средище в сърцето на Европа, което ще остави дълготрайни следи в историята на българската общност в Унгария. Не могат да останат без възхищение неговите думи, описващи онзи период, в който той е ревностен директор на Българското училище в Будапеща, отпразнени през 1954 год. в писмо, адресирано до Министъра на народната просвета.

СПОДЕЛЕНИ МИСЛИ ОТ МИХАИЛ ФРИДМАНОВ ЗА ВРЕМЕТО, ПРЕКАРАНО В БУДАПЕЩА:

„Бях командирован в Будапеща със задача да укрепя българското учебно дело, да възстановя престижа на българското училище там...“ „С чувство на отговорност като директор и учител, аз положих максимум усилия в работата си и върху развалините на едно изостанало във всяко отношение училище, можах да изградя днешното българско училище, което по своята организация с право заема едно от първите места между училищата в Будапеща и се ползва с много добро име“;

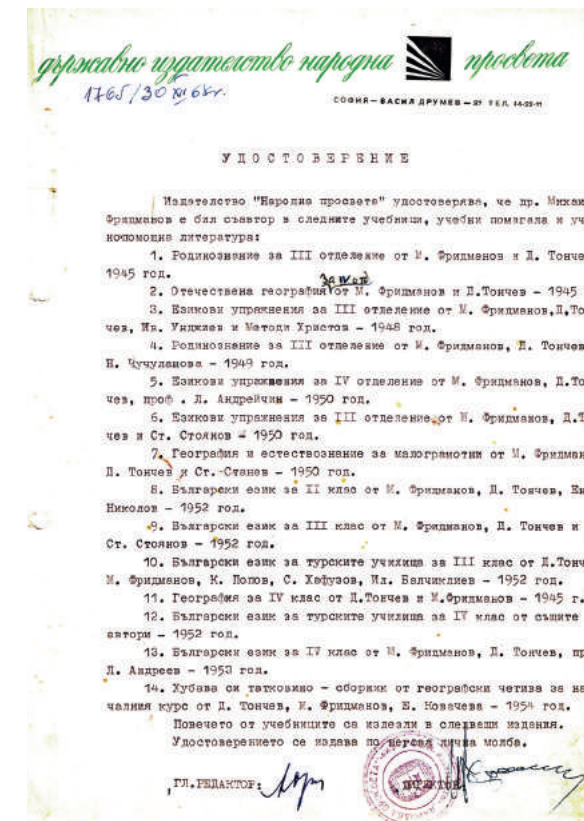
„Недобрата материална обстановка, при която години наред се води обучението и която отблъсква родителите е заменена с добра материална база, с

mos bolgár filmes produkcióban közreműködött. A második világháborúban az 1. bolgár hadsereg kötelékében részt vett a Magyarország területén zajló hadműveletekben.

2. BUDAPESTI TARTÓZKODÁS

Mihail Fridmanov már Budapestre érkezésekor (1950) buzgó népművelőnek mutatkozott. Amint elfoglalta állását a budapesti bolgár iskola élén, nagy hozzáértéssel látott az oktatás megszervezéséhez. A Budapesten töltött évek során nemegyszer tartott előadást és beszédet a magyar nyilvánosság előtt. Idővel aktív kezdeményezőjévé vált egy budapesti művelődési ház létrehozásának minden magyarországi bolgár számára, mely az évek során a hivatalosan elismert bolgár kisebbség legfontosabb központjává, a bolgár nyelv, kultúra, folklór, történelem és identitás fészekévé vált.

Mihail Fridmanov személyes archívumában érdekes elmélkedések találhatók, melyekből élesen kirajzolódik elhivatottsága pedagógusként, közéleti szereplőként és egy bolgár oktatási központ vezetőjeként Európa szívében, mely maradandó nyomot hagyott a magyarországi bolgár közösség történetében. Senkit sem hagyhatnak közömbösen a szavak, melyekkel egy 1954-ben kelt, a népművelésügyi miniszternek címzett levelében leírja az időszakot, amelyben a budapesti bolgár iskola odaadó igazgatója volt.

достатъчно чинове, пособия, покъщнина, разширение на учебните стаи от две на пет, увеличение на учителския персонал от 2 на 5, обогатяване кабинетите по химия, физика и други дисциплини, увеличение на книжното богатство на училищната библиотека с над 1000 тома нови книги.“

ПРОВЕДЕНИ ИНИЦИАТИВИ, ДАЛИ РЕЗУЛТАТ ЗА НОВИЯ ОБЛИК НА БЪЛГАРСКОТО УЧИЛИЩЕ В БУДАПЕЩА

Михаил Фридманов активно започва да инициира различни дейности, за да привлече повече ученици и укрепи училището. Ето какво споделя в писма:

„Заварих 43 ученика. Днес (1954 год.) училището има 158 ученика, което число ще се увеличи значително в началото на новата учебна година.“ „Нежеланието на много българи в миналото да изпращат децата си в българското училище, поради неговата изостаналост, се превърна в масово записване на ученици.“

„Създадох преди две години (1952) подготвителен клас при училището, в който се обучават деца, подлежащи на редовно обучение на български език. Обучението е от възпитателки, знаещи унгарски и български език.“

„Организирах (от 1952) летни двумесечни курсове (от по 25 деца) за ученици, незнаещи български език, които се обучават целодневно от две възпитателки. Всички деца са на пълен пансион“.

„Направих живо дело желанието на родителите от 30 години насам да се открие пансион за децата, които живеят в провинцията. Пансионът е изграден със собствени сили и средства и материалната подкрепа на унгарската община.“

„Пансионът, който приюти през изтеклата година (1954) 79 деца, ще приюти през новата учебна година над 100 ученика. Поради образцовата организация на живота в пансиона, дисциплина, хигиена и др. три години наред последният получава от унгарската община първа награда“.

„Сложих началото на обмяна на педагогически опит между българските и унгарски учители.“

„Създадох тесни връзки с Унгарското министерство на просветата, в резултат на което ние получаваме всестранна материална подкрепа“.

„Училището израсна като център на културния живот на цялата българска колония. Като секретар на културното дружество можах в продължение на три години (1951-1954) да организирам българите, да ги сплотя около дружеството и училището, които те чувстват вече близо до сърцето си“.

„Като инициатор за изграждане в Будапеща на Културен дом – читалище за всички българи в Унгария, допринесох твърде много. До 1954 год., в образуваният Фонд „Културен дом“ са събрани над 2.500,000 форинта.“

„Организирах студентски самодееен колектив – хор, драматичен състав, танцова трупа.“

„Доброволно участвах в подготовката и издаването на унгарско-български речник към издателството на Академията на науките.“

„Аз знаех, че няма да векувам в Будапеща, но аз знаех също така, когато

ДО
другаря
МИХАИЛ ФРИДМАНОВ
кв.Изток, ул."Хол Кюри" 13
ТУК

УВАЖАЕМИ ДРУГАРО ФРИДМАНОВ,

Приемете нашите най-сърдечни поздрави и благопожелания по случай Вашата седемдесетгодишнина.

Вашето име на деец в учителското и българското въздържателно движение, на автор на въздържателни издания и статии, на лектор и пропагандист е широко известно сред нашите среди и особено сред дейците от по-старото поколение. След Девети септември като редактор на органа на БНВС "Трезва борба", Вие дадохте нова дан в борбата за всенародна трезвеност. И сега като активист на движението в столицата, като лектор при лекторската група при НКТ и наш сътрудник, Вие сте винаги пример за младите.

Пожелаваме Ви здраве, щастие и още дълги години живот, за да може все така упорито да служите на нашата благородна идея.

ПРЕДСЕДАТЕЛ:

/Д.Братанов/

СЕКРЕТАР:

/Ст.Чолакова/

3. MIHAIL FRIDMANOV GONDOLATAI BUDAPESTI IDŐSZAKÁVAL KAPCSOLATBAN

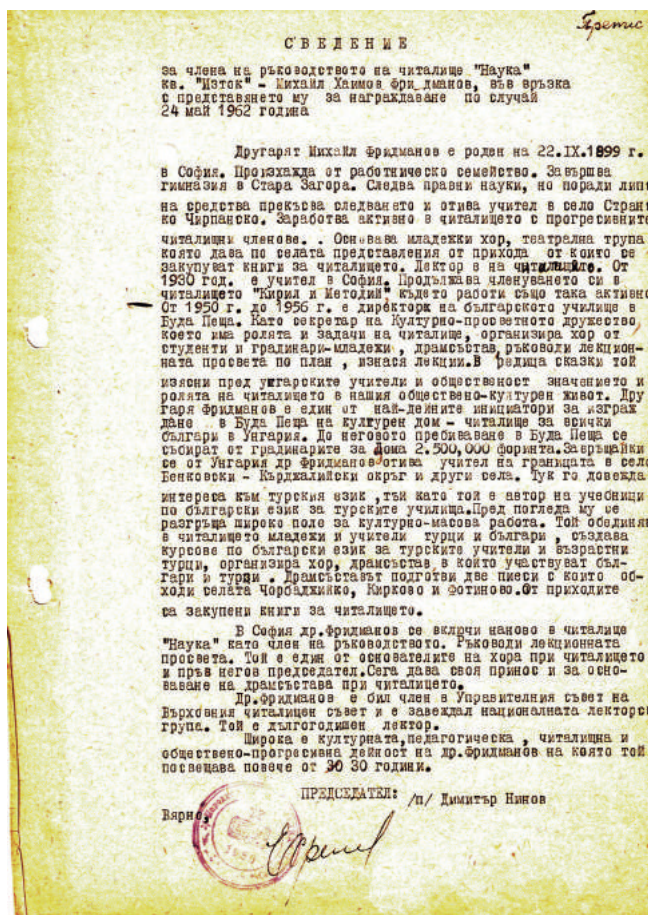
„Azzal a feladattal küldtek Budapestre, hogy megszilárdítsam a bolgár oktatást, hogy helyreállítsam az ottani bolgár iskola presztízsét.“ „Igazgatóként és tanárként felelősségérzettel telve maximális erőfeszítéssel láttam munkához, és egy minden vonatkozásban elmaradott iskola romjain sikerült kiépítenem a mai bolgár iskolát, melyet joggal tartanak számon Budapest legjobban szervezett iskolái között, s mely igen jó hírnévnek örvend“;

„A rossz körülményeket, amelyek között évek során át folyt a tanítás, s amelyek elriasztották a szülőket, jó anyagi bázis váltotta fel, elegendő számú paddal, megfelelő taneszkerekkel és berendezéssel, a tantermek számának kettőről ötre, az oktatói személyzet létszámának 2-ről 5-re emelésével, a kémia, fizika és egyéb tárgyak előadóterméinek gazdagításával, az iskolai könyvtár könyvvállományának 1000 új kötettel való növelésével.“

отидох там, че трябва да разгърна на широка основа изграждането на учебното дело в Будапеща без оглед на време.“

„През време на моето стоене в Будапеща изградих, с ценната подкрепа на колегите, едно дело, което се прецени правилно от българската и унгарската общественост, което издигна престижа на българското училище и учители.“

От споделените мисли е видно, че времето, прекарано в Будапеща, Михаил Фридманов нито за миг не се отделя от учебната дейност и просветителството. Той е автор на учебници (преработва три учебника); организатор е на обмяна на педагогически опит с унгарските учители от Висшия педагогически институт; докладчик на два педагогически доклада пред тях; участва в написването на нова христоматия за военните; автор на методическо упътване за преподаване на български език в българските училища в чужбина.

4. KEZDEMÉNYEZÉSEK, MELYEKNEK SZEREPÜK VOLT A BUDAPESTI BOLGÁR ISKOLA ÚJ ARCULATÁNAK KIALAKÍTÁSÁBAN

Mihail Fridmanov aktívan hozzájárított a legkülönbözőbb tevékenységek kezdeményezéséhez a tanulók számának növelése és az iskola megszilárdítása céljából. Leveleiben a következőket közli:

„43 diákkal vettem át az iskolát. Ma (1954-ben) az iskolának 158 diákja van, s e szám az új tanév kezdetével jelentősen emelkedni fog.“ „Míg a múltban sok bolgár vonakodott bolgár iskolába íratni a gyermekeit annak elmaradottsága miatt, ma tömegével íratják be a diákokat.“

„Két évvel ezelőtt (1952-ben) felkészítő osztályt vezettem be az iskolában, ahol azok a gyerekek tanulnak, akik bolgár nyelven vesznek részt a rendes oktatásban. A tanítást magyarul és bolgáruul egyaránt tudó tanítónők végzik.

„1952-től kéthónapos nyári kurzusokat tartunk (25 gyerekkel) bolgáruul nem tudó tanulóknak, akik egész napos oktatásban részesülnek két tanítónővel. Minden gyermek teljes diákkotthoni ellátásban részesül.“

„Teljesítettem a szülők részéről már 30 éve fennálló kívánságot, hogy diákkotthon létesüljön a vidéki gyerekek számára. A diákkotthon saját erővel és eszközökkel és a magyar önkormányzat anyagi támogatásával épült meg.“

„A diákkotthon, mely az elmúlt évben (1954) 79 gyermeket fogadott be, az új tanévben több mint 100 diáknak ad majd otthont. Példás rendezettségének, fegyelmének, higiéniájának stb. köszönhetően a diákkotthont már harmadik éve részesíti első díjban a magyar önkormányzat.“

„Kezdeményezésemre megkezdődött a pedagógiai tapasztalatcsere a bolgár és magyar tanárok között.“

„Szoros kapcsolatokat építettem ki a Magyar Köznevelési Minisztériummal, aminek eredményeképpen mindennemű anyagi támogatást megkapunk tőlük.“

„Az iskola a teljes bolgár kolónia kulturális életének központjává nőtte ki magát. A kulturális egyesület titkáráként három név alatt (1951–54) sikerült megszerveznem a bolgárokat, közösséggé formálnom őket az egyesület és az iskola körül, melyeknek sorsát már a szívükön viselik.“

„Kezdeményezőként nagyban hozzájárultam a minden magyarországi bolgár számára kulturális központként szolgáló budapesti Művelődési Ház megépítéséhez. 1954-ig a Művelődési Ház Alapba több mint 2 és fél millió forint gyűlt össze.“

„Öntevékeny diákközösséget szerveztem – kórust, színjátszókört, tánccsoportot.“

„Önkéntesként részt vettem az Akadémiai Kiadó magyar-bolgár szótárának előkészítésében és kiadásában.“

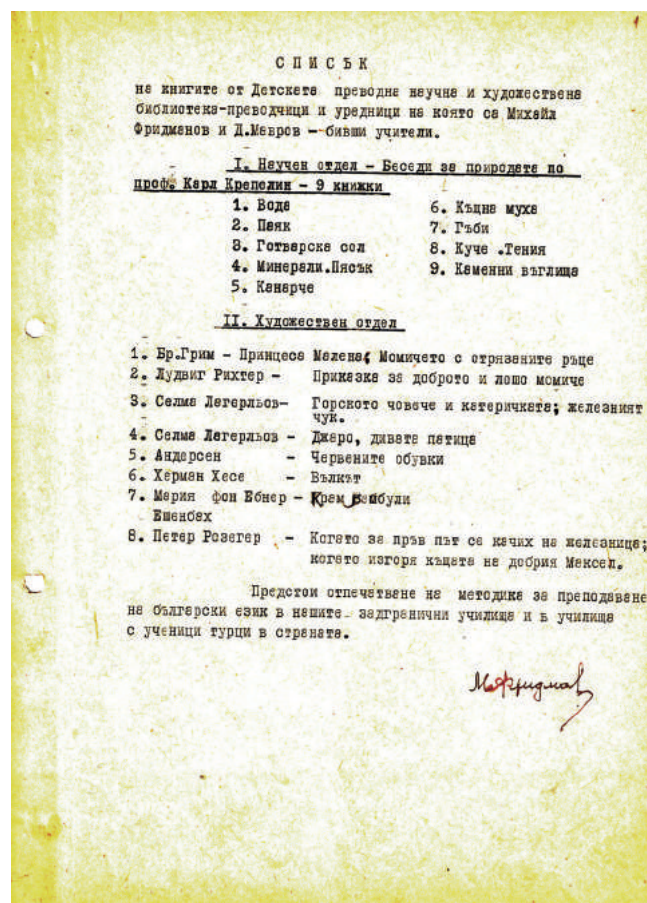
„Tudtam, hogy nem maradok örökké Budapesten, de azzal is tisztában voltam, amikor odamentem, hogy az időtől függetlenül szilárd alapot kell kiépítenem a budapesti oktatás számára.“

„Budapesti tartózkodásom ideje alatt kollégáim értékes támogatásával olyan művet alkottam, amelyet joggal becsül mind a bolgár, mind a magyar közvélemény, s amely nagymértékben megnövelte a bolgár iskola és tanárai presztízsét.“

ОБЩА ПРОФЕСИОНАЛНА И ОБЩЕСТВЕНА ДЕЙНОСТ

Михаил Фридманов остава известен сред учителството в страната и обществеността като много добър учител и педагог, автор и съавтор на 53 педагогически труда - учебници за ученици и учители, за войници, художествена и научна библиотека за ученици и учители. Автор е на много статии на педагогическа, обществена и трезва тематика. Известен е още като увлекателен лектор, любопитно е и това, че е един от основателите на учителския въздържателен съюз, в които до закриването му е заемал ръководни длъжности.

В историко-архивния преглед на Българското училище на Будапеща, в рамките на неговата 100 годишнина, която се отбелязва през 2018, личността на Михаил Фридманов определено има своето заслужено място и роля, той се откроява респектиращо и вълнуващо. Някои от откровенията в писмата му звучат много истинно, актуално, педагогическия му размах изглежда и днес важен и приложим. Дано има смели решения и повече такива директори, за да съществува Българското училище в Будапеща още дълги години и се пази българската общност в сърцето на Европа.

A fenti gondolatok alapján nyilvánvaló, hogy budapesti évei alatt Mihail Fridmanov egy pillanatra sem szakadt el az oktatási és népművelési tevékenységtől. Tankönyveket írt (három tankönyvet dolgozott át), megszervezte a pedagógiai tapasztalatcserét a Tanárképző Főiskola magyar tanáiraival; kétszer adott elő körökben pedagógiai témában; részt vett az új szöveggyűjtemény elkészítésében katonatisztek részére; módszertani útmutatást írt bolgár nyelv oktatásához határon túli bolgár iskolákban.

5. ÁLTALÁNOS SZAKMAI ÉS KÖZÖSSÉGI TEVÉKENYSÉG

Mihail Fridmanovra mind a tanári szakma, mind az egész ország nyilvánossága mint kiváló tanárra és pedagógusra, 53 pedagógiai mű – köztük tankönyvek diákok és tanárok, valamint katonák részére, művészeti és tudományos ismeretterjesztő munkák diákoknak és tanároknak – szerzőjére vagy társszerzőjére emlékszik vissza. Számos cikket is írt pedagógiai, társadalmi és mértékletességi témában. Mindezek mellett kiváló előadónak is tartották, és további érdekesség, hogy a tanárok antialkoholista szövetségének is egyik alapítója volt, s megszűnéséig vezető tisztségeket töltött be benne.

A budapesti bolgár iskola 100 éves jubileum keretében elvégzett történeti-levéltári áttekintésében jól megérdemelt helye van Mihail Fridmanov alakjának is, mely tiszteletet parancsolón és érdekfeszítőn rajzolódik ki előttünk. Leveleiben megfogalmazott kinyilatkoztatásai közül több napjainkban is igazul és aktuálisan cseng, pedagógusi lelkesedése ma is fontos és követendő például szolgál. Reméljük, a jövőben még sok bátor döntés születik és több hozzá hasonló igazgató lesz, hogy még sok-sok évig működhesen a budapesti bolgár iskola, és fennmaradhasson a bolgár közösség Európa szívében.

ДИМИТЪР МИТЕВ

Обединител ли е
цар Борис III Сакскобургготски

DIMITAR MITEV

*Nemzetegyesítő-e III.
Sász-Coburg-Gotha Borisz cár*

✱ Авторът е доцент в Института за исторически изследвания към Българската академия на науките. Текстът е написан специално за сп. „Хемус“.

НА 3 ОКТОМВРИ 1918 Г. цар Борис III заема българския престол. Оттогава са изминали 100 години, а противоречивите оценки за неговата личност продължават да вълнуват и разделят обществото. Борис Сакскобургготски е изтъкнат държавник на България в Ново време. Той е държавен глава на Царството в продължение на 25 години, до смъртта си на 28 август 1943 г. През по-голямата част от този четвърт век той не допуска сериозни управленски грешки и умело води разнебитения след катастрофите от 1913 и 1919 г. държавен кораб в бурните води на международната политика. Времето за фаталния избор идва с избухването на Втората световна война. А изборът е наистина фатален. Неминуемо България ще попадне там, където ѝ е отредено да бъде, като следствие от злополучното си участие в Първата световна война – с Германия.

Неизбежността е, така да се каже, двустранна. От една страна съпротивата срещу Вермахта е напълно безсмислен акт, който би довел единствено до окупирането на страната, жертви и страдания за българите, както и тежки икономически поражения. Не по-малко значими са и доводите от гледна точка на естествения ревизионизъм на България. Да се противопостави на Германия би означавало да се погребат националните идеали, които българското общество в края на 30-години на XX в. възприема като справедливи и основателни. Всичко това неизбежно нарежда България на страната на Оста през Втората световна война. Когато през 1943 г. сянката на новата катастрофа се провижда на хоризонта, сърцето на българския Цар не издържа и на 28 август той е покосен от инфаркт.

В края на войната България попада в съветската зона на влияние и е установен безкомпромисен комунистически режим. Монархията е ликвидирана, а личността и делото на цар Борис са обект на пропагандно сатанизиране чак до края на Студената война. След политическите промени от 1989 г., естественият ход на историческото „махало“ води до бързото реабилитиране на цар Борис III, достигащо в много случаи до необосновано и пресилено героизиране. Едва ли подобни крайности ще допринесат за правилната оценка на действително значимото историческо дело на цар Борис в полза на неговата Родина – България. Набързо бе изваден от забравата друг негов пропаганден образ – този на Цар Обединител. Започна мащабно кръщаване на обществени обекти с това прозвище. В много български градове улици, булеварди, площади носят названието Цар Борис III Обединител, като този процес продължава да се развива. Дори в българския вариант на Уикипедия, Борис III фигурира като Цар Обединител.

Може да се каже, че на 3 октомври 1918 г. младият монарх унаследява Царство като от приказките. Изключително красива страна, с великолепен климат, с трудолюбив (тогава!), търпелив и непретенциозен народ. Наследява дворец в София и определен голям парцел за построяването на нов импозантен дворец в центъра на града – сега там се намира градината около Паметника на съ-

✱ A szerző a Bolgár Tudományos Akadémia Történelemtudományi Kutatások Intézetének docense. A szöveg kifejezetten a Haemus folyóirat részére készült.

III. BORISZ CÁR 1918. október 3-án lépett a bolgár trónra. Száz év telt el azóta, de személyiségének ellentmondásos értékelése ma is foglalkoztatja és megosztja a társadalmat. Sász-Coburg-Gotha Borisz az újkori Bulgária kiemelkedő államférfija. Huszonöt éven át, 1943. augusztus 28-án bekövetkezett haláláig volt a Cárság államfője. E negyed évszázad nagyobb részében nem követett el komoly vezetői hibákat, és ügyesen kormányozta az 1913-as és 1919-es katasztrófák után az állam megrongált hajóját a nemzetközi politika viharos tengerén. A végzetes választás ideje a második világháború kitörésével érkezett el. A választás valóban végzetes volt. Bulgária elkerülhetetlenül oda jutott, ahová az első világháborúban való szerencsétlen részvétele következményeként jutnia kellett – Németország oldalára.

Az elkerülhetetlenség úgyszólván kétoldalú. Egyrészt a Wehrmachttal való szembeszállás tökéletesen értelmetlen aktus, amely csakis az ország megszállásához, a bolgárok áldozataihoz és szenvedéseikhez vezethetett, és súlyos gazdasági veszteségekkel is járt. Nem kevésbé jelentősek a következmények Bulgária természetes revizionizmusa szempontjából sem. Németországgal szembehelyezkedni annyit jelentett volna, mint elásni azokat a nemzeti eszményeket, amelyeket a bolgár társadalom a XX. század harmincas éveiben igazságosnak és megalapozottnak fogadott el. Mindez óhatatlanul a tengelyhatalmak mellé állította Bulgáriát a második világháborúban. Amikor 1943-ban az újabb katasztrófa árnyéka feltűnt a láthatáron, a bolgár Cár szíve nem bírta tovább, és augusztus 28-án leterítette őt az infarktus.

A háború végén Bulgária a szovjet befolyási zónába került, és kompromisszumok nélküli kommunista rendszert vezettek be. A monarchiát felszámolták, Borisz cár személyét és munkásságát pedig egészen a hidegháború végéig demonizálta a propaganda. Az 1989-es politikai változások után a történelmi „inga” természetes átlendülése III. Borisz cár gyors rehabilitálásához vezetett, ami sok esetben indokolatlan és túlzott hőskultuszig emelkedett. Az ilyen végletek aligha kedveznek Borisz cár hazáját, Bulgáriát szolgáló, valóban jelentős történelmi szerepe helyes értékelésének. Sebtében előrángatták a feledésből egy másik propaganda-képét, a Nemzetegyesítő Cárét. Megkezdődött közösségi objektumok tömeges átkeresztelése erre a névre. Sok bolgár városban utcák, sugárutak, terek viselik a III. Borisz Nemzetegyesítő Cár nevet, és ez a folyamat még napjainkban is folytatódik. III. Borisz még a Wikipédia bolgár variánsában is úgy szerepel, mint Nemzetegyesítő Cár.

Azt mondhatnánk, hogy 1918 október 3-án az ifjú monarcha mesébe illő Cárságot örökölt. Egy csodaszép országot, remek éghajlattal, dolgos (akkor még!), türelmes és igénytelen néppel. Örökölt egy palotát Szófiában, és egy nagy telket a város központjában, amelyet egy új, impozáns palota felépítésére jelöltek ki – ott most a szovjet katonai emlékművet körülvevő park terül el. Továbbá: birtokot és kastélyt a főváros mellett (Vrana); birtokot és gyönyörű kastélyt a Fekete tenger partján (Euxinograd); kastélyt és birtokot a Rila hegység évszázados erdei között (Csamkorija), ehhez tartozó vadászhá-

ветската армия. И още: имение и дворец край столицата (Врана); имение и прекрасен дворец на брега на Черно море (Евксиноград); дворец и имение сред вековните гори на планината Рила (Чамкория), към тях вървят високопланински ловни хижи (Ситняково, Саръгьол и други по-малки); дворец и ловен резерват в равна Тракия, в подножието на Родопите (Кричим); резиденция с минерални извори (Баня, Карловско); празен парцел, предназначен за построяването на дворец на брега на южната част от българското черноморско крайбрежие – край Созопол; редица други имоти, конюшни, манеж, гаражи, електрическа централа, природонаучен музей и т.н. През 1940 г. съдбата дарява Царството с още един дворец с прекрасен парк и ботаническа градина, този път румънски, но построен на българска земя – в Балчик. Цар Борис отлично съзнава, че най-важната му мисия е да оварди държавата, династията и това, което притежава, без да ламти (подобно на баща си) за повече.

Погледнато от друг ъгъл обаче, наследството, което той получава през 1918 г. е твърде тежко. Той поема управлението на една катастрофирала държава, току-що наредила се в лагера на победените в Първата световна война. Духът на българите е разколебан. Обществото е разделено и озлобено. Началото на гражданската война е поставено. След разгрома на фронта, разбунтували се войници тръгват към София. Спрени са, но за първи път в Новата ни история, българска войска стреля срещу българска войска. Загиват няколко хиляди души. Това обаче е само началото. Предстоят тежки класови, национални, политически, съсловни, културни и каквито се сетите още противопоставяния. Предстоят граждански войни. Във въздуха витае въпросът **кой?** Кой е виновен за националното крушение, за да му вземем главата. Този въпрос трайно се настанява сред българското общество и днес, сто години по-късно, сме свидетели, че неговото зловещо присъствие още не е надживяно. Отговорите в онези години са различни, но един от най-често повтарящите се, логично е свързан с името на бащата на цар Борис – Фердинанд.

Един от най-тежките елементи на „царското наследство“ е националното крушение на българите, фатално и завинаги затвърдено с разгрома на страната в Първата световна война. От своя страна една от най-обезсърчителните характеристики на българския ревизионизъм е неговата разнопосочност. В един момент, през 1913 г. България се оказва във война с всичките си съседи: Османската империя, Гърция, Сърбия и Румъния. Само Черно море остава неутрално! Колкото са противниците, в толкова посоки са и загубите. В края на Първата световна война, те са потвърдени, отнети са и нови територии. Източна Тракия е върната в границите на Турция; Западна Тракия и Егейска Македония стават гръцки; Вардарска Македония става сръбска; към новосъздаденото тогава Сърбо-хърватско-словенско кралство (от 1929 г. – Югославия) минават и т.н. Западни покрайнини. Относително малки като територия, тези загуби са особено болезнени за българския национален дух. Румъния заграбва Южна Добруджа.

Разнопосочността на териториалните претенции слагат траен отпечатък върху спецификата на българския ревизионизъм в периода между двете светов-

закат (Сзитняково, Сарагйол и др. по-малки); кастел и вадрезерватум в Тракия (Rodope lábánál (Kricsim)); резиденция с лечебни извори (Banja, Karlovo környéke); egy üres telket kastély építésére a bolgár tengerpart déli részén, Szozopol mellett; egy sor más vagyontárgyat, lóistállók, lovardát, garázsokat, villanytelepet, természet-tudományi múzeumot stb. 1940-ben a sors még egy kastéllyal, a hozzá tartozó gyönyörű parkkal és botanikus kerttel ajándékozta meg a Cárságot, ez román volt, de bolgár földön épült – Balcsikban. Борис цар nagyon jól tudta, hogy legfontosabb küldetése az állam, a dinasztia és a birtokok megóvása, anélkül, hogy (apjához hasonlóan) továbbiak után sóvárogna.

Más szemszögből nézve azonban az örökség, amelynek 1918-ban birtokosa lett, meglehetősen súlyos. Egy katasztrófa sújtotta ország vezetését vette át, amely éppen akkor került a vesztesek táborába, az első világháború végén. A bolgár lélek megrendült. A társadalom megosztott és dühös volt. Kezdetét vette a polgárháború. A front összeomlása után lázadó katonák indultak Szófia felé. Megállították őket, de – újkori történelmünk során először – bolgár csapatok lőttek bolgár csapatokra. Néhány ezer ember elesett. Ez azonban csak a kezdet volt. Súlyos nemzeti, politikai, osztály-, réteg-, kulturális, és ami még eszükbe jut szembenállások következtek. Polgárháború készülődött. A levegőben volt a kérdés: **KI TETTE?** Ki a bűnös a nemzeti összeomlásért, annak vegyük fejét. Ez a kérdés hosszú időre bevette magát a bolgár társadalomba, és ma, száz évvel később tanúi vagyunk, hogy baljós jelenléte még mindig nem szűnt meg. A válaszok azokban az években különbözőek voltak, de az egyik leggyakrabban hangoztatott, logikusan, összekapcsolódott Борис цар apjának, Ferdinándnak a nevével.

A „cári örökség” egyik legsúlyosabb eleme a bolgárok nemzeti összeomlása, amely végzetesen és visszafordíthatatlanul együtt járt az ország vereségével az első világháborúban. A maga részéről az egyik legcsüggesztőbb jellemzője a bolgár revizionizmusnak a sokirányúság. Volt egy pillanat, 1913-ban, amikor Bulgária valamennyi szomszédjával hadban állt: az Oszmán Birodalommal, Görögországgal, Szerbiával és Romániával. Csak a Fekete-tenger maradt semleges! Amennyi az ellenség, annyi irányban keletkeznek veszteségek. Az első világháború végén a veszteség megmarad, újabb területek is elvesznek. Kelet-Trákia visszakerül Törökország határai közé; Nyugat-Trákia és az Égei-Macedónia görög lesz; Vardar-Macedónia szerb lesz; az újonnan alakult Szerb-Horvát-Szlovén Királyság (1929-től Jugoszlávia) határai közé kerülnek az ún. Nyugati Végek. Viszonylag kis területek, de ezek a veszteségek különösen fájnak a bolgár nemzeti léleknek. Románia ráteszi a kezét Dél-Dobrudzsára.

A területi igények sokirányúsága tartós nyomot hagy a bolgár revizionizmus specifikumán a két világháború között. A felsorolt öt irány közül a háború után kettő gyakorlatilag kiesik. Kelet-Trákiát a török hadsereg még 1913-ban brutálisan bolgármentesíti, a bolgár területi követelés, etnikai megalapozottságától megfosztva, elméleti marad. Hasonló folyamatok figyelhetők meg Égei-Macedóniában is. A bolgár lakosság jelentős részét kiűzik Bulgáriába, és a helyükre görög menekülteket telepítenek be Kis-ázsiaiából. Macedónia ezen részének demográfiai arculata megváltozik, és Bulgária Égei-Macedóniára irányuló revizionista törekvései szintén vágyálommá válnak. Mindezek ellenére azonban három irányban eleven marad a revizionizmus: délen Nyugat-Trákia fe-

ни войни. От така изброените пет негови направления, след войната две практически отпадат. Източна Тракия е брутално обезбългарена от турската армия още през 1913 г. и лишена от етнически обоснования, българската претенция към областта става теоретична. Подобни процеси се наблюдават и в Егейска Македония. Значителна част от българското население е прогонено в България и на тяхно място са заселени гръцки бежанци от Мала Азия. Демографският облик на тази част от Македония е променен и ревизионистичните стремежи на България към Егейска Македония, също се превръщат в мираж. Въпреки всичко обаче, в три посоки ревизионизмът остава жив: на юг към Западна Тракия, на запад към Вардарска Македония и Западните покрайнини и на североизток към Добруджа.

Дори и за най-крайните националисти става ясно, че национално обединение в пълния му вид и едновременно няма как да се случи. Така постепенно се оформят двете основни линии в българския ревизионизъм в периода между двете световни войни. Едната поставя като приоритет оста юг-север, т.е. Западна Тракия и Излаз на Егейско море на юг и Южна Добруджа на север. Аргументите са повече от ясни. Двете области вече са били в пределите на българската държава; в икономически план тяхното възвръщане е по-важно от разширението на запад; и двете области са периферни за държавите, които ги владеят Гърция и Румъния, а тяхното отпадане не би засегнало из основи държавността на Атина и Букурещ. Привържениците на другата линия поставят в центъра на българската ревизионистична програма Македонския въпрос. За тях той представлява същината на българския национален въпрос, там живее най-многобройната българска общност извън Царството, близо един милион души. Тракия и Добруджа също са важни, но борбата за Македония е на първо място. Зад тази политика стои един зловещ и опасен фактор – Вътрешната македонска революционна организация. Чак до нейното ликвидиране през 1934 г. откритото противопоставяне срещу нейната политика е било твърде опасно начинание. Жертвите на нейния терор са хиляди.

Първата линия е по-умерената, зад нея стои по-голямата част от българското общество. Негласно тя е подкрепена и от Двореца. Цар Борис е прагматично настроен политик. Той е наясно с новите политически реалности на Балканите. Помирението, а впоследствие и сближението с Югославия са в основата на неговата външнополитическа философия. Той е убеден, че именно по този начин България ще е в състояние да реши успешно ревизионистичната си програма. В това отношение цар Борис получава важен династически коз. Италианската принцеса Джована Савойска, станала през 1930 г. българска Царица, е първа братовчедка на югославския крал Александър Караджорджевич. Убийството на югославския крал в Марсилия през 1934 г. обаче, слага край на процеса на сближение между Дворците в Белград и София. Независимо от това, стремежът за единодействие с Югославия от българска страна продължава. Апогеят е Пактът за „вечно“ приятелство между двете държави, сключен през 1937 г. и вдъхновен от цар Борис. Благоклонността на Белград позволява на Царя да развие идеите си за постепенно удовлетворяване на българската ревизионистична програма.

лe, nyugaton Vardar-Macedonia és a Nyugati Végek felé, és északkeleten Dobruzsza felé.

Még a legvégletebb nacionalisták számára is világossá válik, hogy a nemzetegyesítésre teljes mivoltában és egyidejűleg nincsen mód. Így fokozatosan rajzolódik ki a bolgár revizionizmus két iránya a két háború közti időszakban. Az egyik az észak-dél tengelyt teszi az első helyre, vagyis Nyugat-Trákiát és az Égei tengeri kijáratot délen, és Dél-Dobruzsát északon. Az érvek napnál világosabbak. Mindkét terület volt már a bolgár állam határain belül; gazdasági tekintetben visszatérésük fontosabb, mint a nyugati bővítés; mindkét terület az őket uraló Görögország és Románia periferiája, elvesztésük nem rendítené meg alapjaiban Athén és Bukarest államiségét. A másik irány hívei a macedón kérdést helyezik a bolgár revizionista program középpontjába. Számukra ez képezi a bolgár nemzeti kérdés lényegét, ott él a legnagyobb lélekszámú bolgár közösség a Cárság határain kívül, közel egymillió lélek. Trákia és Dobruzsza szintén fontos, de a Macedóniáért folyó harc áll az első helyen. E politika mögött egy baljós és veszedelmes tényező, a Belső Macedón Forradalmi Szervezet áll. Egészen 1934-ben bekövetkezett felszámolásáig a politikájával való nyílt szembehelyezkedés igen veszélyes próbálkozás volt. Ezrek váltak terrorjának áldozatává.

Az első irány mérsékeltebb, mögötte állt a bolgár társadalom nagyobb része. Hallgatólagosan az Udvar is támogatta. Borisz cár gyakorlatias gondolkodású politikus volt. Tisztában volt a Balkán új politikai realitásaival. A békekötés, utóbb a Jugoszláviához való közeledés volt külpolitikai filozófiájának alapja. Meggyőződése volt, hogy Bulgária éppen ezen a módon lesz képes sikeresen végrehajtani revizionista programját. Ilyen tekintetben Borisz cár fontos dinasztikus üttökártyát tartott a kezében. Savoyai Giovanna olasz hercegnő, aki 1930-ban bolgár cárné lett, első unokatestvére volt Károlyi György Sándor jugoszláv királynak. Amikor azonban 1934-ben a jugoszláv király merénylet áldozata lett Marseille-ben, ez véget vetett a közeledés folyamatának a belgrádi és szófiai Udvar között. Ettől függetlenül, a Jugoszláviával való együttműködés bolgár részről folytatódott. Ennek csúcspontja a két állam közötti „Örök” Barátsági Paktum, amelyet Borisz cár kezdeményezésére 1937-ben megkötöttek. Belgrád jóindulata lehetővé tette, hogy a Cár kifejtse eszméit a bolgár revizionista program fokozatos végrehajtásáról. Figyelemre méltóak azok az elvek, amelyeket ebben Borisz lefektetett. A legfontosabb közülük, hogy a területi revízióknak kötelezően békés úton kell megtörténniük. Borisz cár kizárta a háborút, mint a revizionista célok elérésének eszközt. A második kötelező elem a maximális külpolitikai konszenzus keresése, mind a nagyhatalmak szintjén, mind regionális szinten. A határok megváltoztatásának nemzetközi jogi legitimitása kötelező a Cárra nézve. III. Borisz revizionista politikájának egy másik jellemző vonása a prioritások lépésről-lépésre haladása és fokozatossága. Nem kevésbé fontos az sem, hogy kerülni kell a maximalizmust, mérsékelt és elérhető célokot kell kitűzni. Lényeges és nagyon előrelátó elem a Cár revizionista stratégiáiban a támogatások rendszere a demográfiai és gazdasági megrázkódtatások megkönnyítésére, amelyek minden határkorrekciónak velejárói – lakosság- és vagyonszere, kompenzációk kifizetése, jelentős állami beruházások a visszatért területeken stb.

Valamennyi felsorolt sajátosság, amely benne foglaltatik a Cár elképzelésében a bolgár revizionista program megvalósításáról, világosan kifejezésre jut 1940 szeptem-

Забележителни са принципите, които Борис въплътява в нея. Най-важният сред тях е териториалните промени да се извършат задължително по мирен път. Цар Борис изключва войната като средство за постигане на ревизионистични цели. Вторият задължителен елемент е търсенето на максимален външнополитически консенсус, както на ниво Велики сили, така и на регионално ниво. Международноправната легитимност на промяната на границите е задължителна за Царя. Друга отличителна черта в ревизионистичната политика на Борис III е постъпателността и степенуване на приоритетите. Не по-маловажен е и стремежът да се избягва максимализма, да се поставят умерени и постижими цели. Съществен и много далновиден елемент в ревизионистичните стратегии на Царя са създаването на лостове за омекотяване на демографските и икономическите трусове, които произтичат от всяка гранична промяна – размяна на населения и имоти, изплащане на компенсации, мощни държавни инвестиции в придобитите територии и т.н.

Всички посочени особености заложени в разбиранията на Царя за осъществяването на българската ревизионистична програма намират своето най-ярко изражение във възвръщането на Южна Добруджа към Отееството през септември 1940 г. Макар и постигнат в условията на вече бушуващата Втора световна война, този безсъмнено крупен и единствен след 1919 г. външнополитически успех на България в национален план, се оказва траен, до голяма степен благодарение на принципите следвани от цар Борис. Примерът с възвръщането на Южна Добруджа показва как евентуално биха протекли процесите по осъществяването на останалата част от българската ревандикационна програма, тъй като след Добруджа следва Западна Тракия и евентуално Западните покрайнини. За Македония е предвидено осигуряването на малцинствени права за българското население в областта. Ревизионистичният „модел на цар Борис III“ за съжаление си остава хипотетичен. Той не успява да се реализира на практика. Едва ли има съмнение обаче, че той би бил най-оптималното решение на българския национален въпрос през XX в.

Това, което се случва, е реализирането на българската национална програма, благодарение на германската военна мощ. През пролетта на 1941 г. Хитлер започва своята балканска кампания. При нея Царство България играе ролята на важен съюзник на Райха. Първоначално се е предвиждало Вардарска Македония да остане в границите на Югославия. След антигерманския преврат в Белград обаче, Хитлер решава, че подобно на Гърция, Югославия също трябва да бъде ликвидирана и за България има „екстра бонус“ – Македония и Западните покрайнини. По този начин Царството, като в приказките, без никакви жертви, получава почти пълното си национално обединение. Предоставени са за управление преобладаващата част от Вардарска Македония, с изключение на крайните западни части на областта, включващи Тетово, Гостивар, Дебър и Струга, които остават под италианска власт. Към Царството преминават още Западните покрайнини, заедно с Поморавието. На юг България получава почти цялата територия между устията на реките Струма и Марица. Само относителна малка част по те-

берében, amikor Dél-Dobrudzsa visszatér az Anyaországához. Bár erre a már tomboló második világháború körülményei között kerül sor, ez a kétségtelenül nagyszabású, és 1919 óta egyetlen nemzeti szintű bolgár külpolitikai siker tartósan bizonyul, nagyrészt annak köszönhetően, hogy Borisz cár elveit követték. Dél-Dobrudzsa visszatérésének példája megmutatta, hogyan mehetnének végbe adott esetben a bolgár revandikációs program fennmaradó része megvalósításának folyamatai, mivel Dobrudzsa után Nyugat-Trákia és esetleg a Nyugati Végek következnek. Macedóniában a területen élő bolgár lakosság kisebbségi jogainak biztosítását tervezték. A revizionista „III. Borisz cár modell” sajnos hipotetikus maradt. A gyakorlatban nem sikerült megvalósítani. Aligha kétséges azonban, hogy ez lett volna a bolgár nemzeti kérdés legoptimálisabb megoldása a XX. században.

Az, ami történt, a bolgár nemzeti program megvalósítása volt, a német haderőnek köszönhetően. 1941 tavaszán Hitler megkezdte balkáni kampányát. Ebben a Bolgár Cárság a Reich fontos szövetségésének szerepét játssza. Kezdetben úgy tervezték, hogy Vardar-Macedónia Jugoszlávia határai között marad. A belgrádi németellenes puccs után azonban Hitler úgy dönt, hogy Görögországhoz hasonlóan Jugoszláviát is fel kell számolni, és Bulgária „extra bónuszt” kap – Macedóniát és a Nyugati Végeket. Ilyen módon a Cárság, mint a mesében, egyetlen áldozat nélkül megkapja a majdnem teljes nemzetegyesítést. Irányítása alá vonja Vardar-Macedónia túlnyomó részét, a terület nyugati szélének kivételével (Tetovo, Gosztivar, Debar és Sztruga), amelyek olasz fennhatóság alatt maradnak. A Cársághoz kerülnek továbbá a Nyugati Végek, a Morava völgyével együtt. Délen Bulgária megkapja a Sztruma és a Marica torkolata közötti csaknem teljes területet. Csak a Marica folyásának egy viszonylag kis része marad német fennhatóság alatt. Ilyen módon a Cárság határai közé kerül Kelet-Égei Macedónia egy része, Szjar, Drama és Kavala városokkal együtt, csaknem az egész Nyugat-Trákia, valamint Tasszosz és Szamotraki szigete. Az ország területe csaknem 40 ezer négyzetkilométerrel megnő, és a korábbi területekkel együtt meghaladja a 150 ezer négyzetkilométert. Bulgáriának két tengeri kijárata és két égei szigete lesz.

A Balkán területi felosztásának végleges szerződéses rendezésére a Harmadik Birodalom teljes győzelme után kerül sor. 1941 tavaszán „a csillagok állása” varázslatos módon Bulgária javára alakul. Az ország regionális vezető erővé válik. Minden olyan szép, hogy az embernek óhatatlanul eszébe jut a népi bölcsesség: „jóból is megárt a sok”. Egy szörnyű kérdés kering a levegőben – mennyire lesz tartós ez a döntés? Ekkor kapja a cár a Nemzetegyesítő Cár kitüntető nevét. III. Borisz azonban nem boldog. A sikereket az ő elveivel szemben érték el. Nem voltak tárgyalások, nem vették figyelembe a nemzetközi jogi normákat, nem örvendhetnek a Nagy hatalmak beleegyezésének, és legkevésbé sem békés úton születtek. Ellenkezőleg, az úgynevezett „Bolgár Feltámadás” 1941 áprilisában a Wehrmacht Görögország és Jugoszlávia fölött aratott győzelmének gyümölcse. És amikor bekövetkezik a hitleri Németország elkerülhetetlen összeomlása, vége szakad a bolgárok nemzetegyesítéséről szőtt álmainak is. Éppen ezért nem működik a Nemzetegyesítő Cár melléknév az emlékezet szolgálatában. A Cár nem egyezett semmit. Bulgária egyesítője de csak ideiglenesen, 1941-ben a német fegyver, azzal pedig nekünk bolgároknak aligha kell büszkélkednünk. Jó emlékezetünkben jobb, ha

чението на р. Марица остава под германско управление. По този начин в границите на Царството влиза част от Източна Егейска Македония с градовете Сяр, Драма и Кавала, почти цяла Западна Тракия, както и островите Тасос и Самофраки. Територията на страната нараства с почти 40 хиляди квадратни километра и заедно със старите предели става над 150 хиляди квадратни километра. България излиза на две морета и притежава два егейски острова.

Окончателното договорно уреждане на териториалното устройство на Балканите е оставено за времената след пълната победа на Третия райх. През пролетта на 1941 г. „разположението на небесните тела“ по един магически начин се нарежда в полза на България. Тя се превръща във водеща регионална сила. Всичко е толкова хубаво, че неминуемо човек се сеща за народната мъдрост „много хубаво, не е на хубаво“. Във въздуха остава да витае един страшен въпрос – доколко трайно е това решение. Точно тогава Царят е обкичен с прозвището Цар Обединител. Борис III обаче не е щастлив. Успехите са постигнати в разрез с неговите принципи. Те нито са договорени, нито са извършено според нормите на международното право, нито се радват на одобрението на Великите сили, а най-малкото са мирни. Напротив т.н. „Български Великден“ от април 1941 г. е плод на победите на Вермахта над Гърция и Югославия. И когато неминуемият крах на Хитлеристка Германия настъпва, с него идва и краят на мечтата на българите за национално обединение. Ето защо прозвището Цар Обединител не работи в полза на неговата памет. Царят нищо не е обединил. Обединител на България и то временен през 1941 г. е германското оръжие, а с това ние българите едва ли би следвало да се гордеем. За светлата памет на Царя е по-добре той да остане такъв, какъвто е: прагматичен, умерен, заслужил български държавник, успял да възвърне по мирен и траен начин Южна Добруджа в границите на Отееството.

megtartjuk a Cárt olyannak, amilyen volt: gyakorlatias, mérsékelt, tiszteletre méltó bolgár államférfinak, akinek sikerült békés úton és tartósan visszacsatolnia Dél-Dobrudzsát a Haza határain belülre.

Csikhelyi Lenke fordítása

ПЛАМЕН ДОЙНОВ

Унгарски комплекс*

PLAMEN DOJNOV

*Magyar komplexus**

*.През 2017 г. Библиотеката за чуждестранна литература в Будапеща обяви конкурс за превод на стихотворението „Унгарски комплекс“ на Пламен Дойнов. Тук ви предлагаме оригинала, а в унгарската част превода на стихотворението, спечелил вниманието на журито

* 2017-ben az Országos Idegennyelvű Könyvtár műfordítás-pályázatot hirdetett Plamen Dojnov „Ungarszki komplexus” c. versének műfordítására. Itt most közöljük az eredeti verset, és a magyar részben a zsűri által legjobbnak ítélt pályaművet.

УНГАРСКИ КОМПЛЕКС

или какво видя съветският посланик Юрий Владимирович Андропов
в Унгария през прозореца на 1956 година

*През прозореца на посолството Негово Превъзходителство гледа
как се люлеят на лампите тайните полицаи:
до вчера на тъмно – сега светят.
Някакъв зъл и щастлив народ пее: Победа!
Кой беси нашите славни момчета?
Залостете вратите? Свържете се с Центъра!
Колко още свобода искат унгарците! Негодяи!*

*От светещите бесилки плъзва Нещо Невидимо и се свива
в сърцето на железния Юрий и съска:
- Дай ми този народ – като фойерверк кръвта му ще пръска!
Бавни надежди в реките му ще наля,
ще расте тишината в очите му, мечтата му ще е сива
като лицето на Владимир Илич в мавзолея...*

*Нека в сърцето ти мъст кълни!
Гледай бесилките вън и помни!*

*- Дай ми Чехия през 68-а година – синеока и руса, –
ще я науча как се обича смърт с човешко лице...
Може всички народи да мразят твоя народ – не ги пускай
и им сипвай в паничките кръвчица и млечице...*

*Нека в сърцето ти мъст кълни!
Гледай бесилките вън и помни!*

*Юрий храни Нещото, то лапа, расте в стръмен глад
като екватор около малкото му сърце и пее:
- Дай ми глезена на Рудолф Нуреев – ще лети сакам!
Дай ми оня българин – Марков, – ще му засея
бяло жило, заспало в острието на бавен чадър –
нека вдигне спокойната смърт нежна главица
и ще звънне пчелата на правдата – бърза сачма
в сърцето на ябълковата ни земя
и ще раснат дървета с корони и танкови гъсеници.*

*Нека в сърцето ти мъст кълни!
Гледай бесилките вън и помни!*

MAGYAR KOMPLEXUS

avagy mit látott Jurij Vladimirovics Andropov
szovjet nagykövet Magyarországon 1956 ablakán át

*Kinéz a követség ablakán Öexcellenciája – micsoda szemek! –
Döbbsenten látja: a lámpákon titkos rendőrök tánca.
Az éj álarca lehullt, most fénylenek.
Mámorban égő nép dalol győzelmes éneket!
Dicső fiainkat akasztják? Kik ezek?
Torlaszt minden ajtó elé! Halló Központ! Felelj!
Több szabadságot akartok, magyarok? Hol marad a hála?*

*Világló akasztófákról Valami Láthatatlan tekeredve kúszik
Jurij szívébe, s sziszek a vas, már forró...
Add e népet! Tűzijátékul fröccsenjen vércsillagszóró!
Lassú reményeket öntök folyói medrébe,
szemeit csönddel körbeármolom, álma szürke lesz úgysz,
mauzóleumi, mint Vladimir Iljics arcfénye.*

*Bosszú érjen szíveden át!
Emlékezz, és látsz sok akasztófát!*

*Csehországot 68-ban – a szökét, kék szeműt – varázsoljátok ide,
megtanítom, mint szeret emberjelmezbe rejtezett halál...
Ha minden nép gyűlöl is téged, kemény maradjon szíved,
tálacskaiba kicsi vér, kicsi tej megteszi talán...*

*Bosszú érjen szíveden át!
Emlékezz, és látsz sok akasztófát!*

*Táplálja Jurij a Valamit, mi zabálva egyre nő
szíve körül, s már valódi meridiánként dalol:
Elém Rudolf Nurejev bokáját: bénán is táncolna ő?
Ide nekem a bolgár Markovot, mert törvényem alól
nem bújhat ki, esernyő hegyéből fullánk hatol
combjába, s a halál emeli föl gyöngéden fejét –
igazságmék zümmögésében ólomsörét
hulljon almaarcú földünk dobogó szívébe,
a nővé falombokat tankhernyók lepjék el!*

*Bosszú érjen szíveden át!
Emlékezz, és látsz sok akasztófát!*

Юрий напусна Унгария – с много памет
и с Нещо Невидимо, излюпено от нощните лампи,
то поглъщаше дезертъори и диверсанти,
смилаше капиталистически ламп и далай ламп...

И днес долу – в гроба на Юрий – нещо блести –
едно змиевидно сираче плаче: Бог да прости...

Magyar földről nagy emlékekkel elment Jurij,
kísérte őt az éji lámpáktól fogant Megnevezhetetlen,
mely dezertöröket és diverzánsokat nyelt el,
Dalai lámával, kapitalista sárkányszörnyeteggel.

És ma lent Jurij sírjában fölfénylik Valami,
kigyónyi kis árva szólítja Istent. Sírását hallani.

Németh Erzsébet fordítása
I díj

МИТКО НОВКОВ

Литературните приключения на унгарци
в България (българско-унгарски
литературни успоредици)

MITKO NOVKOV

Magyarok irodalmi kalandozásai Bulgáriában
(bolgár-magyar irodalmi párhuzamok)

УНГАРСКАТА ЛИТЕРАТУРА, смея да твърдя, е сравнително добре позната в България. И не само със своите класици Шандор Петьофи, Имре Мадач, Геза Гардо-ни, Мор Йокаи, Ференц Молнар, Ендре Ади, Дежьо Костолани, Фридеш Карин-ти, Атила Йожеф, Милан Фюш, Михай Вьорьошмарти, Магда Сабо, Ищван Йор-кен, с Нобеловия лауреат (2002) Имре Кертес, но и с редица съвременни автори. Няма да забравя например какво откритие за мен бяха публикациите през 90-те на Петер Естерхази в „Литературен вестник“ с игливостта си на един, бих го оп-ределил, аристократичен, леко високомерен дори средноевропейски постмодер-низъм; четяхме и слушахме с интерес дискусиите за „изгубената“ Средна Евро-па, сред която отчетливо се различаваше гласът на биографа на Михаил Горба-чов, унгареца Дьорд Далош; след това ни върхлетя Шандор Мараи с „Изповедите на един буржоа“ („Стигмати“, 2002, Мартин Христов), които напра-во ни зашеметиха; а накрая – благодарение на неуморната и всеотдайна работа на българските унгаристи, се насладихме на Шандор Тар, Ендре Кукурели, Ищ-ван Кемен, Ева Банки, Дьорд Петри, Ищван Вьорош, Лайош Грендел, Ноemi Се-чи, Михай Золтан Над, Петер Надаш... Като казахме български унгаристи, не мо-жем да не посочим прекрасната книга на Емил Басат „Българо-унгарски двуглас“, в която са събрани интервюта за житейските съдби и преводните усилия на 14 от тях – книга, създадена с любов и разбиране за тежкия и понякога не твърде добре оценен преводачески труд. Всъщност, ако си позволих да започна с изре-чение за сравнително добре познатата унгарска литература, това се дължи тък-мо на преводачите, не пестящи сили, енергия, време и усилия, за да я представят пред българските читатели: Светла Кьосева, Габриела Хаджикостова, Чавдар До-брев, Юлия Димитрова, Иванка Павлова, Йонка Найденова, Стефка Хрусанова, Юлия Крумова, Мартин Христов, Николай Бойков, Нели Димова, Николина Ата-насова – имена, влезли в книгата на Емил Басат, към които трябва непременно да прибавим Боряна Терзиева и Пламен Дойнов с книгата „Черна gloria“ („Кра-лица Маб“, „Литературен вестник“, 2012), включваща 33 превода на 10 унгарски поети. Не бива да забравяме и школата на Георги Крумов, Александър Миланов, Нино Николов. Към всички тези имена дължни сме да приобщим и хората, из-вършващи отсам-натамното културно взаимодействие, от България към Унга-рия – Дьорд Арато, Дьорд Сонди, Петер Юхас, Тошо Дончев, които със самоот-вержена методичност „пренасят“ български творци наред мистичната пуста: достатъчно е в този ред на мисли само да споменем, че Дьорд Сонди е единстве-ният, превел на чужд език стихосбирка на великолепия български поет Биньо Иванов, той е и човекът, единствен съхранил стихотворението на Биньо „Бала-да за бензина“, посветено на саможертвения акт на Ян Палах. Същото взаимо-действие през всичките тези години активно поддържа и екипът на Унгарския културен институт в София (Институт „Балаши“), превърнал се в гостоприем-ен дом за българските поети и писатели, които не веднъж и два са представляли свои издания на негова територия. Изобщо сътрудничеството е интензивно и благодарно: Иван Цанев през 2011-а и Марин Георгиев през 2018-а бяха удосто-ени с наградата „Мечът на Балаши“ – още едно признание за дълбоките и близки

A MAGYAR IRODALOM, merem állítani, viszonylag jól ismert Bulgáriában. És nem csak a klasszikusai, mint Petőfi Sándor, Madách Imre, Gárdonyi Géza, Jókai Mór, Molnár Ferenc, Ady Endre, Kosztolányi Dezső, Karinthy Frigyes, József Attila, Füst Milán, Vörösmarty Mihály, Szabó Magda, Örkény István, a Nobel-díjas Kertész Imre, hanem egy sor kortárs szerző is ismert. Soha nem felejttem el például, mekkora felfedezés volt szá- momra a 90-es években Esterházy Péter néhány publikációja az „Irodalmi Újság”-ban, a közép-európai posztmodernizmus arisztokratikus, kissé akár lekezelőnek mondható játékoságával; érdeklődéssel olvastuk és hallgattuk a vitákat az „elveszett” Közép-Eu-ropáról, amelyekből jól hallhatóan kivált Dallos Györgynek, Mihail Gorbacsov élet-rajzírójának a hangja; azután ránk rontott Márai Sándor, az „Egy polgár vallomásai”-val („Stigmák”, 2002, Martin Hrisztov) – ők egyszerűen elképesztőek voltak; végül – hála a bolgár hungarológusok fáradhatatlan és odaadó munkájának – Tar Sándor, Kukorelly Endre, Kemény István, Bánki Éva, Petri György, Vörös István, Grendel Lajos, Szécsi No-émi, Nagy Zoltán Mihály, Nádas Péter műveiben gyönyörködhettünk... A bolgár hun- garológusokról szólva nem hagyhatjuk ki Emil Baszat nagyszerű könyvét, a „Bolgár-ma- gyar duett”-et, amelyben tizennégyen közülük vallanak életútjukról és fordítói mun- kásságukról – ez a könyv szeretettel, és a nem túl nagyra becsült műfordítói munka iránti megértéssel készült. Voltaképpen, ha már megengedtem magamnak, hogy a vi- szonylag jól ismert magyar irodalomról szóló mondattal kezdjem, a köszönet a fordí- tókat illeti, akik erőt, energiát, időt és erőfeszítést nem kímélve mutatták be ezt az iro- dalmat a bolgár olvasóknak: Svetla Kjoszeva, Gabriela Hadzsikosztova, Csavdar Dob- rev, Julia Dimitrova, Ivanka Pavlova, Jonka Najdenova, Sztefka Hruszanova, Julia Kru- mova, Martin Hrisztov, Nikolaj Bojkov, Neli Dimova, Nikolina Atanaszova – azok a nevek, amelyek bekerültek Emil Baszat könyvébe, és amelyekhez feltétlenül hozzá kell még tennünk Borjana Terzieva és Plamen Dojnov nevét a „Fekete gloria” című könyv- ből („Mab királynő”, „Irodalmi újság” 2012), amely tíz magyar költő 33 versét tartalmaz- za. Nem szabad megfeledkeznünk Georgi Krumov, Alekszandar Milanov, Nino Nikolov iskolájáról sem. Mindezen nevekhez oda kell még sorolnunk azokat az embereket is, akik az oda-vissza kulturális kölcsönhatást Bulgáriából Magyarország felé végrehajtják – Arató György, Szondi György, Juhász Péter, Doncsev Toso, akik önfeláldozó módsze- rességgel „viszik át” a bolgár alkotókat a misztikus pusztán: elég, ha ebben a gondolat- sorban megemlítjük, hogy Szondi György az egyetlen, aki idegen nyelvre fordította a nagyszerű bolgár költő, Binjo Ivanov verseskötetét, ő az egyetlen ember, aki megőrizte Binjo „Ballada a benzinnél” című versét, amely Jan Palach önfeláldozó tettének állít em- léket. Ugyanezt a kölcsönhatást tartotta fenn aktívan az eltelt évek alatt a szófiai Ma- gyar Kulturális Intézet (Balassi Intézet) gárdája, amely a bolgár költők és írók vendég- szerető otthonává vált. Nem egyszer és nem kétszer mutatták be könyveiket az Intézet- ben. Egészében véve az együttműködés intenzív és termékeny: Ivan Canevet 2011-ben és Marin Georgievet 2018-ban Balassi Bálint emlékkarddal tüntették ki – újabb elisme- rése ez a mély és közeli kapcsolatoknak a két irodalom és azok alkotói között. A bolgárok szívéhez közel áll Magyarország, a köztudatban szakadatlanul jelen van a meggyőző- dés, hogy „a magyarok szeretnek bennünket”, egyesek pedig Fehér Gézára és Juhász Péterre is emlékeznek, akik szerint a két nép szinte unokatestvér, még azelőttől, hogy

връзки между двете литератури и техните деятели. На българите Унгария е близка, из масовото съзнание непрестанно се върти рефренът „унгарците ни обичат“, а някои си припомнят Геза Фехер и Петер Юхас, според които двата народа са една ли не братовчеди, преди да тръгнат от Приуралието към Европа. Един български професор дори, базирайки са на близкото звучене между двата историко-държавни хоронима (хороним е термин, обозначаващ територия с добре очертани административни граници), извежда името Унгария от Оногурия – така, според него, първоначално се наричали земите, където се заселили унгарците. В българската и политическа, и културна история трайно са запечатани имената на: Лайош Кошут, намерил първи прием в изгнаничеството си във Видин и Шумен; Феликс Каниц, комуто дължим най-подробните и живописни описания на битата на българите под властта на падишаха; Дьорд Силаги, отворил в Шумен първата аптека в България, а заедно с това участвал в създаването на редица театрални постановки в града, сред които и прочутата пиеса на Добри Войников „Криворазбраната цивилизация“; Михай Шафран, организиран отново в Шумен първия български оркестър; проф. Геза Фехер, пръв поставил под въпрос славянската идентичност на българите... Да не забравим и Болеслав Тахауер, един от малкото журналисти, защитаващи правата на българите в Македония, отстоявали и с перо, и с дело българската кауза по македонския въпрос.

При тази колективна памет, изпълнена със симпатия, не е странно, че толкова много се и превежда, и издава унгарска литература. Близко 30 български издателства са се пробвали в това занятие: най-много като че ли „Ерго“, но там е обяснимо – Мартин Христов, неговият собственик и двигател, е сред водещите унгаристи в България, активно превеждащ и популяризиращ унгарските автори; заедно с него „Българска сбирка“, „Литературен форум“, „Парадокс“, „Колибри“, „Сонм“, „Гея либрис“, „Фабер“, „Огледало“, „Алтера“, „Жанет 45“, „Рива“, „Стигмати“, „Смол стейшънс прес“, „Лице“, „Отечество“, „Нов Златорог“, „Изток-Запад“, „Гутенберг“, „Пенсофт“, „Прозорец“, „Фондация „Изкуство срещу насилието“, „Изида“, „Литературен вестник“, „Летера“, „Панорама +“, „Лист“, „Български писател“, „Радио“, „Кралица Маб“ (вероятно пропускам някого, списъкът наистина е дълъг)... Унгарската литература ни е сродна по душа – разбираме я, радваме й се, четем я с интерес и с удоволствие. Неслучайно едно от любимите занятия и на българските критици, и на българските учители по литература в предишните социалистически времена беше сравнението между Шандор Петьофи и Христо Ботев – двама поети на националното осъзнаване, романтици на революцията, дали живота си за нея и за свободата на своя народ.

С настоящия текст нещо подобно ще сторя и аз – ще се опитам да изява сходните вълнения, изразяващи се в литературните произведения на нашите две страни, България и Унгария. Ще се спра само на преведени на български унгарски книги, като в същото време не съм убеден, че унгарските читатели са запознати с книгите на българските писатели, които ще спомена. Но това е не кусур на унгарските издатели, това е кусур на българските културни институции: няма да спра да повтарям, че имайки съвсем различни идентификационни култур-

аз Ural vidékéről Európa felé indultak volna. Mi több, egy bolgár professzor, a két történelmi-állami choronima hasonló hangzására alapozva (choronima az a terminus, amely jól kivethető adminisztratív határokkal bíró területet jelöl) Magyarország (Ungaria) nevét az Onoguriá-ból vezeti le – szerinte kezdetben így nevezték azokat a földet, amelyeket a magyarok népesítettek be. A bolgár politika- és kultúrtörténetben egyaránt tartós nyomot hagyott néhány név: Kossuth Lajosé, aki száműzetésének kezdetén Vidinben és Sumenben talált menedéket; Kanitz Félixé, akinek a bolgárok mindennapjainak legrészletesebb és legfestőibb leírását köszönhetjük a padisah birodalmában; Szilágyi Györgyé, aki Sumenben megnyitotta Bulgária első gyógyszerétárát, ugyanakkor egyik szervezője volt egy sor színielőadásnak a városban, többek közt Dobri Vojnikov „Félreértett civilizáció”-jáénak is; Sáfrányi Mihályé, aki szintén Sumenben az első bolgár zenekart szervezte; Fehér Géza professzoré, aki elsőként kérdőjelezte meg a bolgárok szláv identitását... Ne feledkezzünk meg Boleslaw Tachauerről, azon kevés újságíró egyikéről, aki a Macedóniában élő bolgárok jogait védelmezte, mind tollával, mind tetteivel a bolgár ügyet képviselte a macedón kérdésben.

Ilyen, rokonszenvennel teli kollektív emlékezet mellett nem csoda, hogy olyan sok fordítás és kiadvány készült a magyar irodalomból. Közel 30 bolgár kiadó vett részt ebben a munkában: az első hely talán az „Ergo”-t illeti, de ez azzal magyarázható, hogy annak tulajdonosa és motorja, Martin Hrisztov a vezető hungarológusok közé tartozik Bulgáriában, a magyar szerzők aktív fordítója és népszerűsítője; emellett a „Bolgár Gyűjtemény”, „Irodalmi Fórum”, „Paradoxon”, „Kolibri”, „Gyülekezet”, „Geia Libris”, „Faber”, „Tükör”, „Altera”, „Zsanet 45”, „Riva”, „Stigmák”, „Small Stations Press”, „Arc”, „Haza”, „Új Aranyszarvú”, „Kelet-Nyugat”, „Gutenberg”, „Pensoft”, „Ablak”, „Művészet az erőszak ellen” Alapítvány, „Ízisz”, „Irodalmi Újság”, „Lethera”, „Panorama+”, „Levél”, „Bolgár Író”, „Rádió”, „Mab Királynő” (valószínűleg kihagytam valakit, a lista tényleg hosszú)... A magyar irodalom rokon a mi lelkünkkel – értjük, örülünk neki, érdeklődve és elégedetten olvassuk. Nem véletlen, hogy a bolgár kritikusok és a bolgár irodalomtanárok egyik kedvenc foglalatossága volt a korábbi szocialista időkben, hogy párhuzamot vonjanak Petőfi Sándor és Hrisztov Botev között – mindketten a nemzeti öntudatra ébredés költői, romantikus forradalmárok, akik életüket adták az eszméért és népük szabadságáért.

A jelen írással én is valami ilyesmit teszek – megpróbálom megjeleníteni a hasonló gondolatokat, amelyek a két ország, Bulgária és Magyarország irodalmi alkotásaiban kifejezésre jutnak. Csak a bolgár nyelven megjelent magyar könyvekre térek ki, ugyanakkor nem vagyok meggyőződve arról, hogy a magyar olvasók ismerik azoknak a bolgár íróknak a könyveit, akiket megemlítek. De ez nem a magyar kiadók hibája, hanem a bolgár kulturális intézményeké: szüntelenül ismétlem, hogy mivel egészen eltérő kulturális megkülönböztető jegyeink vannak – a bolgároknak az ábécéjük, a magyaroknak a nyelvük, a mód, ahogyan a két ország kortárs, eleven nemzeti kultúrájához, ezen belül irodalmához viszonyul, teljesen ellentétes: Bulgáriában a betűre támaszkodunk, vagyis a régiségre, a romokra, a történelmi örökségre, ezért aztán többet tudunk a trákokról, mint az élő szerzőkről – Bulgáriában, ha íróként vagy költőként elismerést akarsz szerezni, előbb meg kell halnod: itt sajnos csak a holt költőket szeretik; Magyar-

ни маркери – българите азбуката, унгарците езика, начинът, по който институциите в двете страни се отнасят към своята жива съвременна национална култура, в частност литература, е съвсем противоположен: в България се залага на буквата, сиреч на старината, на руината, на историческото наследство, затова и тук се грижим повече за траките, отколкото за живите автори – в България, ако искаш да получиш признание като поет или писател, трябва преди това да умреш: тук, за съжаление, обичат само мъртвите поети; в Унгария, доколкото мога да съдя, акцентът е върху живото слово, затова и насоката на културната политика не е единствено върху наследството, но и върху днешното, върху съвременността – в Унгария, изглежда, обичат не само мъртвите поети. Затова, ако унгарската държава има своя промислена и систематична политика за превод на унгарски автори в чужбина, в България такава липсва; и ако в Унгария се грижат за своите посланици-преводчици, благодарение на които унгарски книги могат да се четат на всякакви езици, българите в институционален план сме зарязали своите преводачи на произвола – нито ги знаем, нито ги познаваме, нито ни пука за тях: да се спасява кой как може. Покъртващо е със своята мрачна ирония станалото притча во езицех прозрение на мексиканския преводач от български Рейнол Перес Васкес: „Има много начини да се умре от глад в Мексико, но един от най-екстравагантните е да си преводач от български“. За разлика от Рейнол, преводачите от унгарски в България не са застрашени от гладна смърт – не спират да излизат унгарски книги, не спират да се четат унгарски книги. Подозирам, че не е така с българските книги в Унгария. Въпреки факта, че българската литература в момента се радва на един забележителен подем.

Част от този подем са двата романа за сестри Палавееви на Алек Попов – „Сестри Палавееви в бурята на историята“ и „Сестри Палавееви по пътя към новия свят“. И веднага се сещам тук за книгата на Ноеми Сечи „Комунистът Монте Кристо“ („Ergo“, 2013, Юлия Крумова), която също се разделя с метежния и опропастяващ XX век с пречистващ смях, както го прави и Алек Попов – леко, безгрижно, с чувство за хумор. Цялата бутафория на комунистическата съпротива е канава, както на унгарския, така и на двата български романа. Унгарският „Комунистът Монте Кристо“ има за свое начало Унгарската съветска република, а за край – смъртта на главния герой в комунистическа тъмница, пребит от свой непоклатим „другар“ по идеи и оръжие. Българските за сестрите Палавееви от своя страна са съсредоточени в партизанското движение: при тях отсъства онзи пространен историческо-времеви спектър, изграждащ сюжета на Ноеми Сечи, но пък предимството им е в друго – в сюжетните авантюри, които релефират с филиграни подробности конкретния исторически период, за да го опишат без украшения, а по начин ироничен и забавен. Всъщност Алек Попов показва нещо, което отдавна подозираме: онуй, дето комунистическите дерибеи си приписват като своя особена заслуга, а именно „антифашистката борба“, в пространството на българското е било окаяна картинка; и в тази т.нар. „борба“ те са употребявали по най-безскрупулен начин възжеланията и поривите на младите хора за своите порочни и вероломни цели. Алек-Поповите сестри Палавее-

орсзакон, amennyire meg tudom ítélni, a hangsúly az éлőszón van, ezért a kultúrpolitika iránya nem kizárólag az örökség, hanem a mai dolgok, a kortársak felé is vezet – Magyarországon, úgy látszik, nem csak a holt költőket szeretik. Ezért még a magyar államnak átgondolt és rendszerezett politikája van a magyar szerzők külföldi fordítását illetően, Bulgáriában ez hiányzik; és még Magyarország gondoskodik fordító-nagyköveteiről, aminek köszönhetően magyar könyvek mindenféle nyelveken olvashatók, mi bolgárok intézményi szinten hagytuk sorsukra fordítóinkat – nem is tudunk róluk, nem is ismerjük őket, nem is érdekelnek bennünket: mentse meg magát mindenki, ahogy tudja. Megrázó a maga sötét ironiájával a mexikói bolgár fordító, Reynold Perez Vasquez látomása, mely írói körökben szállóigévé vált: „Sok módja van az éhenhalásnak Mexikóban, de az egyik legextravagánsabb az, ha bolgár fordító vagy“. Reynoldtól eltérően a magyar fordítókat Bulgáriában nem fenyegeti az éhenhalás réme – szakadatlanul jelennek meg magyar könyvek, szakadatlanul olvassák a magyar könyveket. Gyanítom, hogy a bolgár könyvekkel nem ez a helyzet Magyarországon. Pedig tény, hogy a bolgár irodalom pillanatnyilag komoly fellendülésnek örvend.

E fellendülés része Alek Popov két regénye a Palaveev-nővérekről – „A Palaveev-nővérek a történelem viharában“ és „A Palaveev-nővérek úton az új világ felé“. És itt rögtön eszembe jut Szécsi Noémi könyve, „A kommunista Monte Christo“ („Ergo“, 2013, Julia Krumova), amely ugyanolyan lélektisztító kacagással búcsúztatja a zűrzavaros és katasztrofális XX. századot, mint ahogy azt Alek Popov teszi – könnyedén, gondtalanul, sok humorral. A kommunista ellenállás egész díszlete egy festővászon, mind a magyar, mind a két bolgár regényben. A magyar „Kommunista Monte Christo“ a Magyar Tanácsköztársaság idején kezdődik, a vége pedig az, hogy a főhős kommunista börtönben hal meg, mert megingathatatlan eszme- és fegyvertársa agyonveri. A Palaveev-nővérekről szóló bolgár könyvek a partizán-mozgalomra összpontosítanak: hiányzik belőlük az a széles történelmi idő-spektrum, amire Szécsi Noémi története épül, érények máshol vannak – a kalandos történetekben, a konkrét történelmi időszak filigrán részleteiben, amelyet szépítés nélkül, ironikus és szórakoztató módon írnak le. Lényegében Alek Popov azt mutatja be, amit már régóta sejtettünk: az, amit a kommunista kiskirályok különleges érdemként a maguk javára írtak, mégpedig az „antifasiszta harc“, a bolgár közegben szálnalmas képet mutat; ebben az úgynevezett „harc“-ban is a leglátványosabb módon éltek vissza a fiatal emberek ábrándjaival és buzgalmaival, aljas és hitszegő céljaik érdekében. Alek Popov Palaveev-nővérei ehhez a megszáditott fiatalsághoz tartoznak, amely elhitte a legendákat a Szovjetunióról, mint az új Árkádiáról, amely pedig valójában „börtön“: „A Szovjetunió börtön“, ismeri be halála előtt Medvegy parancsnok. A „Kommunista Monte Christo“ is félrevezetett, de odaadó gyermek – börtönben ül, verik, kínozzák, hogy elmondja, hol van az arany meg az ékszerek, amit Kun Béla bízott rá (akit mellesleg a sztálini szovjet tisztogatások során likvidáltak), de ő hallgat – „Nem is ember ez, hanem vas“. Vas jelleme később is megnyilvánul, amikor elvtársait verik és kínozzák ugyanazzal a céllal – hogy megmondják, hová ásta el a kincset. Íme, a párhuzamosok, anélkül, hogy tudnának egymásról, hogyan keresztezik egymást Szécsi Noémi és Alek Popov könyveiben, miközben próbálják kibogozni az utópisztikus eszmét szolgáló tiszta személyiségek, és az eszmét személyes haszonszerzés céljá-

42

Това от гледна точка на историческото писане, макар че и унгарското „Везмо“, и българските „Възвишение“ и „Чамкория“ не могат да се квалифицират единствено като историческо четиво. От гледна точка на литературно-усложненото писане обаче не можем да не споменем своеобразното кръстосване на българския роман на Емилия Дворянова „При входа на морето“ с унгарския на Ищван Вьорош „Кръщение в потоп“ („Ерго“, 2016, Стефка Хрусанова). Едно уди-

43

вигително сходство на почерците, един не по силите на всекиго разказ, в който откриваме желание за послание, но не пряко, не директно, а завоалирано, заслонило, изискващо от читателя да стори усилие и сам да стигне до него. Двата, естествено, говорят за различни неща – Вьорош за несигурността и колебливостта на всеки разказ, Дворянова за трудността да бъдеш изправен пред повелите на вярата; както казах, сходството им е в почерка, не в призивите към читателите: в извиващите в писмото им серпентини и меандри, където течението на разказа тече бавно, тече плавно. Това няма как да не е повлияно от образованието на авторите: Ищван Вьорош е филолог, Емилия Дворянова – философ. Техните университети са ги довели до тяхното писане – комплексно и изкусно...

Както любовта към Милорад Павич е довела, предполагам, Яна Букова с „Пътуване по посока на сянката“ и Янош Хаи с „Ксанаду“ („Ерго“, 2006, Мартин Христов) до тяхното. Един магически постмодернизъм, в който са концентрирани много знания, много поезия, много фантазия. На времето „Ксанаду“ ме заплени точно с тази смесица от мистификация и ерудиция, характерна за постмодерното писане, за истинското, неподправено постмодерно писане. Защото – кой както ще да пустосва, постмодерното писане не е плетиво/текст от високи и ниски жанрове, постмодерното писане е плетиво/текст от писателски талант, натрупана обща култура и обсебващ сюжет, който обаче само читател с поне малко-от-малко културен багаж би могъл да възприеме и да заобича. Тъкмо затова книгите на Петер Естерхази – „Спомагателни глаголи на сърцето“ („Отечество“, 2000, Юлия Димитрова), „Една жена“ („Стигмати“, 2000, Светла Кьосева), „Погледът на графиня Хан-Хан. Надолу по Дунава“ („Сонм“, 2000, Николай Бойков) намериха топъл прием в България. Е, не е изцяло преведена „Harmonia caelestis“, има само отделни откъси, транслирани от Светла Кьосева, но, убеден съм, че и това ще се случи – българската публика, а и българските автори следят унгарската литература, харесват я и я обичат. Не случайно Георги Господинов, връщайки се от Ню Йорк със своите малки истории „Всичките наши тела“, обоснова решението си да се обърне към жанра на миниатюрата (докато всички очакваха роман) с „Едноминутни новели“ на Ищван Йоркен („Жанет 45“, 2012, Николай Бойков) – книга, за която българските електронни книжарници изрично изписват: „Ограничена наличност“.

Разбира се, не всички унгарски книги, издадени в България, имат свой български аналог, нито пък българските – унгарски. Твърдя например, че книга със заглавие „Физика на тъгата“ би могла да бъде написана само от българин: не „Добър ден, тъга“ като на Франсоаз Саган, защото това значи, че тъгата е външна, не е твоя, а прииждаща от другаде; срещаш я, както меценатът Алфред Брюя среща своя любим художник Гюстав Курбе: „Добър ден, господин Курбе“; докато „Физика на тъгата“ на Георги Господинов е съвсем различно нещо – тъгата извирва отвътре, част е от съществуването ти, от неговите артерии, атоми, молекули, клетки, митохондрии и костни мозъци. Както само унгарец (унгарец от Закарпатие, какъвто е Михай Золтан Над) би могъл да напише книга като „Копелето на Сатаната“ („Ерго“, 2015, Нели Димова) – дългото изречение, което разказ-

Mint ahogy a Milorad Pavics iránti szeretetet formálta, feltételezem, Jana Bukova stílusát az „Utazás az árnyék felé” és Háy Jánosét a „Xanadu” („Ergo”, 2006, Martin Hrisztov) megírásakor. Egy mágikus posztmodernizmus, amelyben sok tudás összpontosul, sok költészet, sok fantázia. A „Xanadu” annak idején éppen a misztifikációnak és lendületnek ezzel a keverékével ejtett rabul, amely oly jellemző a posztmodern írásra. Mert – akárki akármit is mond – a posztmodern írás nem magas és alacsony műfajok szöveg-egyvelege, a posztmodern írás olyan szöveg-egyveleg, amelyet írói tehetségből, felhalmozott általános kultúrából és magával ragadó szűzségből szöttek, amelyet azonban csak több-kevesebb kultúra-poggyással rendelkező olvasó képes befogadni és megszeretni. Ez az oka, hogy Esterházy Péter könyvei, - „A szív segédigéi” („Haza”, 2000, Julia Dimitrova), „Egy nő” („Stigmák”, 2000, Szvetla Kjoszeva), „Hahn-Hahn grófnő pillantása. Lefelé a Dunán” („Gyülekezet, 2000 Nikolaj Bojkov) meleg fogadtatásra találtak Bulgáriában. No igen, nincs lefordítva az egész „Harmonia caelestis”, csak egyes részletei, Szvetla Kjoszeva tolmácsolásában, de meggyőződésem, hogy a többire is sor kerül – a bolgár közönség és a bolgár szerzők tetszéssel követik és szeretik a magyar irodalmat. Nem véletlen, hogy Georgi Goszpodinov, az „Összes testünk” kis történeteivel térve vissza New Yorkból, azt a döntését, hogy a miniatúra műfaja felé fordult (holott mindenki regényt várt tőle), Örkény István „Egyperces novellái”-val magyarázta (Zsanet 45, 2012, Nikolaj Bojkov) – azzal a könyvvel, amely mellé a bolgár elektronikus könyvesboltok mindig odairják: „Korlátozott példányszámban”.

Természetesen nem minden Bulgáriában kiadott magyar könyvnek van bolgár analógiája, sem a bolgároknak magyar. Állítom például, hogy „A bánat fizikája” címmel csak bolgár szerző írhat könyvet: „Jó reggelt, búbanat” helyett, mint Françoise Sagan, mert ez azt jelenti, hogy a bánat kívülről jön, nem a tied, érkezik valahonnan; találkozik vele, mint ahogyan Alfred Bruyas mecénás találkozik kedvenc festőjével, Gustave Courbet-val: „Jó napot, Courbet úr”; míg Georgi Goszpodinov könyve, „A bánat fizikája” egészen más – a bánat belülről fakad, része a lényednek, az artériáidnak, atomjaidnak, molekuláidnak, sejtjeidnek, mitochondriumaidnak és csontvelődnek. Mint ahogy csak egy magyar (kárpátaljai magyar, Nagy Zoltán Mihály) képes olyan könyvet írni, mint „A sátán fattya” („Ergo”, 2015, Neli Dimova) – egy hosszú mondatot, amely egy lélegzetre meséli el az őshonos magyar lakosság szovjet megszállását, de minket, bolgárokat is elmesél, ment nekünk is van ugyanilyen tapasztalatunk, bár nem a vörös csekistákkal, hanem a bolgár kommunistákkal; ezt mi is átértük, tudjuk, és mivel jól ismerjük, ki kell fűjnünk, ki kell adnunk magunkból. Amikor „A sátán fattya”-t olvastam, arra gondoltam, hogy valamilyen mértékben mi, a volt szocialista tábor előző nemzedékei, valamennyien „terhesek” vagyunk ezzel a sátán fattyával, aki mélyen bennünk lakik, és akit éppen olyan megrázó könyvekkel tudunk kiűzni magunkból, amilyen Nagy Zoltán Mihályé.

Amikor azonban kimondtam azt, hogy megrázó, eszembe jutott, hogy ideje végre megemlítenem azt a magyar könyvet, amely a legmélyebb hatást tette rám. Nem, nem a Nobel-díjas Kertész Imre felkavaró műveire gondolok: „Kaddis a meg nem született gyermekért” („Stigmák”, 2004, Szvetla Kjoszeva), „Sorstalanság” („Zsanet 45” 2003, Szvetla Kjoszeva), „K. dosszié” („Riva”, 2008, Sztefka Hruszanova), „Az angol lobogó”

ва на един дъх за съветската окупация над изконно унгарското население, но което и нас, българите, разказва, защото и ние имаме същия опит, макар и провеждан не от червени чекисти, а от български комунисти; това и ние сме го преживели, знаем го и понеже ни е добре известно, трябва да го издишаме, да го изкараме от себе си. Мислех си, докато четях книгата „Копелето на сатаната“, че ние, в някаква степен, ние всички от по-предишните поколения на бившия социалистически лагер, сме „бременни“ с това копеле на сатаната, заседнало дълбоко в нас, и което именно с потрисащи книги като на Михайл Золтан Над можем да извадим от себе си.

Като изрекох потрес обаче, се сетих, че е време най-после да спомена унгарската книга, най-силно въздействала ми. Не, не, това не са разтърсващите произведения на нобеловия лауреат Имре Кертес „Кадиш за нероденото дете“ („Стигмат“, 2004, Светла Кьосева), „Безсъдбовност“ („Жанет 45“, 2003, Светла Кьосева), „Досието К.“ („Рива“, 2008, Стефка Хрусанова), „Английското знаме“ („Алтера“, 2011, Николай Бойков), нито впечатляващият роман на Дьорд Драгомани „Белият цар“ („Ерго“, 2008, Стефка Хрусанова) или забележителните книги на Ендре Кукорели „Долината на феята или потайностите на човешкото сърце“ („Ерго“, 2008, Светла Кьосева) и „Развалината. История на комунизма“ („Ерго“, 2012, Стефка Хрусанова), или блестящите разкази на Тошо Дончев с тихия ужас, скрит в тях „Вълчи вой, кучи лай“ („Жанет 45“, 2012, Адриана Петкова, Светла Кьосева, Юлия Крумова), – това е романът на Шандор Тар „Сивия гълъб“ („Ерго“, 2008, Мартин Христов), който, смея да твърдя, е едно от най-потрисащите и страховити четива, попаднали ми в годините на моята дълга читателска кариера. Мрачната атмосфера, безнадеждността, потискащата тайнственост на скритите механизми на съдбата, жестокият сюжет – книгата трайно е останала в паметта ми и няма да забравя нито нея, нито таланта на нейния автор докато съм жив. Честно казано, чудех се много и се трудох, за да открия неин български събрат, но освен за романа „Камбаната“ на Недялко Славов за нищо друго не се сещам. Макар че двете книги пак са различни: вярно, и от двете лъха непомерно отчаяние, но ако в българската накрая камбаната бие за любовта и със своя звук произвежда светлина, надежда, вяра, то „Сивия гълъб“ ни оставя в тъмната на униението – без светлина, без вяра, без надежда. Стресаща книга, в която човешкото е притиснато до предела и единствено неистовото усилие към/за смирение те опазва да не го прекрачиш...

Прекрачаваме обаче друг предел – на унгарския език с унгарските книги, които стигат до нас благодарение както на българските издатели и преводачи, така и на промислените действия на унгарската държава, грижеща се гласът на нейните писатели да бъде чул по света. И да, чуваме го, особено тук, в България, – страна, чийто народ обича унгарците, чийто народ знае, че и унгарците го обичат, и също така знае, че тази любов никога няма да секне във времето. Не само заради историята, сплела ни с хиляди общи нишки, но и заради литературата, най-вече заради прекрасната унгарска литература...

(„Алтера“ 2011, Николай Бойков), сем Драгомани György érdekesítő regényére, „A fehér király”-ra („Ergo” 2008, Sztefka Hruszanova), vagy Kukorelly Endre két nevezetes könyvére, „TündérVölgy, avagy az emberi szív rejtelméről” („Ergo”, 2008, Svetla Kjoszeva) és „Rom. A komonizmus története” („Ergo” 2012, Sztefka Hruszanova), vagy Doncsev Toso ragyogó elbeszéléseire, a bennük rejlő csendes borzalommal „Farkasordítás, kutyaugatás” („Zsanet 45”, 2012, Adriana Petkova, Svetla Kjoszeva, Julia Krumova) – hanem Tar Sándor „Szürke galamb”-jára („Ergo” 2008, Martin Hrisztov), amely, merem állítani, egyike a legmegrázóbb és legfélelmetesebb olvasmányoknak, amelyek sok éves olvasói pályafutásom alatt a kezembe kerültek. A baljós atmoszféra, a reménytelenség, a sors rejtett mechanizmusainak nyomasztó titokzatossága, a kegyetlen történet. A könyv sokáig megmarad az emlékezetemben, nem felejttem el, míg élek, mint ahogy szerzőjének tehetségét sem. Őszintén szólva sokáig kerestem a regény bolgár testvérét, de Nedjalko Szlavov „A harang” című regényén kívül más nem jutott eszembe. Bár ez a két könyv is különbözik: igaz, hogy mindkettőből mérhetetlen elkeseredés sugárzik, de míg a bolgárban végül megszólal a harang a szerelemért, és hangjával világosságot, reményt, hitet teremt, a „Szürke galamb” a csüggedés sötétjében hagy bennünket – fény nélkül, hit nélkül, remény nélkül. Borzongató könyv, amelyben az emberiség elfojtása elmegy a határig, és csak a megbékélés felé tett emberfeletti erőfeszítés képes bennünket megvédeni attól, hogy átlépjük ezt a határt...

Átlépünk azonban egy másik határt – a magyar nyelv határát olyan magyar könyvekkel, amelyek egyrészt a bolgár kiadóknak és fordítóknak köszönhetően jutnak el hozzánk, másrészt a magyar állam átgondolt tevékenységének eredményeképp, amely gondoskodik arról, hogy íróinak hangja hallható legyen a nagyvilágban. És igen, halljuk is, különösen itt, Bulgáriában – abban az országban, amelynek népe szereti a magyarokat, amely nép tudja, hogy a magyarok is szeretik őt, és azt is tudja, hogy ezt a szeretetet soha nem apasztja el az idő. Nem csak a történelem miatt, amely ezer szálal köt össze bennünket, hanem az irodalom miatt is, leginkább a gyönyörű magyar irodalom miatt...

Csikhelyi Lenke fordítása

„Бях се влюбил в езика“
Интервю на Емил Басат с Николай Бойков

„Beleszerettem a nyelvbe”
Emil Baszat interjúja Nikolaj Bojkovval

С Николай Бойков се знаем от години. Срещали сме се многократно по премиери в Унгарския културен институт и на други места, по улиците на София, където, колкото и да е забързан, все ще намери време да сподели нещо прочетено или ви предложи торбичката си с късмети или картички, нарисувани от него. Чистата му и непресторена радост от случващото се в литературата, търсенето на нови и нови автори, готовността му да участва в различни преводачески и литературни проекти впечатлява. Автор е на няколко поетични и прозаични книги: **Метафизики**. София: Свободно поетическо общество, 2000. **Стихотворения с биография**. Пловдив: Жанет 45, 2003. **Ояснен в любов**. Самиздат, 2005. **Писма до Петър**. Пловдив: Жанет 45, 2006. **Книгата на живота**. София: Сиела, 2010. Поет, писател, литературен критик, преподавател по унгарски език и литература. Това са част от заниманията на Николай Бойков, но като че ли главното за него е преводът на унгарска литература и популяризирането у нас. За това говорят и преведените от него книги: **Петер Естерхази. Погледът на графиня Хан-Хан**. София: Сонм, 2000. **Ференц Сий. Кула-кора**. София: Сонм, 2002. **Силард Борбей. Вместо което да**. София: Сонм, 2002. **Петер Нагаш. Собствена смърт**. София: Алтера, 2011. **Имре Кертес. Английското знаме**. София: Алтера, 2011. **Ищван Йоркен. Едноминутни новели**. София: Жанет 45, 2012.

Съставител на сборника „Прози“ на **Миклош Месьой** (редактор, съпреводач и преводач). София: Сонм, 2003. **Андраш Геревич. Мъже**. Съпреводач с Мина Цонева. София: Стигмати, 2011. **Жолт Ланг. Животът на Пръчко**. Съпреводач BG-кондуктор. София: Сонм, 2002. **Андраш Петьоц. На мястото от слънцето огряно**. Съпреводач BG-кондуктор. София: Академичен център за литература и култура, 2003. **Водещ на 5 унгарски броя на „Литературен вестник“** (2000, 2001, 2003, 2005, 2006). След като не успях да го „хвана“ за интервю, му изпратих няколко въпроса, на които той ми отговори, макар и твърде лаконично.

ЕМИЛ БАСАТ Разкажи ми за себе си, къде си роден, какво си учил, за рода ти и за родителите ти.

НИКОЛАЙ БОЙКОВ Роден съм в град Видин, където завърших Математическата гимназия, родителите ми работеха като инженер-химици в Химкомбината. Баба ми и дядо ми по майчина линия бяха земеделци

във Вълчедръм. Дядо ми по бащина линия, на когото съм кръстен, не помня, беше починал, докато съм бил малък. Баба ми беше по-скоро градска баба.

ЕБ Как така от информатик стана унгарист? Откъде дойде подтика и откога е интересът ти към унгарската литература?

НБ В Софийския университет ме приеха с

Nikolaj Bojkovval évek óta ismerjük egymást. Számtalanszor találkoztunk premiereken a Magyar Kulturális Intézetben és más helyeken is, Szófia utcáin, ahol, akárhogy sietett is, mindig szakított időt, hogy megossza egy olvasmányélményét vagy odakináljon egy szatyrot, benne szerencsekiváratokkal, esetleg általa rajzolt képeslapokat. Mindig mély benyomást tett rám, milyen tiszta és őszinte örömmel töltik el az irodalom eseményei, hogy egyre újabb és újabb írókat fedez fel, s hogy készséggel vesz részt a legkülönbözőbb fordítói és irodalmi projektekben. Számos vers- és prózakötet szerzője: **„Metafizikák”**. Szófia: Szabad Költészeti Társaság, 2000. **„Versek életrajzzal”**. Plovdiv: Zsanet 45, 2003. **„Szerelmet vallva”**. Szamizdat, 2005. **„Levelek Petarhoz”**. Plovdiv: Zsanet 45, 2006. **„Az élet könyve”**. Szófia: Sziela, 2010. Költő, író, irodalomkritikus, magyar nyelv és irodalom tanár. Ez csupán egy része Nikolaj Bojkov foglalkozásainak, de talán mind közül a legfontosabb a magyar irodalom fordítása és népszerűsítése hazánkban. Erről tanúskodnak az általa lefordított könyvek is: **Esterházy Péter: Hahn-Hahn grófnő pillantása**. Szófia: Szonm, 2000. **Sziji Ferenc: Kéregtorony**. Szófia: Szonm, 2002. **Borbély Szilárd: Ami helyet**. Szófia: Szonm, 2002. **Nádas Péter: Saját halál**. Szófia: Altera, 2011. **Kertész Imre: Az angol lobogó**. Szófia: Altera, 2011. **Örkény István: Egyperces novellák**. Szófia: Zsanet 45, 2012.

A Mészöly Miklós műveiből készült **„Prózák”** című gyűjtemény összeállítója (szerkesztő, társfordító és fordító). Szófia: Szonm, 2003. **Gerevich András: Férfiak**. Mina Conevával. Szófia: Sztigmati, 2011. **Láng Zsolt: A pálcikaember élete**. A Bolgár Kalauz társfordítója. Szófia: Szonm, 2003. **Petőcz András: A napsütötte sávban**. A Bolgár Kalauz társfordítója. Szófia: Akadémiai Irodalmi és Kulturális Központ, 2003. Az Irodalmi újság 5 magyar számának összeállítója (2000, 2001, 2003, 2005, 2006). Mivel nem tudtam „elkapni” egy interjúra, elküldtem neki néhány kérdést, melyeket, ha igen lakonikusan is, de megválaszolt.

EMIL BASZAT Mesélj magadról – hol születél, mit tanultál, a családotról, a szüleidről!

NIKOLAJ BOJKOV Vidinben születtem, ahol a Matematikai Gimnáziumban végeztem. Szüleim vegyészmérnökként dolgoztak a Vegyi Kombinátban. Anyai nagyszüleim földművesek voltak Valcsedramban. Apai nagyapámról, akinek a nevére kereszteltek, nem emlékszem, kicsi voltam, amikor meghalt. Apai nagyanyám inkább mint a városi nagymama

maradt meg az emlékezetemben.

EB Hogy lesz egy informatikusból hungarológus? Mi késztetett erre és honnan az érdeklődésed a magyar irodalom iránt?

NB Maximális pontszámmal vettek fel a Szófia Tudományegyetem informatika szakára, aztán két évig katonáskodtam, és amikor el kellett kezdenem az egyetemet, meghirdettek egy mérnök-matematikusi helyet Budapesten. A felvételi pontszámmal lehetett pályázni.

максимален бал информатика, след това бях две години войник и когато трябваше да почна обучение, имаше обявено място за инженер-математик в Будапеща. Кандидатстваше се с бала от изпита. Спечелих това място. Заминах за Унгария. Една година учих езика в тяхното ИЧС, после един семестър в Политехниката им. Но проумях, че не ставам за инженер, и се върнах в България, исках да уча едновременно математика и унгарска филология, вече се бях влюбил в езика, не исках да го губя. Но се оказа, че не може, бяха специалности в различни факултети. Накрая ми разрешиха да държа приравнителен изпит по унгарски и се прехвърлих унгарска филология. Още докато учех в политехниката, питах колегите си кой е любимият им поет, след това се опитвах да намеря негови книги и да ги прочета. Така попаднах и на Пилински, чиито стихотворения после преведох.

ЕБ Това, че си пишец – автор си на няколко книги с проза и поезия, помага ли ти в преводаческата работа? Кое ти доставя по-голямо удоволствие – личното творчество или преводът на чужди произведения?

НБ Да, помага. И като автор, и като преводач се опитвам да постигна, да направя ритъм и глас на текста. Обичам и да пиша, и да превеждам. Както обичам и планината, и морето и не мога да кажа кое от двете повече обичам.

ЕБ Какви принципи следваш при превода, какво е преводът за теб като преживяване? Имаш ли учители в превода?

НБ При превода се опитвам да пресъздам вярно ритъма и гласа на оригинала. Да остана верен на оригинала на различните му равнища. Като правя и изречения, работещи и на български. Бих казал, че съм самоук. И че постоянно се уча. Много научих от Тодорка Минева, с която правих първата си книга – „Погледът на графиня Хан-Хан“ (Петер Естерхази), много научих и от Мина Цонева, заедно с която направих книгата „Мъже“ (Андреш Геревич), много научавах от студентите в преводаческата работилница „ВГ-кондуктор“, с които направихме „Пръчко“ (Жолт Ланг) и „Да достигнеш мястото от слънцето огряно“ (Андреш Петьоц). От Юлиан Жилиев, който бе редактор на „Английското знаме“ (Имре Кертес) и „Собствена смърт“ (Петер Надаш). Както и от ра-

Елныертем, и елментем Магарорсзэгра. Егй эвиг а nyelvét tanultam az ICsSz (Külföldi Diákok Intézete – a ford.) ottani megfelelőjében, majd egy félévet hallgattam a Műszaki Egyetemen. De rájöttem, hogy nem vagyok mérnöknek való, és visszatértem Bulgáriába, ahol egyszerre szerettem volna matematikát és magyar filológiát hallgatni – már beleszerettem a nyelvbe, nem akartam elfelejteni. De kiderült, hogy nem lehet, ezek a szakok különböző karokhoz tartoztak. Végül megengedték, hogy különböző vizsgát tegyek magyar nyelvből, és magyar filológiára váltottam. Még amikor a Műszakin tanultam, kérdezgettem a kollégáimat, ki a kedvenc költőjük, aztán megpróbáltam fellelni és elolvasni a köteteket. Így akadtam rá Pilinszkyre, akinek a verseit később lefordítottam.

ЕБ Az, hogy magad is írsz – több prózai és verseskötet szerzője vagy – segít a fordítói munkában? Miben leled több örömed – a személyes alkotásban vagy idegen nyelvű művek lefordításában?

НБ Igen, segít. Mind íróként, mind fordítóként arra törekszem, hogy a szövegnek legyen ritmusa és hangja. Szeretek írni és fordítani is. Ugyanúgy, ahogy szeretem a hegyeket és a ten-

gert is, és nem tudnám megmondani, melyiket jobban.

ЕБ Milyen elveket követsz a fordításban? Milyen élményt jelent számodra a fordítás? Van-e mestereid a fordításban?

НБ Fordításkor igyekszem híven visszaadni az eredeti ritmusát és hangját. Próbálok mű maradni az eredetihez annak minden különböző szintjén. S mindeközben olyan mondatokat alkotni, amelyek jól hangzanak bolgáru. Azt mondanám, autodidakta vagyok. És folyamatosan tanulok. Sokat tanultam Todorka Millevától, akivel első könyvfordításomat, a *Hahn-Hahn grófnő pillantását* (Esterházy Péter) készítettem, Mina Conevától, akivel a *Férfitákon* (Gerevich András) dolgoztunk együtt, a diákoktól a „Bolgár Kalauz” fordítóműhelyben, akikkel a *Pálcikaembert* (Láng Zsolt) és *A nap-sütötte sávbant* (Petőcz András) csináltuk, Julian Ilievától, *Az angol lobogó* (Kertész Imre) és a *Saját halál* (Nádas Péter) szerkesztőjétől. Ahogy a Neva Micsevával való közös munkából is, melynek gyümölcse az *Egyperces novellák* (Örkény István) fordítása.

ЕБ Mik a jó magyar fordító elengedhetetlen tulajdonságai?

ботата си с Нева Мичева – „Едноминутни новели“ (Ищван Йоркен).

ЕБ *Какви качества трябва да притежава един преводач от унгарски, за да е добър?*

НБ Любопитство към случващото се и в унгарската, и в българската литература. Знание и на българския, и на унгарския език, скромност пред двата езика.

ЕБ *Какво е нивото на превод от унгарски у нас?*

НБ Добро.

ЕБ *Ти си преподавал в СУ унгарски език. Има ли специални програми за превод от унгарски на български и от български на унгарски и по-специално – има ли преподаване на художествен превод?*

НБ Да, има. Но липсва практиката. Реализацията на конкретния текст. Не само да си превеждаме, а да превеждаме нещо, което да излезе. Като преподавател със студентите си направих няколко унгарски броя на „Литературен вестник“. Надявам се това да им е било от полза.

ЕБ *Кой от преводите си цениш най-много?*

НБ „Английското знаме“, „Собствена смърт“, „Кула-кора“, „Вместо което да“, „Мъже“, „На мястото от слънцето огряно“.

ЕБ *Когато си превеждал даден автор, влиял ли си във връзка с него за изясняване на някои тъмни места в книгата? Имаш ли кореспонденция с някои от авторите?*

НБ С Петер Естерхази се срещаме на живо. Благодарение на моите въпроси две от правописните грешки в книгата бяха оправени. Иначе с времето се научих да обсъждам тези места с носители на езика. Все още помня как един от авторите казва: „Ама стилистична забележка ли ми правите?“, а друг отговаря на въпроса „Какво означава това?“ с „То така си беше“. Какво е мястото на речника в превода от унгарски? Лично аз ползвам много не само унгарско-български, но и синонимни и тълковни на унгарски и на български. Дори ползвам и унгарско-руски. А на редактора? Редакторът е едно странично ухо, което улавя фалшивите моменти в превода ти и ти дава обратна връзка за това, и след това двамата достигате до вярното изречение, до верния тон.

ЕБ *Какво мислиш за превода на поезия от подстрочник?*

НБ Смятам, че е практика, която има своето място при превода на поезия. В сборника „Три цвята“ се получиха много добри преводи точно с използването на подстрочник.

НБ Élénken kell érdeklődnie mind a magyar, mind a bolgár irodalom eseményei iránt. Bírnia kell mind a bolgár, mind a magyar nyelvet, és alázattal kell viszonyulnia hozzájuk.

ЕБ *Milyen színvonalú nálunk a magyar nyelvről való fordítás?*

НБ Magas.

ЕБ *Tanítottál magyar nyelvet a Szófiai Egyetemen. Vannak bolgár-magyar és magyar-bolgár fordításra szakosodott programok, illetve konkrétan – tanítanak műfordítást?*

НБ Igen, tanítanak. De hiányzik a gyakorlati rész. A konkrét szöveg megvalósítása. Hogy ne csak fordítgassuk, hanem úgy fordítsunk le valamit, hogy az megjelenhessen. Tanárként a hallgatóimmal elkészítettem az Irodalmi újság néhány magyar számát. Remélem, ez hasznukra vált.

ЕБ *Melyik fordításodat értékeled a legtöbbre?*

НБ Az angol lobogót, a Saját halált, a Kéreg-tornyot, az Ami helyetet, a Férfiakat, A napsütötte sávbant.

ЕБ *Volt, hogy kapcsolatba léptél egy adott szerzővel, akinek a művét fordítottad, hogy tisztázd a homályos részeket? Tartod a kapcsolatot valakivel a szerzők közül?*

НБ Esterházy Péterrel többször találkoztam személyesen. Kérdéseimnek hála a könyvben

két helyesírási hiba javításra került. De egyébként hozzászóltam, hogy a homályos helyeket inkább más magyar anyanyelvűekkel beszélgem meg. Máig emlékszem, ahogy egy író azt mondta nekem: „Ön most a stilisztikai megjegyzést akar tenni?“, egy másik pedig arra a kérdésre, hogy „Mit jelent ez?“, azt felelte „Azt, ami oda van írva.“

ЕБ *Milyen szerepe van a szótárnak a magyar fordításban?*

НБ Én személy szerint sokat használom nem csupán a magyar-bolgár szótárt, hanem mind a magyar, mind a bolgár szinonima- és értelmező szótárt is. Sőt magyar-oroszt is használlok.

ЕБ *És a szerkesztőnek?*

НБ A szerkesztő kívülálló fül, mely észreveszi a hamis hangokat a fordításban, visszajelzést ad róluk, és aztán közösen éritek el a megfelelő mondatot és hangnemet.

ЕБ *Mit gondolsz a nyersfordításokból készült versfordításokról?*

НБ Úgy vélem, ez egy olyan gyakorlat, amelynek megvan a helye a versfordításban. A Három világ című gyűjtemény számára például kitűnő fordítások készültek nyersfordítás révén.

Fordította Kovács Gergely Lajos

АЛИЗ МОШОНИ

Мағжарщини

MOSONYI ALÍZ

Magyarmesék

... Имало едно време една врачка, която всичко виждала, миналото и бъдещето, виждала напред във времето и назад, и си имала и един голям молив, с който записвала предсказанията си, никога нищо не трябвало да трие, записаното от нея било самата истина. Всички я посещавали, разпитвали я, та и унгарците веднъж отишли при нея. Тя ги огледала, сетне хванала молива си и им записала миналото и бъдещето им, както и една рецепта за торта. Давам ви я безплатно, казала. Поне да си хапнете добре.

... Имало едно време една балерина, казвала се Мици Бонбончева, танцувала прекрасно, завъртала ли се на сцената, всички хващали биноклите си и само нея гледали и казвали: Колко е чаровна! Колко е чаровна! Колко е сладка! Бонбонче! Графове от целия свят до един били влюбени в нея, сутрин, обед и вечер ° пращали по сто рози и вкусни бонбони и се дуелирали заради нея, а като имало възможност, се и убивали. Когато останали само двама графове, един унгарски и един някакъв си чужбински, те се изправили пред Мици и ° казали: Изберирай! И сложили пред нея по един бонбон. Мици първо изяла чужбинския и казала: Вкусен! Сетне изяла и унгарския и казала: И той е вкусен! При което унгарският граф казал: Аз спечелих. Чужбинският граф умрял от мъка, за късмет на унгарците техният граф останал жив.

... Имало една английска кралица, наричала се Елизабет, била англичанка, разбира се. Тя казвала най-красиво No! и Yes! и останалите английски думи. Но взела, че омръзнала необятната английска реч и научила унгарски. Седяла си на трона и казвала: Песоглавец! Врели-некипели! Ай, сиктир! А и също: Кучета те яли! Англичаните дълго не я търпели, с нас не може така да се говори, казали, и я изгонили от трона. Елизабет отишла при унгарците и станала една добра унгарска кралица.

... Имало едно време един градинар, който навсякъде засаждал репи, но толкова бързо, че докато видят, и цял Лондон, Париж, Индия и Китай били в репи. Раз-два!, казвал и Рим, Виена, Прага, Букурещ също. Няма шега, няма измама!, рекли си унгарците. Наш ред е! Не ти щем репите! Кракът ти да не стъпва тук! Ще защитим отечеството си любезно!, рекли. И бързешком засадили боб в Унгария.

... Имало едно време един прочут майстор на мостове, англичанин. Веднъж отишъл при унгарците и им казал: Ще ви построя мост за чудо и приказ, да се разхождате нагоренадолу. Ние не се разхождаме, казали унгарците. Нямаме време. Да се разхождате, да си подсвирквате, казал майсторът на мостове. Че и да си подсвиркваме?, казали унгарците. Нямаме си ние добро настроение. Да се разхождате, да си подсвирквате, да се целувате с момичетата, да се веселите. А това пък как ли не, казали унгарците. Иди другаде, там си строй мостовете. Да, ама майсторът запретнал ръкави и построил мост на унгарците. Когато бил готов, минал по него, подсвирквайки си. Унгарците само гледали. Хич и няма да стъпим

... Volt egyszer egy jósnő, aki mindent látott, a múltat és a jövőt, látott előre is meg hátra is, és volt egy nagy ceruzája, azzal írta le a jóslatait, nem kellett radirozni soha semmit, amit leírt, az úgy volt. Mindenki hozzá ment, őt kérdezte, és így a magyarok is elementek egyszer hozzá. Ő megnézte őket, aztán fogta a ceruzáját, és leírta nekik a múltjukat, a jövőjüket és még egy tortareceptet is. Ezt ingyen adom hozzá, mondta. Legalább egyetek egy jót.

... Volt egyszer egy balerina, úgy hívtak, Cukorkás Mici, gyönyörű szépen táncolt, ha kipörgött a színpadra, mindenki kapta a látsövet, és csak őt nézte, és mindenki azt mondta, De bájos! De bajos! De édes! De cukros! A világ összes grófja mind szerelmes volt belé, reggel, délben, este küldték neki a száz szál rózsákat meg a finom cukorkát, és párbajoztak érte, és ha csak lehet, agyonlőtték egymást. Mikor már csak két gróf maradt, egy magyar meg valami külföldi, ezek odaálltak Mici elé, és azt mondták neki, Válassz! És elé raktak egy-egy cukorkát. Mici előbb megette a külföldiét, és azt mondta, Finom! Aztán megette a magyarét, és azt mondta, Ez is finom! Mire a magyar gróf azt mondta, Én nyertem! A külföldi gróf erre belehalt a bánatba, a magyaroknak pedig megmaradt a grófjuk szerencsére.

... Volt egyszer egy királynő, úgy hívták Erzsébet, angol volt persze. Ő mondta legszebben a világon, hogy No! Meg azt is, hogy Yes! És még a többi angol szavakat is. De egyszer csak nagyon megunta a sok angol beszédet, és megtanult magyarul. Űlt a trónon, és azt mondogatta, Ebugatta! Lárifári! Teringette! És még azt is, hogy a Kutya-fáját! Az angolok ezt nem sokáig túrték, Velünk nem lehet így beszélni, mondták, és elkergették a királynőt a trónról. Akkor Erzsébet elment a magyarokhoz, és lett belőle jó magyar királynő.

... Volt egyszer egy kertész, aki mindent beültetett répával, de olyan gyorsan, hogy mire észrevették, már beültette Londont, Párizst, Kínát, Indiát. Egy-kettőre! Mondta, és már teli is volt répával Róma, Bécs, Prága, Bukarest. Ennek fele se tréfa! mondták a magyarok. Most mi következük! Nem kérünk a répából, be ne tedd ide a lábad! Megvédjük édes hazánkat! mondták, és beültették gyorsan Magyarországot babbal.

... Volt egyszer egy híres angol hídépítő mester. Egyszer elment a magyarokhoz, és azt mondta, Olyan hidat építek nektek, hogy na. Lehet rajta sétálgatni föl s alá. Nem sétálgatunk mi, mondták a magyarok. Nem érünk mi arra rá. Sétálgatni, füttyűrészni, mondta a hídépítő mester. Még hogy füttyűrészni, mondták a magyarok. Nincs minekünk jókedvünk. Sétálgatni, füttyűrészni, a lányokkal csókolózni, szórakozni, mondta a hídépítő mester. Azt aztán már hogyisne, mondták a magyarok. Menjél csak máshová, ott építsd a hidaidat. De a hídépítő mester fogta magát, és megépítette a hidat a magyaroknak, mégiscsak. Mikor kész volt, átsétált rajta, füttyűrészve. A magyarok csak nézték. Én ugyan át nem megyek rajta, mondták. Még csak az kéne. A hídépítő mester meg csak sétálgatott föl s alá, és füttyűrészett. Majd még énekelni is fog! A mi hidunkon! Azt már nem! Menjél csak haza, ott füttyűrészszél, mondták a magyarok, és elzavarták a hídépítő mestert, a hidat pedig megtartották.

на него, казвали си. Само това оставаше. Майсторът на мостове пък се разхождал по моста нагоре-надолу и си подсвирквал. Ще вземе и да пропее! На нашия мост! Това вече не! Я марш откъдето си дошъл, там да си подсвиркваш, казали унгарците, и пропъдили майстора на мостове, а моста си запазили.

••• Имало едно време един фотограф, който пътувал по света и правил смешни снимки. Заснел Хималаите и попитал хималайците: Достатъчно хималайско ли е? Достатъчно, достатъчно, казали хималайците и се посмели. Заснел ескимосите, попитал ги: Достатъчно ескимоско ли е? Достатъчно, достатъчно, казали ескимосите и се посмели. Заснел Лондон, попитал лондончаните: Достатъчно лондонско ли е? Достатъчно, достатъчно, казали лондончаните и се посмели и те. Сетне веднъж заснел и унгарците. Достатъчно унгарско ли е?, ги попитал, но унгарците казали: С това не се шегуваме! Какво си въобразяваш? Вдигай си партакешите, дим да те няма, с теб няма да се снимаме

••• Имало едно време един човек, който можел да лети. Тъкмо си прелитал над унгарците, когато те го забелязали. Хей, ти!, извикали му. Какво си ми се разлял над нашето отечество любезно? Какво си въобразяваш, кой ти е позволил? Веднага ще те свалим оттам! Повече да не сме те видели тук! Няма повече, казал летящият човек и бързо отлетял към други държави и станал световноизвестен. Ние го видяхме първи, казали сетне унгарците. Тук хвърчеше над нашето отечество любезно

••• Имало едно време един фокусник, който, Абракадабра!, махвал с пръчица и можел всичко да изличи до света. Веднъж така, Абракадра!, изличил унгарците. Никой и не забелязал, защото на мястото им веднага фокусникът вдигнал с магията си една шоколадова фабрика, пълна с най-вкусните шоколади. Всички се радвали на многобройните, вкусни шоколади с бадем, орех, стафида, никой и не потърсил унгарците. Само дето там веднъж дошъл човек, който не обичал шоколада. Дори го и мразя, казал. Боли ме стомаха от него. И той се сетил за унгарците. Къде са? Изваждай ги, ама веднага, че иначе!, казал на фокусника, който се уплашил и Абракадабра, върнал обратно унгарците на мястото на шоколадовата фабрика.

••• Имало едно време един мил крал, който много обичал да раздава ордени. Награждавам ви по повод вашите обувки номер 42, казвал галантно, и давал един орден. Награждавам ви за порасналата коса. Награждавам ви за обичта към сиренето. Награждавам ви за вашите раирани чорапи. Когато вече били раздадени почти всички ордени, дошли унгарците. Ние също искаме орден, казали те. А на вас пък защо, попитал милият крал. Щото сме унгарци, що!, казали унгарците. Веднага, казал милият крал и извадил един малък орден. Дай по-голям, казали унгарците. Свършиха вече, казал кралят. Къде е истината? Къде? Къде? Най-големият ни се полагаше. Няма правда! Лош крал си ти, и не си и мил.

••• Volt egyszer egy fotográfus, aki utazgatott a világon, és vicces képeket csinált. Lefotografálta a Himaláját, kérdezte a himalájokat, Eléggé himalájós? Eléggé, eléggé, mondták a himalájok és nevettek Lefényképezte az eszkimókat, kérdezte tőlük, Eléggé eszkimókás? Eléggé, eléggé, mondták az eszkimók és nevettek. Lefényképezte Londont, kérdezte a londoniakat, Eléggé londonos? Eléggé, eléggé, mondták a londoniak, és nevettek ők is. Egyszer aztán lefényképezte a magyarokat. Eléggé magyarias? Kérdezte tőlük, de a magyarok azt mondták, Ezzel nem tréfálunk! Mit képzelsz? Kapd magad, tűnj el, veled nem fényképezkedünk.

••• Volt egyszer egy ember, aki tudott röpködni. Éppen átröpkült a magyarok fölött, mikor azok észrevették. Te! kiabálták föl neki. Mit röpködsz a mi édes hazánk fölött? Hogy képzeled, ki engedte meg? Mindjárt leparittyázunk onnan! Többet itt ne lássunk! Nem is, mondta a röpköző ember, és gyorsan elröpkült más országok fölé, és világhírű lett. Mi láttuk meg legelőször, mondták aztán a magyarok. Itt röpködött a mi édes hazánk fölött.

••• Volt egyszer egy bűvész, aki csiribá! csiribú!, csak intett a pálcájával, és a világon bármit el tudott tüntetni. Egyszer így, csiribá! csiribú!, eltüntette a magyarokat. Nem vette észre senki, mert a helyükre rögtön odabűvészkedett egy nagy csokoládégyárat, tele a legfinomabb csokoládékkal. Mindenki örült a sok finom mogyorós, diós, mazsolás csokoládénak, nem kereste senki a magyarokat. Csakhogy egyszer arra jött egy ember, aki nem szerette a csokoládét. Sőt utáлом, mondta. Megfájdul tőle a hasam. És neki aztán eszébe jutottak a magyarok. Hol vannak? Add elő őket, de rögtön, mert különben! mondta a bűvésznek, aki erre úgy megijedt, hogy csiribá! csiribú!, visszavarázsolta a magyarokat a csokoládégyár helyére rögtön.

••• Volt egyszer egy kedves király, aki nagyon szeretett kitüntetések adni. Kitüntetem a 42-es lába alkalmából, mondta szívélyesen, és adott egy kitüntetést. Kitüntetem, mert megnőtt a haja. Kitüntetem, mert szereti a sajtot, kitüntetem, mert csikos a zoknija. Mikor már majdnem minden kitüntetést szétosztott, jöttek a magyarok. Mi is kérünk kitüntetést, mondták. És aztán miért? kérdezte a kedves király. Hogy magyarok vagyunk, azért! mondták a magyarok. Már is adom, mondta a kedves király, és elővett egy kis kitüntetést. Nagyon adjál, mondták a magyarok. Azok már elfogytak, mondta a király. Hol itt az igazság? Hol? Hol? Nekünk járt volna a legnagyobb! Nincs igazság! Rossz király vagy, nem vagy kedves!

••• Volt egyszer egy tengerjáró hajó, a legénysége bátor, félelmet nem ismerő, a kapitánya bölcs, szakállas. Körbehajózták már a fél világot, de egyszer halálos veszedelembbe, rettentő nagy viharba kerültek. Recsegett-ropogott a hajó, dobálták a hullámok. Sülyyedünk! Segítség! Segítség! kiabálták a matrózok magyarul, mert éppen arra hajóztak. Itt valami tévedés lesz, mondták a magyarok. Nekünk nincs is tengerünk. Istennek hála! Megmenekültünk! mondták a matrózok boldogan, és sokáig integettek a magyaroknak, ahogy elhajóztak.

... Имало едно време един морски кораб, екипажът му бил смел, не знаел що е страх, а капитанът му бил мъдър и брадат. Били обиколили вече половината свят, но веднъж се озовали в гибелна опасност, в страшно силна буря. Проскърцвал корабът, подхвърляли го вълните. Потъваме! Помощ! Помощ! Викали матросите на унгарски, защото тъкмо в Унгария били. Тук ще да има грешка, казали унгарците. Та ние море си нямаме. Слава Богу! Спасихме се! Казали щастливи матросите и дълго махали на унгарците, докато се отдалечавали.

... Имало едно време един известен разбойник, Йошка Шобри, ограбил една след друга английските и американските банки, с чували грабил фунтовете и доларите, полицаите пък само се пулели. Ти добрите унгарски пари не цениш ли бе, за тях не те ли е еня, срамиш родината си, а? Идвам, идвам, казал в отговор Йошка Шобри и бързо ограбил няколко унгарски банки.

... Имало едно време един циркаджия, той си имал опитомена мишка, с нея обикалял света. Пеела, танцувала мишката, говорела езици. Като стигнали при унгарците, Але хоп!, и мишката пяла, танцувала и говорила английски, френски. На унгарски го кажи!, рекли унгарците, но мишката не знаела унгарски. Защо не си я научил, бе?, попитали циркаджията, но и циркаджията не знаел унгарски, не разбирал какво му казват. Тогава унгарците надали силни викове, прогонили циркаджията и мишката, трябвало да ми бягат те, ама така бързо, че краката им не стигали земята. Поне сега ще научат как да се отнасят към прекрасния ни език!, рекли унгарците.

... Имало едно време една двойка съпрузи, леля сладоледаджийка и чичо сладоледаджия, правели вкусния унгарски сладолед, ягода, малина, шоколад, ванилия, като ваниловият бил най-вкусен в целия свят, сто пъти по-добър от италианския. Само дето били невидими. Леля сладоледаджийка, чичо сладоледаджия и сладоледът им. Главно ваниловият, той бил най-невидим. И напук на всичко: Ох, че вкусен!, казвали унгарците. Гордеем се с вас, лельо сладоледаджийке и чичо сладоледаджийо.

... Имало едно време една шивачка, казвала се Лицике, ходела да шие по домовете, зашивала копчетата, закръпвала дупките и междувременно си мислела: Мен никой не ме обича. И никой не я и обичал, очевидно никой. Но на никого не му пукало за това по света, само на унгарците, защото те имали добри сърца. Те казвали: Горката Лицике. И Лицике им била благодарна, и зашивала всичките им копчета, и закръпвала всичките им продупчени чорапи, унгарците оттогава тръгнали толкова спретнати, че ум да ти зайде. Можело да погледнеш слънцето, но не и тях.

... Имало едно време една добродушна инкасаторка, казвала се леля Елвира, имала си вълшебна пръчица, като махнела с нея, електромерът веднага показвал, че

... Volt egyszer egy híres rabló, úgy hívták, Sobri Jóska, rabolta ki sorra az angol meg az amerikai bankokat, vitte zsákszámra a fontot meg a dollárt, a rendőrök pedig csak néztek utána. Hát a jó magyar pénzt nem becsülöd, azzal nem törődöl, a hazádra szégyent hozol? Megyek már, megyek, mondta erre Sobri Jóska, és gyorsan kirabolt pár magyar bankot.

... Volt egyszer egy cirkuszos, volt neki egy idomított egere, azzal járta a világot. Énekel, táncolt az egér, beszélt nyelveket. Mikor a magyarokhoz értek, hopplá, hopp! az egér énekel, táncolt, beszélt angolul, franciául. Magyarul monddjad!, mondták a magyarok, de az egér nem tudott magyarul. Mért nem tanítottad meg, he? kérdezték a cirkuszos, de a cirkuszos se beszélt magyarul, nem értette, mit mondanak neki. Akkor a magyarok kiáltottak egy nagyot, elkergették a cirkuszos meg az egerét, futni kellett nekik, de úgy, hogy a lábuk se érte a földet. Legalább most majd megtanulják, hogy bánjanak a mi gyönyörű nyelvünkkel! mondták a magyarok.

... Volt egyszer egy magyar házaspár, fagyaltosnéni, fagyaltosbácsi, ketten főzték a finom magyar fagyaltot, eper, málna, csokoládé, vanília, a vaníliájuk a legfinomabb a világon, százszor jobb, mint az olaszoké. Csak az volt a baj, hogy láthatatlanok voltak. A fagyaltosnéni, a fagyaltosbácsi, meg a fagyaltjuk is. Főleg a vanília, az volt a legláthatatlanabb. Csakazértis, hű de finom! mondták a magyarok. Büszkék vagyunk rátok, fagyaltosnéni, fagyaltosbácsi!

... Volt egyszer egy varrónő, úgy hívták, Licike, házakhoz járt varrni, fölvarrta a gombokat, bestoppolta a lyukakat, és közben azt gondolta, Engem nem szeret senki. És nem is szerette senki, föltűnően nem. De ezzel nem törődött a világon más, csak a magyarok, mert nekik jó szívük van. Ők azt mondták, Szegény Licike. És Licike hálás volt ezért nekik, és fölvarrta minden gombjukat, és bestoppolta a lyukas zoknijukat, úgy jártak a magyarok azontúl, hogy na. A napra lehetett nézni, de rájuk nem.

... Volt egyszer egy jóságos villanyóraleolvasó, Elvira néninek hívták, volt neki egy olyan varázspálcája, ha egyet suhintott vele, a villanyóra rögtön azt mutatta, nem kell fizetni semmit, sőt. Suhintgatott is ezzel a varázspálcával Elvira néni sokszor, főleg a magyaroknak, mert őket nagyon szerette. Csakhogy a magyaroknak ez nem volt elég, egyszer csak azt mondták, Ha annyira odavagy értünk, tüntesd el a villanyórákat úgy, ahogy vannak. És tűnj el te is. Vagy úgy! mondta Elvira néni. Hűtlenek, hálátlanok! mondta, megsuhogtatta a varázspálcáját, rettentő villanyszámlát hozott a magyarokra, és eltűnt.

... Volt egyszer egy csomagolóember, aki mindent szépen be tudott csomagolni, gyönyörűen becsomagolta a szappanokat, a parfümöket, a tusfürdőket, a samponokat, amit csak becsomagolt, rögtön megvették, olyan csinos volt. Látták ezt a magyarok, és azt mondták neki, Tudod, mit, csomagoljál be minket is, de ugyanígy vagy még szebben, ha lehet. A csomagolóember térült-fordult, elővette a legszebb színes csomagolópapírt.

нищо не трябва да се плаща, дори напротив. Леля Елвира много пъти махвала с пръчицата, главно на унгарците, защото тях много обичала. Само дето това не им било достатъчно, веднъж ѝ казали: Като толкова си падаш по нас, заличи електрометрите, така, както са си. И ти също изчезни. Така ли!, казала леля Елвира. Неверници и неблагодарници!, рекла, размахала с пръчка, ужасно високи сметки оставила на унгарците и изчезнала.

••• Имало едно време един опаковчик, който съумявал всичко красиво да опакова, прекрасно опаковал сапуните, парфюмите, душгелове и шампоаните, каквото опаковал, веднага го и купували, толкова красиво било. Видели това унгарците и му казали: Чуй сега, я ни опаковай нас, ама пак така добре или още по-красиво, ако може, опаковчикът се завъртял, извадил най-хубавите си шарени хартии, най-бляскавите си връзчици, завивал, връзвал, лепил грижливо, нищо да не стърчи, да не се вижда нищо, добре и сполучил, всичко станало много красиво. Сега да изчакаме купувачите, казал. Идват ли вече?, попитали унгарците, щото не виждали от опаковъчната хартия. Още не, казал опаковчикът. Малко търпение! И сега ли още не идват?, попитали унгарците след известно време. Почакайте де, казал опаковчикът. Малко търпение. Докога ще трябва още да чакаме?, попитали унгарците. Няма повече да чакаме, казали. Разопаковай ни! Не разбирам, казал опаковчикът. Вие бяхте най-красиво опакованите.

64

••• Имало едно време едно момиче, унгарка, казвала се, Шарика Лъжепонеделник, добре умеела да лъже, без да ѝ мигне окото, гледайки право в очите, и даже ѝ вярвали всяка дума, но само тогава, когато си носела червената чантичка. Само че веднъж ѝ я откраднали в трамвая и се наложило да казва истината. Тя обаче не била свикнала, не се и опитала, а бързо-бързо си купила друга червена чантичка.

••• Имало едно време един беден скитник, който веднъж се отбил при унгарците и ги помолил за чаша вода. Нищо не се знае, помислили си унгарците, дали му чаша вода и зачакали какво ще се случи. Ще се преобрази ли или не. Дали не е крал или някой, който върши добрини или нещо такова. Бедният пътник изпил водата, благодарил и си продължил нататък, не се преобразил в нищо. А отплатата за добрината ни? Измамник и мошеник!, казали унгарците и били ама много ядосани.

••• Имало едно време една зла старица и един зъл старец, заедно си пиели кафето всеки следобед и си говорели със злост. Говорели си за унгарците как да им навредят. Кафето било толкова горчиво от злостта им, че едва се пиело, колкото и захар да му слагали. Дори тогава не преставали със злите си помисли, винаги измисляли по нещо ново, плетели зли интриги срещу унгарците, а те, горките, не подозирали нищо. Всеки следобед им постиляли масата, правели кафе и им сервирали красиво в порцеланови чаши. Пфу, че е горчиво!, казвала злата старица.

jait, a legcsillogóbb szalagocskáit, hajtogatott, kötözött, ragasztgatott gondosan, hogy ne lógjon ki, ne látsszon ki semmi, jól is sikerült minden, szép lett nagyon. Most várjuk a vevőket, mondta. Jönnek már? kérdezték a magyarok, mert nem láttak ki a csomagolásból. Még nem, mondta a csomagolóember. Várjatok türelmesen. Még most se jönnek? kérdezték a magyarok egy idő után. Csak várjatok, mondta a csomagolóember. Várjatok türelmesen. Meddig várjunk még? kérdezték a magyarok. Nem várunk tovább! mondták. Csomagolj ki bennünket! Nem értem, mondta a csomagolóember. Pedig ti voltatok a legszebben becsomagolva.

••• Volt egyszer egy magyar leányka, úgy hívták, Hétfőnhazud Sárka, nagyon tudott hazudni, szemrebbenés nélkül, a szemébe bárkinek, és el is hitték minden szavát, de csak akkor, ha nála volt a piros retikülje. Csakhogy egyszer a villamoson ellopták tőle, és attól fogva neki igazat kellett volna mondani. Ahhoz ő nem volt szokva, meg se próbálta, inkább vett magának gyorsan egy másik piros retikült.

••• Volt egyszer egy szegény vándor, aki egyszer bekopogott a magyarokhoz, és kért egy pohár vizet. Mit lehet tudni, gondolták a magyarok, megkínálták egy pohár vízzel, és várták, mi lesz. Hogy átváltozik-e vagy nem. Hogy valami király-e vagy valami jótevő vagy valami ilyesmi. A szegény vándor megitta a vizet, megköszönte, és ment tovább, nem változott át semmivé. Ez a fizetség a jószágunkért? Csaló gazember! mondták a magyarok, és dühösek voltak nagyon.

••• Volt egyszer egy gonosz öreg néni és egy gonosz öreg bácsi, együtt kávéztak minden délután, és gonoszul beszélgettek. A magyarokról beszélgettek mindig, hogy hogyan árt sanak nekik. A kávéjuk már olyan keserű volt a gonoszságtól, hogy alig lehetett meginni, akármennyi cukrot tettek is bele. A gonoszságokat akkor sem hagyták abba, mindig kitaláltak valami újat, szőtték a gonosz ármányokat a magyarok ellen, ők meg szegények nem sejtettek semmit. Minden délután megterítették nekik, lefőzték a kávé, és szépen fölszolgálták porceláncsészékben. Fúj, de rossz! mondta a gonosz öreg néni. Ihatatlan! mondta a gonosz öreg bácsi, és még gonoszabbul beszélgettek tovább.

••• Volt egyszer egy svéd király, aki halálát közeledni érezvén, végrendeletet csinált, és ebben Svédországot, ki tudja, miért, a magyarokra hagyta, majd örökre lehuntya a szemét. A magyarok elolvasták a végrendeletet, nagyon megörültek, és rögvest fölkerekedtek, hogy megnézzék az örökségüket. Nem rossz, mondták, mikor átlépték a svéd határt. Egy feltétellel elfogadjuk. Mától svéd beszédet itt nem akarunk hallani. Magyarul vagy sehogy. A svédek erre elhallgattak, és meg se szólaltak vagy száz évig. Ezt a magyarok nagyon megunták, és visszaadták az örökségüket. A svéd azóta hallgatag nép lett. Beszélnek ugyan, de jól megfontolják.

••• Volt egyszer egy láthatatlanná tévő mosópor, aki avval kimosta a ruháját, azt nem látta senki. Főleg királyoknak ajánlották, hogy így nyugodtan mehessenek a népük közé, kihallgathassák, mit beszélnek, és aztán igazságot tehessenek. A magyarok királyá-

65

Не се пие!, казал злият старец и продължавали да си говорят с още по-голяма злост.

... Имало едно време един шведски крал, който, като предусетил, че скоро ще умре, направил завещание и в него, кой знае защо, оставил Швеция на унгарците, след което завинаги склопил очи. Унгарците прочели завещанието, много се зарадвали и веднага се вдигнали да видят наследството си. Не е лошо, казали, когато преминали шведската граница. Приемаме го с едно условие: От днес шведска реч не искаме да чуваме тук. Унгарска или никаква. Шведите в отговор замълчали и не продумали почти сто години. Това досадило на унгарците и те се отказали от наследството. Шведският народ пък оттогава станал мълчалив народ. Говорят наистина, но добре обмислят какво. Благодарение на унгарците.

... Имало едно време един прах за пране, правещ те невидим; онзи, който си изпирал с него дрехите, никой не го виждал. Предимно на крале го предлагали, за да могат спокойно да ходят сред народа си, да подслушат какво си говорят хората и след това да раздават правда. Предложили и на краля на унгарците, но той само махнал с ръка, че не иска. Моят народ всичко ми казва, знам всяка негова мисъл, не ми трябва да се мотая сред него, казал, и си седял спокойно на трона в непраните си дрехи.

66

... Имало едно време една прокълната детска възпитателка, унгарка с красива руса коса, проклели я били, че ако погледне децата от детската градина, внезапно ще види какви ще станат, като пораснат. Опитвала се да избегне проклятието на всяка цена, не поглеждала хич децата, дори и един поглед не им хвърляла, но веднъж някак забравила и ги погледнала. Такива неща видяла, че косите ѝ мигом побелели! Красивата ѝ руса коса станала чисто бяла, трябвало да я боядисва оттук нататък през целия си живот.

... Имало едно прасенце на късмета, унгарците го държали в голяма розова кошница, където били прекарани ток, телефон, интернет, разполагало прасенцето с всякакви удобства. Комуто се усмихне, той ще има голям късмет!, казвали унгарците и чакали всеки ден да им се усмихне. Но прасенцето само грухтяло, плюскало, дебелеело и не се усмихвало никому. Ще ни се усмихнеш ли най-сетне?, попитали унгарците. Внимавай, прасенце! Вече губим търпение! Но прасенцето само си грухтяло, въргяло и продължавало да не се усмихва. Изневиделица на унгарците им писнало, хванали се, заклали прасенцето. Айде сега усмихвай се!, казали те и направили от него кървавица, колбаси и пръжки.

... Имало едно време една певица, която била известна с това, че може да изпее най-красиво на света Зла съдба! О, Зла съдба! Когато унгарците я чули, предложили ѝ един голям чувал с пари и едно колие с диаманти и оттук нататък само на тях да им пее. Певицата отишла и оттогава всеки ден излизала на сцената и

нак is kínálták, de ő csak intett a kezével, hogy nem kér belőle. Az én népem mindent elmond nekem, tudom minden gondolatját, nem kell nekem közte járkálni, mondta, és ült nyugodtan a trónján a mosatlan ruhájában.

... Volt egyszer egy megátkozott óvónéni, szép szőke hajú magyar óvónéni, akit arra átkoztak, hogyha a kis óvodásaira ránéz, hirtelen meglássa, mivé lesznek, ha felnőnek. Megpróbálta ő kikerülni az átkot mindenképp, rá nem nézett az óvodásaira, egy pillanást se vetett rájuk, de egyszer valahogy elfelejtkezett, és mégiscsak odanézett. Hát olyat látott, hogy megöszült abban a szempillantásban! Tiszta fehér lett a szép szőke haja, festetni kellett neki azontúl egész életében.

... Volt egyszer egy szerencsemalac, nagy rózsaszín disznóólban tartották a magyarok, ahová be volt vezetve a villany, a telefon, az internet, minden kényelme megvolt a malacnak. Akire ez rámosolyog, annak nagy szerencséje lesz! mondták a magyarok, és várták mindennap, hogy rájuk mosolyogjon. De a malac csak rőfögött, zabált, hízott, és nem mosolygott senkire. Mosolyogsz már végre? kérdezték a magyarok. Vigyázz, malac! Fogytán a türelmünk! De a malac csak rőfögött, dagonyázott, és nem mosolygott továbbra se. Egyszer csak a magyaroknak elégük lett, fogták, levágták a malacot. Most már mosolyoghatsz! mondták, és hurkát, kolbászt, töpörtyűt csináltak belőle.

... Volt egyszer egy énekesnő, aki arról volt híres, hogy ő tudta a világon a legszebben azt énekelni, hogy Balsors! Ó, balsors! Mikor a magyarok ezt meghallották, egy nagy zsák pénzt és egy gyémántos nyakéket ajánlottak neki, ha eljön hozzájuk, és azontúl csak nekik énekel. Az énekesnő el is ment, és attól fogva kiállt mindennap a színpadra, elénekelte, hogy Balsors! Ó, balsors!, a magyarok meg hallgatták, és sírtak.

... Volt egyszer egy bölcs öreg, aki csak ránézett az emberekre, és tudta, kiben mi rejtőzik, ezért óva intett mindenkit mindenkitől. Főleg a magyarokat óvta volna a magyaroktól, de ahogy rájuk nézett, látta, hogy úgylát hiába beszélne. Úgyhogy nekik nem is mondott semmit.

... Volt egyszer egy hordár, aki rettentő erős volt, elbírta mindent, a legnehezebb csomagokat is. Mikor ezt hallották a magyarok, szóltak neki, hogy jöjjön hozzájuk. Nehéz életünk van, vidd már odébb! mondták neki. Tedd le valahova. A hordár föl is kapta, elvitte jó messzire a magyarok nehéz életét, és ott letette. Nem volt könnyű, kezicsókolom, mondta, mire a magyarok szép borralalót adtak neki, és azontúl boldogan éltek.

... Volt egyszer egy takarítónő, Juliskának hívták, jobb házakhoz járt, németekhez, franciákhoz, olaszokhoz, porolgatott, törölgetett, de főleg nem ebben volt ügyes, hanem hogy közben kileste a titkokat. Kinyitotta a zárat, fölbontotta a leveleket, feltörte a komputereket, és aztán azt mondta a gazdáinak, Hihíhi. Tudom ám a titkokat. És a németek, franciák, olaszok fizethették neki a százezer eurókat, hogy ki ne derüljenek a titkaik. Csak a magyaroknak volt szerencséjük, mert nekik nem volt pénzük takarítónőre, hozzájuk nem járt, nem tudta kifürkészni a titkaikat.

67

изпявала Зла съдба! О, Зла съдба!, а унгарците слушали и плачели.

••• Имало едно време един мъдър старец, който, щом погледнел човеците, вече знаел в кого какво се крие, и затова предупреждавал всекиго от всекиго да се пазят. Главно унгарците щял да предупреди да се пазят от унгарците, но като ги погледнал, видял, че тъй или иначе би говорил напразно. Така че на тях не им и казал нищо.

••• Имало едно време един хамалин, който бил ужасно силен, можел да пренесе всичко, дори и най-тежките пакети. Когато унгарците чули това, го извикали. Имаме тежък живот, вземи и го отнеси!, казали му. Остави го някъде далеч. Хамалинът го метнал на гръб, отнесъл далече-далече тежкия живот на унгарците и там го оставил. Не беше леко, много молим, казал, при което унгарците му дали голям бакшиш и оттогава заживели щастливи.

••• Имало едно време една чистачка, казвала се Юлишка, ходела в добрите семейства, при немците, французите и италианците, бършела прахта, но не в това била добра, а в това, че разгадала тайните. Отваряла ключалките, писмата и компютрите, а сетне казвала на стопаните: Хихихи. Знам аз тайните ви. И немците, французите и италианците й плащали по сто хиляди евро, да не излязат тайните им на бял свят. Само унгарците извадили късмет, защото нямали пари за чистачка, тя не ходела при тях и не могла да разкрие тайните им.

••• Имало едно време един банкер, бил червив от пари, каквото докоснел, ставало злато, не знаел какво да прави с многото пари. Давал на всички от сърце, главно на унгарците щял да даде, защото виждал, че на тях много им трябват. По какво виждаш, бе дебелако?, казали му унгарците. Може би сме мръсни, вонящи? Ходим в дрипи? Я погледни това! Скочили в една голяма кола и се понесли като вятър, докато не им свършил бензинът.

••• Имало едно време една освежителна напитка, Смисълът на Живота, унгарците я били открили и била по-вкусна от всички други. Купували я навсякъде по света, станали унгарците известни и богати. Само че тогава почнали да я разводняват. Мислели си, че няма да се усети, но се усетило. Не си купували хората повече Смисъла на Живота и унгарците обеднели.

••• Имало едно време един самотен ловец, Вилхелм Тел, самотен обикалял планини и долини, вдън гори тилилейски, но не закачал никого, винаги съжалявал лисиците, зайците и сърните. Бягайте си на воля!, мислел си и никога не стрелял по тях. Как да стреля по тях, унгарец по унгарци!, казал. Но веднъж му хрумнало, че той може и да не е унгарец. Попитал съпругата си, тя му казала: Ми не. Оттогава се прибирал у дома всеки ден с богата ловна плячка.

••• Volt egyszer egy bankár, a bőre alatt is pénz volt, amihez nyúlt, arannyá változott, a sok pénzzel azt se tudta, mit csináljon. Adott is mindenkinek szívesen, főleg a magyaroknak adott volna, mert látta, hogy nekik nagyon kéne. Aztán miből látod, te kövér? mondták neki a magyarok. Talán koszosak vagyunk, bűdösek? Rongyokban járunk? Hát ide nézz! Azzal bepattantak egy nagy autóba, és száguldottak, mint a szél, míg el nem fogyott a benzinük.

••• Volt egyszer egy üdítőital, az Élet Értelme, a magyarok találták fel, és finomabb volt bárminél. Vették is mindenhol a világon, és híresek lettek a magyarok, és gazdagok. Csakhogy akkor elkezdték felvizezni. Azt hitték, majd nem érződik rajta, de megérződött. Nem keresték többé az Élet Értelmét az emberek, és a magyarok elszegényedtek.

••• Volt egyszer egy magányos vadász, Tell Vilmos, magányosan járta a hegyeket, völgyeket, az erdők mélyét, de nem bántott senkit, a rókákat, nyuszikat, őzikéket mindig megsajnálta. Fussatok csak! gondolta, és nem lőtt rájuk soha. Hogy is lőnék rájuk, magyar a magyarra! mondta. De egy napon eszébe jutott, hogy ő hátha nem is magyar. Megkérdezte a feleségét, az is azt mondta, Nem hát. Attól kezdve szép vadászszákmánnyal tért haza nap mint nap.

••• Volt egyszer egy pizzafutár, úgy hívták, Petőfi Sándor, a magyaroknak vitte házhoz a pizzákat. Ha telefonáltak, indult a friss, forró pizzákkal rögtön, hogy időben odaérjen. Oda is ért volna, de útközben mindig eszébe jutott valami. Ilyenkor leállította a motorját, kinyitotta a pizzásdobozokat, megnézte a paradicsomos, sonkás, sajtos, gombás pizzákat, és elgondolkozott. Elég lesz ez így? Nem kéne rájuk tenni még valamit? És fogta a ketchupot, és rányomta a pizzákra sorra, Szabadság, Egyenlőség, Testvériség. Aztán visszacsukta a dobozokat, és száguldott tovább, mint a szél. De hiába, mindig elkésett, a magyarok csak befalták gyorsan a kihűlt pizzákat, ő meg nem kapott soha borralót.

••• Volt egyszer egy nyomozókutya, a magyarok tanították be, ez mindent kinyomozott az első szóra. Csak annyit mondtak neki, Csaló! és már hozott is egy csalót. Mondták neki, Csaló, gazember! hozta a csaló gazembert. Csaló, gazember, tolvaj! mondták neki, és hozta a csaló gazember tolvajt. Mindet megtalálta, hozta, letette a börtön elé, már csak be kellett volna zárni őket. Csakhogy onnét valahogy mindig szétszéledtek, hogy hová, merre, nem tudta senki, de a börtönbe nem jutottak be. A magyarok akkor csettintettek, pattintottak, a kutya futott, hozta megint a csalókat, másikat, letette a börtön elé, de hiába, elszéledtek azok is valamerre. Hadd játszódjon! mondták a magyarok, mert szerették az állatokat, és a kutya futott megint füttyszóra.

••• Volt egyszer egy titkos recept, álomporos, a Kossuth Lajos nagyanyja ebből kevert ki álomport az unokájának. Mert Kossuth Lajos, amikor régebben le se hunyta éjjel a szemét, csak forgolódott, hánykolódott álmatlanul, azt mondta neki, Nem tudok aludni, nagymama. És akkor a nagyanyja elővette a titkos receptjét, és olyan álomport ke-

... Имало едно време един разносвач на пици, казвал се Шандор Петьофи, разнасял пици по домовете на унгарците. Щом се обаждали, веднага тръгвал с пресните, горещи пици, за да пристигне навреме. Щял и да пристига навреме, но пътом винаги се сещал за нещо. Тогава спирал мотора си, отварял кутиите, разглеждал пиците с домати, шунка, кашкавал, гъби и се размислял. Това така достатъчно ли е? Не трябва ли да им сложи по още нещо? И хващал кетчупа, и изписвал поред на пиците: Свобода, Равенство, Братство. След това затварял кутиите и се понасял отново като вятър. Но напразно, винаги закъснявал, унгарците излапвали бързешком изстиналите пици, а той не получавал никога бакшиш.

... Имало едно време едно полицейско куче, унгарците го били обучили и то всичко издирвало при първа команда. Казвали му: Измамник! – и то вече носело измамник. Казвали му: Измамник, подлец! – и вече носело измамника подлец. Измамник, подлец, крадец!, казвали му и то носело измамника подлец и крадец. Всекиго намирало, донасяло и оставяло пред затвора, трябвало само да го приберат. Само дето оттам всички се разпилявали, накъде, в каква посока не се знаело, но никой не влизал в затвора. Унгарците тогава щраквали с пръсти, хоп-хоп, кучето се втурвало, донасяло пак измамниците и прочие, оставяло ги пред затвора, но все, те се попилявали нанякъде. Нека си поиграе!, казвали унгарците, понеже обичали животните, а кучето пак търчало, като му свирнели.

... Имало едно време една тайна рецепта, за прахче за сън, бабата на Лайош Кошут по нея го забърквала за внука си. Понеже Лайош Кошут, когато едно време не можел да затвори очи, само се въртял и не заспивал, и й казвал: Не мога да заспя, бабо. И тогава баба му изваждала тайната си рецепта и забърквала такова прахче за сън на най-любимия си внук, че Лайош Кошут не само веднага заспивал, но и сънувал от прекрасни по-прекрасни неща. И през целият си живот винаги го използвал, след смъртта си го завещал на народа си. Унгарците го прибрали в хазната си, там го и пазят, за да е под ръка, понякога го вадят, спят добре и сънуват прекрасни неща.

... Имало едно време една дебела леля, казвала се леля Жока, тоест била само призракът на леля Жока, защото самата тя отдавна била умряла. Само призракът ѝ се връщал вечер по килерите и скришом си похапвал от сладките компоти от череши, ябълки, круши. Те ѝ липсвали в отвъдния свят, изглежда, там нямало. Обикаляла най-често килерите на унгарците, техните компоти ѝ харесвали най-много. Добросърдечните унгарци дълго търпели тази кражба, нека си похапне горката, но накрая им дотегнало и Хо-па! затворили компота от круши, когато призракът си похапвал сладко вътре. Ха, че се разплакал призракът на горката леля Жока и как се молил! Пуснете ме, само за този път! Ще ви изпълня три желания! Унгарците се размислили. Три желания! Колко добре би било, ако леля Жока изпълни три желания! Колко много неща биха могли да поискат! Но това бил проблемът! Никак не успели да се споразумеят за трите желания. Така че оттогава призракът на леля Жока си стои в буркана с компот.

vert ki a legkedvesebb unokájának, hogy Kossuth Lajos nemcsak hogy rögtön el tudott aludni, de gyönyörű szépeket is álmodott. Ezt az álomport azontúl egész életében mindig használta, és halálakor pedig nemzetére hagyta. A magyarok betették a kincstárukba, ott őrzik, hogy mindig kéznél legyen, néha előveszik, alusznak egy jót, és álmodnak szépeket.

... Volt egyszer egy kis kövér néni, Zsóka néninek hívták, vagyis hát csak a Zsóka néni kísértete volt, mert ő maga már rég meghalt. Csak a kísértet járt vissza éjjelente a kamrákba az édes cseresznyebefőtteket, almakompótokat, körtekompótokat dézsmálni. Ez hiányzott neki a másvilágon, úgy látszik, ott nem volt kompót. A magyarok kamráiba járt leginkább, az ő kompótluk ízlett neki a legjobban. A jószívű magyarok túrték is sokáig a dézsmálást, hadd eszegessen szegény, de egyszer csak megelégtették, és Hopp-lá! rázárták a körtekompótos üveg tetejét, mikor a kísértet éppen ott bent csemegézett. Hűha, hogy sírt a szegény Zsóka néni kísértete, hogy könyörgött! Engedjete ki, csak most az egyszer! Teljesítem három kívánságot! Ezen elgondolkoztak a magyarok. Három kívánság! Az milyen jó volna, három kívánságot ha teljesítene a Zsóka kísértet! Mennyi mindent kérhetnénk! De hát éppen ez volt a baj! Hogy sehogy se tudtak meg-egyezni a három kívánságban. Úgyhogy a Zsóka néni kísértete ott ül azóta is a befőttes üvegben.

... Volt egyszer egy angoltanárnő, magyar gyerekeknek tanította az angolt, és már ele-ge volt. Gondolta, varratok magamnak egy szűk ruhát, kimegyek Londonba, járok föl-alá, aztán meglátjuk. Hátha megcsinálom a szerencsém. Meg is varratta a szűk ruhát, kiment Londonba, járt föl-alá az utcán, és megcsinálta a szerencsáját. Hallották ezt a többi angoltanárnők, akik angolt tanítottak a magyar gyerekeknek, és azt mondták, Mi is varratunk szűk ruhát magunknak, mi is megyünk Londonba, járunk föl-alá az ut-cán, és megcsináljuk a szerencsénket. Meg is varratták a szűk ruhát, ki is mentek Londonba, jártak ők is fel-alá az utcán, és mégse. Nem csinálták meg a szerencséjüket. Vissza kellett nekik menni angolt tanítani a magyar gyerekeknek.

... Volt egyszer egy Sovány Vigasz nevű leány, másik neve is volt, de inkább csak így szólították a magyarok, ha elmentek hozzá, mikor nagyon el voltak keseredve. Ilyen-kor ő a sovány kezével megsimogatta a fejüket, a sovány szájával azt mondta nekik, Ti csak ne búsuljatok. Nézzetek rám. A magyarok ránéztek, Nagyon csúnya vagy! mondták, és már nem is volt semmi bajuk, mentek haza vidáman.

... Volt egyszer egy Mátyás nevű parkolóőr, régebben a magyarok királya, de letették onnan, és pedig azért, mert folyton parkolóőrnek öltözött, hogy azt higgyék, ő csak egy parkolóőr, és úgy beszéljenek vele, ahogy egy parkolóőrrel szokás. De amikor a magya-rok megtudták, hogy a királyukkal beszéltek úgy, ahogy a parkolóőrökkel szoktak, rö-gtön letették Mátyást a trónról, mert nem akartak maguknak olyan királyt, akivel úgy lehet beszélni, mint egy parkolóőrrel.

... Имало едно време една учителка по английски, на унгарски деца преподавала английски, но вече ѝ било писнало. Помислила си: Ще си ушия една тясна рокля, ще отида в Лондон, ще се поразходя нагоре-надолу, пък ще видим. Току-виж ми излязъл късметът. Ушила си тясната рокля, отишла в Лондон, поразходила се и ѝ излязъл късметът. Чули за това останалите учителки по английски, които преподавали английски на унгарските деца и казали: Ние също ще си ушим тесни рокли, ще отидем в Лондон, ще се поразходим нагоре-надолу по улиците и току-виж ни излязъл късметът. Ушили си тесните рокли, отишли в Лондон, поразходили се нагоре-надолу из улиците и нищо. Не им излязъл късметът. Трябвало да се върнат да преподават английски на унгарските деца.

... Имало едно време едно момиче на име Слаба Утеха, имала си и друго име, но унгарците само така я наричали, като отивали при нея, когато били много огорчени. Тогава тя ги погавала със слабата си ръка по главата, със слабата си уста им казвала: Не тъжете. Погледнете ме мен. Унгарците я поглеждали: Много си грозна!, казвали и им минавало, прибирали се у дома весели.

... Имало едно време един пазач на паркинг, на име Матяш, преди това някога отдавна бил крал на унгарците, но го свалили от трона, защото непрекъснато се предreshавал като пазач на паркинг, за да си мислят, че той е само един пазач на паркинг и да си говорят с него както е обичайно с един пазач на паркинг. Но когато унгарците узнали, че с краля си говорят така, както си говорят с пазач на паркинг, веднага свалили от трона Матяш, защото не искали крал, с когото може да се говори като с пазач на паркинг.

... Имало едно време един будкаджия унгарец, но майка му все още го бутала в детска количка, защото бил бебе. Само да не ми станеш будкаджия!, казала унгарската му майка. Стани министър! Или поне началник гара!, казала и продължила да бута количката, като чакала да види какво ще се случи. Но напразно бутала, трябвало да се разочарова, друг станал министър при унгарците и друг станал началник гара.

... Имало едно време един шивач, умеел да ушива такива дрехи, че който ги обличал, веднага си личало, че е унгарец и е симпатичен. Това било хубаво, защото ако се срещнали двама в такава дреха, нямало нужда от въпроси, просто се поглеждали и си били симпатични

... Имало едно време един унгарски принц, почти се бил възкачил на престола, когато унгарците му казали: Ще бъдеш ли така любезен да се откажеш от него? При нас отдавна няма кралство. Но принцът не искал да се отказва, Да не съм луд!, си мислел, по-скоро с пълна сила се хванал за престола и с двете си ръце. Унгарците пък почнали да го гъделичкат, за да пусне престола, но принцът ня-

... Volt egyszer egy magyar trafikos, de most még babakocsiban tologatta a mamája, mert kisbaba volt. Csak nehogy trafikos légy nekem! mondta neki a magyar mamája. Legyél miniszter! Vagy állomásfőnök legalább! mondta, és tologatta a babakocsit tovább, és várta, hogy mi lesz. De hiába tologatta, csalódnia kellett, más lett a miniszter a magyaroknál, és az állomásfőnök is más lett.

... Volt egyszer egy szabómester, az olyan ruhát tudott szabni, hogy aki azt fölhúzta, rögtön látszott rajta, hogy magyar és szimpatikus. És ez azért volt jó, mert ha így összehajtoztak ketten, ebben a ruhában, kérdezni se kellett semmit, csak egymásra néztek, és szimpatikusak voltak egymásnak.

... Volt egyszer egy magyar királyfi, már majdhogynem a trónra lépett, mikor azt mondták neki a magyarok, Lesz szíves lemondani erről. Minálunk már rég nincs királyság. De a királyfi nem akart lemondani, Majd ha bolond leszek, gondolta, inkább tiszta erővel belekapaszkodott a trónba mind a két kezével. A magyarok erre elkezdték csiklandozni, hogy engedje el, de a királyfi nem volt csiklandós, és csak kapaszkodott tovább jó erősen. Mit volt mit tenni, meg kellett koronázni, megint királyuk lett a magyaroknak.

... Volt egyszer egy szegény kis gyufaáruslány, úgy hívták, Mimi, de nem is csak egy volt, hanem több is, árulták a gyufát az utcán a magyaroknak hóban-fagyban, nyújtogatták a kezüket, és sóhajtoztak. Nem szégyellitek magatokat? mondták a magyarok. Már rég öngyújtót használunk! Mit sóhajtoztok itt? Menjetek világgá! Könny futotta el a szegény kis gyufaáruslányok szemét erre, és elindultak világgá, szerencsét próbálni.

... Volt egyszer egy kővált néni, úgy hívták, Bözsi néni, egyszer ment az utcán, elcsodálkozott, és rögtön kővé vált. Sok mással is ez történt a magyaroknál, de a Bözsi néni férje ebbe nem nyugodott bele. Bözsikém! Bözsikém! Miért váltál kővé? így sírt, aztán elkezdett a panaszával a hivatalokba futkosni. Miért változtattátok kővé az én Bözsikémet? kérdezte, de sehol nem feleltek neki, csak néztek rá csodálkozva.

... Volt egyszer a magyaroknak egy királya, úgy hívták, Mátyás. Volt neki egy kis füzet, abba írta be, hol az igazság. Szerette a kis füzetét lapozgatni, olvasgatni, azért mindig a zsebében hordta, mikor járt-kelt az országában. Hiába mondta neki a felesége, Ne hordd a zsebedben, Mátyás, a füzetedet, mert majd még ellopják tőled, ő nem hallgatott a királynéra. Hát egyszer csak persze hogy ellopták tőle valahol, valami kocsmában vagy a zsúfolt villamoson. Ellopták tőle, odalett a füzet, oda az igazság.

... Volt egyszer egy égigérő fa, a magyarok kertjében nőtt egy éjjel, ők nagyon megörültek neki, és elkezdték rá fölmászni. Másztak, másztak, Majd meglátjátok, mi lesz a fa tetején! mondogatták egymásnak, és másztak tovább, egy évig, két évig, tíz évig, közben kinőtt a szakálluk, megőszült a hajuk, de csak másztak tovább, már alig bírták tovább, de csak másztak, míg egyszercsak fölértek a fa tetejére, hát ott mit láttak? A csillogos eget. Nincs itt semmi! mondták erre csalódva, és már másztak is lefelé.

мал гъдел и продължил здраво да се държи. Нямамо какво да се прави, трябва-ло да го коронясат и унгарците отново се сдобили с крал.

••• Имало едно време една бедна кибритопродавачка, казвала се Мими, но не била една, а няколко, продавали по улиците кибрит на унгарците в сняг и мраз, протягали ръце и въздишали. Не се ли срамувате?, казали унгарците. Отдавна из-ползваме запалки! Какво ми въздишате тук? Я вървете по света! Потекли сълзи от очите на бедните малки кибритопродавачки, тръгнали по света да си търсят късмета.

••• Имало едно време една вкаменила се леля, казвала се леля Бьози, веднъж си вървяла по улицата и се учудила, и веднага се вкаменила. С много други се слу-чило същото при унгарците, но мъжът на леля Бьози не се примирил, Бьожичке! Бьожичке! Защо се вкамени?, плачел, сетне почнал с оплакванията си да обика-ля учрежденията. Защо превърнахте в камък Бьожичка?, питал, но никъде не му отговаряли, само го гледали и му се чудели.

••• Имало едно време един крал на унгарците, казвал се Матяш. Имал си една те-традчица, в нея вписвал къде се крие истината. Обичал да прелиства тетрадчи-цата, да си я чете, затова винаги си я носел в джоба, когато обикалял държавата. Напразно му казвала съпругата му: Не я носи в джоба си, Матяш, защото ще ти я откраднат, той не послушал кралицата. И веднъж, разбира се, взели, че му я и откраднали някъде, в някаква кръчма или в претъпкан трамвай. Откраднали му я, загубила се тетрадката, загубила се и истината.

••• Имало едно време едно дърво, стигащо до небето, една нощ пораснало в гра-дината на унгарците, те много се зарадвали и почнали да се катерят по него. Ка-терили се, катерили. Ще видим какво ще има на върха на дървото!, си казвали един на друг и продължавали да се катерят, една година, две години, десет годи-ни, междувременно им порасли бради, косите им побелели, но те продължава-ли да се качват, със сетни сили, но продължавали, докато веднъж стигнали вър-ха на дървото, и там що да видят? Звездното небе. Няма нищо тук!, казали раз-очаровани и се запусkali надолу.

••• Имало едно време един човек, който имал такава глава, че с нея можел да ми-сли ужасно завъртяно. Това унгарците много-много не го обичали, затова му ка-зали: Знаеш ли какво, ще ти платим сто жълтици, само не мисли толкова. Почти му ги и платили, когато друго им хрумнало. Отрязали главата на човека, ведна-га настъпили мир и спокойствие, даже и стоте жълтици спастрили.

••• Имало едно време един доктор, когато вече не можел да излекува унгарците по никой друг начин, защото имали безброй болести, изобретил една подмлада-ваща машина. Я влезте вътре, казал им и унгарците влезли, и излезли от маши-

••• Volt egyszer egy ember, annak olyan feje volt, hogy rettentő kacsaringósan tudott vele gondolkozni. Ezt a magyarok nemigen szerették, azért azt mondták neki, Tudod mit, fizetünk neked száz aranyat, csak nem gondolkozzál annyit. Már majdnem ki is fi-zették neki, mikor más jutott az eszükbe. Lecsapták az ember fejét, rögtön nyugtuk lett tőle, és a száz aranyuk is megmaradt.

••• Volt egyszer egy doktor, mikor már sehogy se tudta meggyógyítani a magyarokat, mert annyi bajuk volt, feltalált egy fiatalító gépet. Üljetek csak be, mondta nekik, és a magyarok beültek, és kiszálltak belőle mind fiatalon. Azt hitte a doktor, most majd há-lásak lesznek neki, de éppen hogy nem, valósággal rátámadtak. Mit képzelsz? Talán éljük végig újra a hosszú életünket? ordítottak vele, úgylgy vissza kellett neki csinálni az egészszet.

••• Volt egyszer három magyar harmonikás, ezek úgy tudtak harmonikázni, hogy min-den zenét leharmonikáztak, de nem csak egyféleképp, hanem hatvanhatféleképp. A ma-gyaroknak ez valahogy nem tetszett, úgylgy egyszer csak rákiáltottak a harmoniká-sokra, Psszt! Úgy játsszatok, hogy csöndbe! Egy hangot se halljunk! Erre a harmoniká-sok abbahagyták a harmonikázást, összezsukták a harmonikájukat, és elmentek máshová harmonikázni.

••• Volt egyszer egy kukásautó, ebben tündérek voltak a kukások. Csak megfűjták a tün-dérsípjukat, a sok szemét máris benn volt a kukásautóban, nem kellett a kukákat emel-getni. Látták ezt a magyarok, azt mondták, De könnyű élet! Mi is kukások akarunk len-ni! És azok is lettek, majdnem mind. Csakhogy nekik nem volt tündérsípjuk, nem tud-ták szegények, hogy az kéne a könnyű élethez, és így aztán emelgetni kellett nekik a nehéz kukákat, most már egész életükben.

••• Volt egyszer egy magyar gyerek, Liszt Ferencnek hívták, pék akart lenni, úgy nézett ki, van is hozzá tehetsége, de hosszú haját növesztett, és hiába mondták neki a szülei, Vágasd le a hajad, ne dacolj, Ferenc, péknek nem lehet hosszú haja, vagy a pékség, vagy a hosszú haj, ő nem vágatta le, csakazért se! Így aztán igaza lett a szüleinek, más mes-terséget kellett neki választani.

••• Volt egyszer egy rettentő erős ember, úgy hívták, Herkulesi Gyuri, de ez olyan ret-tentő erős volt, hogy egyszerre kétezzer embert tudott földhöz vágni. Mikor ezt meghal-lották a magyarok, hívták magukhoz, ő el is ment, és földhöz vágott kétezzer embert. Elég lesz? kérdezte tőlük, de ők azt mondták, Nem lesz elég. Vágjál földhöz még kétez-ret. Herkulesi Gyuri ezt is megcsinálta, megint kérdezte, Elég lesz már? De a magya-roknak ez se volt elég, mondták neki, Még kétezret. Meg még kétezret. Mikor már min-den magyart földhöz vágott, Herkulesi Gyuri elment máshová, a magyarok meg kezd-tek föltápaszkodni. Talpra, magyar! mondták, de nemigen tudtak lábra állni, úgy fájt minden porcikájuk.

ната всички млади. Докторът си мислел, че ще са му благодарни, да, ама не, в действителност го нападнали. Какво си въобразяваш? Може би да започнем дългия си живот отначало?, крещели те, така че докторът трябвало да ги върне в предишния им вид.

••• Имало едно време трима акордеонисти унгарци, така умеели да свирят, че изсвирвали всяка музика, но не по един, а по шестдесет и шест начина. На унгарците това някак не им харесало, така че изневиделица им се развикали: Шът! Свирете, но да е тишина! Да не чуваме и едничък звук! В отговор акордеонистите престанали да свирят, затворили акордеоните и отишли да свирят някъде другаде.

••• Имало едно време един боклукчийски камион, боклукчиите били феи. Свирвали с вълшебните си свирки и сметта, виж я ти, цялата се оказвала в камиона, не трябвало да ми вдигат кофите. Видели това унгарците. Казали: Леле, че лек живот! И ние искаме да сме боклукчии! И взели, че станали, почти всички. Само дето си нямали вълшебни свирки, горкичките не знаели, че те са потребни за лекия живот, та после трябвало да вдигат тежките кофи, при това цял един живот.

••• Имало едно време едно унгарско дете, казвало се Ференц Лист, сиреч Ференц Брашното, искало да е пекар, изглежда, имало и дарба за това, но си пуснало дълги коси и напразно му казвали родителите: Подстрижи се, недей се инати, Ференц, един пекар не може да има дълга коса; или пекарството, или дългата коса; той обаче не се подстригал, защото ей тъй на! И така родителите му се оказали прави, трябвало да си избере друг занаят.

••• Имало едно време един ужасно силен човек, казвал се Дюри Херкулесов, ама толкова ужасно силен бил, че можел наведнъж две хиляди човека да повали на земята. Като чули това, унгарците го извикали, той отишъл и повалил на земята две хиляди човека. Стига ли?, попитал, но те казали: Не е достатъчно. Повали още две хиляди. Дюри Херкулесов и това сторил, пак попитал: Стига ли вече? Но на унгарците и това не стигало, казали му: Още две хиляди. И още две хиляди. Когато всички унгарци били повалени на земята, Дюри Херкулесов отишъл нейде другаде, а унгарците се заизправяли. На крак, унгарци!, казвали, но възтрудничко ми се изправяли на крака, защото много ги болели всичките кости и кокали.

••• Имало едно време един унгарски зъболекар и така оправял всекиму зъбите, че те повече не го болели. И на краля оправял зъбите, на него му направил диамантени зъби, не заради лъчезарната усмивка, а по-скоро защото той така скърцал с тях, че все се изтривали.

••• Volt egyszer egy magyar fogorvos, ez úgy javította meg a mindenkinek a fogát, hogy sose fájt többet. A királynak is ő javította meg a fogait, neki gyémánt fogakat csinált, nem is annyira a csillogó mosolygás miatt, hanem inkább, mert úgy csikorgatta, hogy már mind elkopott.

••• Volt egyszer egy csendes természetű gyerek, úgy hívták, Toldi Miklós, de egyszer úgy megharagították, hogy fölkapta a fél falut, és odébb hajította. Mondta neki az anyja, Édes fiam, ne hajigáljál, szedjél inkább valami nyugtató orvosságot, mert bajod lesz ebből. De nem lett baja, inkább még hívták máshova is, más falukba is hajigálni, de ő nem ment, csak mikor a magyarok királya hívatta, mert sok baja volt az országával. Az ő szavára aztán elindult, és odébb hajította a fél országot.

••• Volt egyszer a magyaroknak egy világhíres embere, attól volt annyira híres, hogy a legjobban tudott számolni a világon. Mondták neki a magyarok, Számoljál ki nekünk mindent, de hiba ne legyen benne. Nekifogott a híres számoló ember, kiszámolt a magyaroknak mindent, mutatta nekik az eredményt. Az nem lehet, mondták a magyarok. Valamit elszámoltál biztos. Dehát én tudok legjobban számolni a világon, arról vagyok híres, mondta az ember. Tudod mit, mondták erre a magyarok, Amerika, London, Párizs, menjél csak oda, őnekik számolgassál.

••• Volt egyszer egy apróka magyar ember, úgy hívták, Zeusz Öcsi, csupa villámokkal volt telítetoválna a karja, lába, még a feje is. Csakhogy ez nem volt neki elég, igazi villámokat akart szórni, ki is állt, ha dörgött, villámlott, hadonászott a karjaival, de csak megázott mindig, ha eleredt az eső.

••• Volt egyszer egy rádió, ez egy reggel a világ összes nyelvén bemondta, hogy Szégyelljétek magatokat. Meghallotta ezt a világ összes embere, és mind elszégyellték magukat. Csak a magyarok nem, ők gyorsan kikapcsolták a rádiót.

... Имало едно време едно дете, казвало се Миклош Толди, тихо по характер, ала веднъж така го разсърдили, че хванало половината село и го метнало ей-наната-тък. Майка му му казала: Синко, недей мята, ами вземи успокоително, че ще си имаш ядове. Но Миклош хич си нямал ядове, а даже го викали и по други места, по други села да мята, но той не ходел – само когато го привикал кралят на унгарците, защото си имал много ядове с държавата. При кралския зов той тръгнал и метнал ей-наната-тък половината държава.

... Имали си едно време унгарците един световноизвестен човек, бил известен с това, че най-добре в целия свят умее да смята. Казали му унгарците: Сметни ни всичко, но без грешка. Захванал се известният сметач, сметнал им всичко, показал им резултата. Невъзможно, казали унгарците. Нещо сигурно си сгрешил. Та нали аз умея да смятам най-добре в целия свят, с това съм известен, казал човекът. Знаеш ли какво, отвърнали му унгарците, Америка, Лондон, Париж, я върви си там, смятай си им на тях.

... Имало едно време един дребноват унгарец, казвал се Зевс Мъника, ръцете му, краката му и даже и главата му били татуирани изцяло с мълнии. Това обаче не му било достатъчно, искал да мята истински мълнии, та щом пригърмявало и засвятквало, излизал, размахвал ръце, но винаги само се измокрал, щом завалявал дъждът.

... Имало едно време едно радио и една сутрин то казало на всички езици: Засрамете се. Всички хора го чули и се засрамили. Само унгарците не, те бързо изключили радиото.

Превод: Николай Бойков

ВАЛЕРИ ПЕТРОВ

Конче за сън

VALERI PETROV

Álomgomb

тихо! Искате ли да надникнем в стаята, където е креватчето на малкия Оги? Добре. Ето ни вътре. Лампата е угасена и в тъмното се виждат само една картонена кутия от телевизор, пълна с играчки, и бялата възглавница, в която е потънала главичката на Оги. До него е полегнал и дядо му, тъй като Оги още не е свикнал да заспива сам — плаши го тъмният ъгъл отсреща. Там наистина се крие нещо, само че то никак не е страшно, дори напротив. Но после ще разберем какво е — сега да чуем какво си говорят двамата в тъмното.

- Ще има ли „Миш, Миш“? — пита дядото.
- Няма да има! — казва Оги. — Ще има приказка!
- Приказката утре! — казва дядо му.
- Утре ще си играя!
- Е, тогава вдругиден. Хайде!

Дядото се надвесва над Оги, подрусва бялата му възглавница и го приспива с думички, които сам си е измислил:

*— Миш, Миш, Миш,
време е да спиш —
целият квартал
вече е заспал:
спинкат стъпалата,
спинкат перилата,
асансьорът спинка,
спрял като картинка.*

Но Оги си знае своето:

- Не искам „Миш, Миш“! Искам приказка!
- А „сънливото копче“ държиш ли го?
- Държа го. Ама гушни ме!
- Ето!

Как сладко са се гушнаели двамата! Оги стиска копчето на пижамката си. То е специално — когато го държи, Оги по-лесно заспива.

- А може ли да го въртя? — пита той.
- Може, но малко.
- Защо?

— За да не се откъсне, защо! — казва дядо му. — И само по часовникова-та стрелка.

- Какво значи? — не разбира Оги.
- И дядото му показва.
- Значи ето така. Насам.
- А насам не може ли?
- Не.
- Защо?

— Защото времето ще се върне назад, ще стане рано и няма да можеш да заспиш.

CSENDESEN! Be akartok kukucskálni abba a szobába, ahol a kis Ogi ágyacskája áll? Rendben. Már bent is vagyunk. A lámpát leoltották, a sötétben csak egy tévé játékkal teli kartondobozá látszódik, és a fehér párna, amelybe Ogi feje fúródik. Ledőlt mellé a nagypapája is, mivel Ogi még nem szokott hozzá, hogy egyedül aludjon el – fél a szemközti, sötét saroktól. Valóban rejtőzik ott valami, de az egyáltalán nem félelmetes, sőt, ellenkezőleg. Majd később megérted mi az – de most hallgassuk csak, miről beszélgetnek ők ketten a sötétben.

- Jöhet az „Egérke, Egérke”? – kérdi nagyapa.
- Nem jöhet! – mondja Ogi. – Mesélj!
- Holnap mesélek! – mondja nagyapa.
- Holnap játszani fogok!
- Akkor holnapután. Gyerünk!

Nagyapa Ogi fölé hajol, megrázogatja a fehér párnáját, és a saját maga által írt versecskével ringatja álomba.

*– Egérke, Egérke,
aludj el szépen,
hiszen alszik már
az egész világ:
szunnyad a karfa,
szunnyad a grádics,
elszunnyadt a lift is,
megmerevedett akár egy kép kint.*

De Ogi csak mondja a magáét:

- Nem akarom az „Egérke, Egérkét”! Mesét akarok!
- És fogod az „altató gombot”?
- Fogom. De bújj ide!
- Bújok!

Milyen édesen összebújtak! Ogi a pizsamája gombját szorongatja. Különleges egy gomb ez – ha fogja, könnyebben alszik el.

- Csavargathatom a gombot? – kérdi Ogi.
- Csavargathatod, de csak kicsit.
- Miért?

– Mert leszakad, azért! – mondja a nagypapája. – És csak az óra járásával meg-egyező irányban.

- Az mit jelent? – értetlenkedik Ogi.
- A nagyapja megmutatja neki.
- Ezt jelenti. Errefelé.
- És errefelé nem lehet?
- Nem.
- Miért?

- Mert akkor az idő visszafelé halad, korán lesz, és nem tudsz elaludni.
- De én nem akarok aludni!

— Ама аз не искам да спя!
 — То се знае — казва дядо му. — Та за какво да бъде приказката?
 — За рибки! — казва Оги съвсем наслуки.
 — Добре, за рибки — казва дядо му. — Само че трябва да я измисля. За-
 твори си очичките!

— Затворих ги.
 — Без да ги стискаш.

Но какво става? Както всяка вечер, и този път откъм картонената кутия допитат музика, звънтене, гласове. Играчките на Оги още не искат да се укротят. Чуйте ги само какво говорят в лявото му ушенце (това, което не е затиснато от възглавницата):

— Какво правиш бе, Оги, всички тука те чакат!
 Вертолетът излита и под пара е влакът!

— Оги, пусни ни в кревата —
 няма да вдигаме шум!
 По е приятна играта,
 щом се играе наум!

— Циркът започва! Циркът започва!
 Цирк чуждестрански на българска почва!
 Купувай билети, купувай билети —
 десет места не са още заети!

— Аз съм твоят часовник, макар малко наужким,
 но си имам махало и виж как го клатушкам:
 Тик-так,
 тик-так,
 часовете във мен
 са все за игри,
 24 на ден
 не ми стигат дори!

— Пожарна! Пожарна!
 Пътувам за Варна!

— Какво, че вече нощ е,
 играта няма край!
 Недей заспива още!
 Играй! Играй! Играй!

Само че докато играчките пицят и звънтят в кутията, от другия ъгъл на стаята (онзи тъмния, за който казахме) иде съвсем друг глас. И чудно е, че той

— Persze — mondja a nagyapja. — És miről szóljon a mese?
 — Halacskákról! — mondja Ogi csak úgy találomra.
 — Rendben van, tehát halacskákról — mondja nagyapa. — Csak ki kell még talál-
 nom! Hunyd le a szemed!

— Lehunytam.
 — De ne szorítsd össze!

És mit történik? Most is, mint minden este, zene, csilingelés, hangok hallatsza-
 nak a kartondobozból. Ogi játécai nem akarnak nyugovóra térni. Hallgassátok csak,
 mit beszélnek a bal fülecskéjébe (abba, amelyiket nem szorít a párnájára).

— Mit csinálsz, Ogi, itt mindenki rád vár!
 A mozdony füstöl, és a helikopter felszállt!

— Ogi, engedj minket az ágyadba —
 csendesen leszünk!
 Kellemesebb a játék,
 ha gondolatban cselekszünk!
 — Kezdődik a cirkusz! Kezdődik a cirkusz!
 Bolgár anyaföldön vendégeskedik a külföldi cirkusz!
 Vegyél jegyet, vegyél jegyet —
 lefoglalhatsz még tíz helyet!

Én vagyok a te órád, habár nem igazán,
 de nézd, hogy himbálódzik az ingám:
 Tikk-takk,
 tikk-takk,
 játékra hív
 minden egyes óra,
 nem elég nekem
 egy egész nap!

— Tűzoltóautó! Tűzoltóautó!
 Várnába tartó!

— Bár szállt az éj,
 a játéknak nincs vége!
 Játssz! Játssz! Játssz!
 Ne aludj még el!

Ám amíg a játékok a dobozban rikoltoznak és csörömpölnek, a szoba másik sar-
 kából (abból a sötétből, amelyikről beszéltünk) teljesen másfajta hang hallatszik.
 Különös, hogy bár egészen halkan suttog, Ogi mégis hallja a jobb fülecskéjében (abban,
 amelyik a párnájába fúródik). Íme, ezt mondja neki a hang csendesen:

— Az álmod vagyok,

шепне съвсем тихо, но Оги все пак го чува, и то с дясното си ушенце (това, което е затиснато от възглавницата). Ето какво му казва тихият глас:

— Аз съм съня ти,
аз съм съня ти,
но лицето ми ти не познаваш, защото
колкото пъти,
колкото пъти
съм ти идвал на гости, а ти спиш във леглото.

Но това е шега,
хайде, спи и сега
сред сребърни нишки,
сред танци на мишки,
сред чисти въздишки —
на големите даже
аз пречиствам сърицата,
а какво да се каже
за съня на децата?

Но докато шепне Сънчо, дядото е намислил приказката си.

— Хайде! — казва той. — Започваме... Имало едно време три рибки. Една-та била послушна. И втората била послушна. А третата, и тя също била послушна, само че малко напроотив. Майка им ги извикала веднъж и им казала: „Децата, трябва да се пазите много от въдиците!“

— Какво е въдица бе, дядо? — пита Оги в тъмното.

— Ще чуеш — казва дядото. И продължава: — „Въдицата, деца — казала майката на рибките, — е една кука, с която хората ни ловят. Мушват я в един червей и я пускат, вързана за конец, във водата. Ако някоя глупава рибка лапне червея, хваща се на куката и я издърпват. Затова, деца мои, като видите червей:

имайте предвид
старата поука:
ако е извит,
значи е със кука!

Запомнихте ли?“ И двете рибки една след друга казали: „Запомних, майчице!“ „Запомних, майчице!“ Само третата също казала: „Запомних, майчице!“ но после прибавила на себе си: „Само че малко напроотив!“... Добре, но един воден червей ги чул и...

— Дядо, има ли водни червеи? — пита Оги.

— Има в интереса на приказката — казва дядо му. И продължава: — Един воден червей, значи, ги чул и си казал:

„Ах, ах, ах,
играта им разбрах,

аз álmod vagyok,
de nem ismered az arcom, mert
valahányszor,
valahányszor
meglátogatlak, te mindig alszol.

De ez csak tréfa,
gyerünk, aludj csak,
ezüstfonalak körbefonnak,
körös-körül egerek táncolnak,
tisztá sóhajok záporoznak –
mert én még a felnőtteknek is
tisztá szívet adok,
a gyerekekre pedig
édes álmod hozok!

És amíg az Álom suttogott, nagyapa kigondolta a meséjét.

– Gyerünk! – mondja. – Kezdjük... Volt egyszer három halacska. Az első szófogadó volt. A második is. A harmadik is szófogadó volt, vagyis épp ellenkezőleg. Egyszer az édesanyjuk hívatta őket, és így szólt hozzájuk: „Gyerekek, őrizkedjétek a halászhorogtól!“

– Mi az a halászhorog, nagyapa? – kérdezi Оги а сötétben.

– Mindjárt meghallod – mondja nagyapa. És folytatja: – "A halászhorog, gyerekek – mondta a halak édesanyja –, egy kampó, amellyel az emberek kifognak minket. Rászúrnak egy kukacot, църнат kötnek rá, és a vízbe eresztik. Ha valamelyik buta hal bekapja a kukacot, fennakad a horgon, és kihalásszák. Ezért gyermekeim, ha kukacot láttok:

Ne feledjétek
az ősi tanácsot:
ha meggörbül a kukac,
horogra akadtok!

„Megjegyeztétek?“ És az első két halacska egymás után azt mondta: „Megjegyeztem, édesanyám!“ „Megjegyeztem, édesanyám!“ A harmadik is ezt mondta: „Megjegyeztem, édesanyám!“ Кésőbb azonban így szólt magában: „Épp ellenkezőleg!“ ...Jó, de egy vízi kukac kihallgatta őket, és...

– Nagyapa, vannak vízi kukacok? – kérdezi Оги.

– A mesében vannak – mondja а nagyapja. És folytatja: – Tehát egy víзи kukac kihallgatta őket, és így szólt:

„He, he, he,
rájöttem a cselükre,
nem félek már többé,
hogy válok haleledellé!
Nem rejtőzöm
lyukakba,

не ме е вече страх
от рибешки стомах!
Вместо в дупка
да се крия,
като кука
ще се вия.
Тъй страхът им, че съм с въдица,
ще ме пази нощ и ден —
не разбирам: отде въдят се
толкоз хитрости във мен?“

И ето, първата рибка се приближила до червея и той, като я видял, веднага се извил на кука и станал неподвижен. Тя го огледала от всички страни и си казала:

„Имам аз предвид
старата поука —
този е извит,
значи е със кука.“

И се отдалечила. А червеят почнал да танцува от радост зад гърба ѝ:

„Ах, ах, ах,
играта им разбрах,
не ме е вече страх
от рибешки стомах!“

С втората рибка се случило същото. И тя, като видяла червея, си казала:

„Този е извит,
значи е със кука.“

И също отминала. И червеят пак затанцувал:

„Ах, ах, ах,
играта им разбрах...“

Но тогава край него минала третата рибка. А тя била тази, дето била послушна, само че... как беше?

— „Малко напротив!“ — казва Оги. Той никоя подробност не забравя.

— Да — казва дядото. — Тя видяла извития червей, но си казала:

„Нямам аз предвид
никаква поука.
Аз съм страшен кит —
я ела ми тука!“

И отворила една голяма, лакома уста. Червеят изпищял:

meghajlok
kampó alakba.
Attól félnek horgon vagyok,
így élem túl éjt s a napot –
nem is értem: hogy lehet,
hogy ennyi ravaszság él bennem?“

És tessék, amikor a kukac észrevette, hogy az első halacska a közelébe ért, kampó alakba görbült, és megmerevedett. A halacska alaposan megnézte minden oldalról, majd ezt mondta:

„Nem feledem
az ősi tanácsot –
ez meggörbült,
így horogra akadok.“

És odábbállt. A kukac táncra perdült örömében a háta mögött.

„He, he, he,
rájöttem a cselükre,
nem félek már többé,
hogy válok haleledellé!“

A második hallal ugyanez történt. Amikor meglátta a kukacot, így szólt:

„Ez meggörbült,
így horogra akadok.“

És ő is tovaúszott. A kukac ismét táncra perdült:

„He, he, he,
rájöttem a cselükre...“

De ekkor a harmadik halacska úszott el mellette. És ugye ő volt az, aki szófogadó volt, vagyis... hogy is volt?

– Épp ellenkezőleg! – vágja rá Ogi. Mert ő minden részletre emlékszik.

– Igen – mondja nagyapa. – A halacska látta a görbe kukacot, de így szólt:

„Nem törődöm én
semmilyen ősi tanáccsal.
Rettenetes bálna vagyok –
ugorj a hasamba!“

És falánkul hatalmasra tátotta a száját. A kukac felvisított:

– „Horgon lógok! Horgon lógok!“

De a szófogadatlan halacska bekapta – ham! – És kész! Itt a vége, fuss el véle... Gyerünk, most már aludjunk!

Ogi azonban elégedetlen.

„Имам въдица! Имам въдица!“ Но непослушната рибка го лапнала — ам!
— и готово! И така свършила приказката... Хайде сега да спим!

Но Оги не е доволен.

— И защо го лапнала? — казва той плачливо.

— Защото рибките се хранят с червеи — обяснява дядо му. — Хайде!

— А той защо нямал кука?

— Защото куката би била дидактика. Ти знаеш ли какво е дидактика?

Оги, разбира се, не знае какво значи тази „възрастна“ дума. (И вие не я знаете, но това няма значение.) На него само му е мъчно за червея. А дядо му е вече подхванал своята приспивка:

— Миш, Миш, Миш,
няма ли да спиш?
Запуши ушета —
Сънчо вече шета!
Затвори очички,
както правят всички,
че на твоя дядко
времето е кратко
и не бива, Миш,
да му го хабиш...

Само че играчките от картонената кутия отново се обаждат в едното ушенце на Оги:

— Луноход №5
с апарат-автомат:
щом не може напред —
врът! — и тръгва назад.
Ела насам,
слезни от кревата —
без теб съм сам
като на Луната!

„Дядо и ряпа!“ „Дядо и ряпа!“
Дядо чете ме, а Огито зяпа!

Но в другото му ушенце гласът на Сънчо от тъмния ъгъл пак надвива техните викове и звънтене:

... На големите даже
аз пречиствам сърцата,
а какво да се каже
за съня на децата?...

И дядото се мъчи да му помогне със своята приспивка, той друга бялата

– De miért kapta be? – mondja pityeregve.
– Mert a halak kukacokkal táplálkoznak – magyarázza nagyapa. – Gyerünk!
– De miért nem horgon lógott a kukac?
– Mert az csak egy didaktikai horog lenne. Tudod, mi az a didaktika?
Оги természetesen nem tudja, mit jelent ez a „felnőtt” szó. (Ti se tudjátok, de nem is fontos.) Csak sajnálja a kukacot. A nagyapja már belefogott az altatóversikéjébe:

– Egérke, Egérke,
alszol-e már végre?
Dugaszold be fülecskédet –
mert az Álom erre lépked!
Hunyd le a szemed,
így tesz minden gyerek,
hisz a nagyapádnak
minden perce drága,
és nem illik azt,
elfecsérelni...

Ам а картондобоузан хеве́рő játékok újra megszólalnak Оги egyik fülecskéjében:

– Itt az ötös számú Holdjáró,
automata szerkezettel ellátott:
ha nem megy előre –
fordulj – és irány hátra!
Gyere ide hozzám,
szállj ki az ágyból –
nélküled ellep a magány,
akár egy Holdon járót!

„Nagyapa és a répa!” „Nagyapa és a répa!”
Оги csak bámul, Nagyapa olvas!

De a másik fülecskéjében а сötét sarokból еркеző Álom hangja ismét túlharsogja zengés-bongásukat:

...hisz még а felnőtteknek is
tisztа szívét adok,
а gyerekekre pedig
édes álmot hozok!

Nagyapa is igyekszik az altatóversével az Álomnak segíteni, aki megrázza а fehér párnát:

– Gyerünk, gyerünk, Egérke,
Párizsban az egerek
lásd, alszanak végre,
Gyerünk, nem kell már sok,

възглавница:

— Хайде, хайде, Миш,
вече спинкат, виж,
мишките в Париж.
Хайде още малко,
че ще бъде жалко,
ако клепки ти
си склопил почти,
а не щеш да спиш...

— Имам пиш! — казва Оги. Всички деца знаят това е много стара тяхна хитрост.

— Нямах пиш! И не ме ядосвай, че... — казва дядото. И отново друга възглавницата:

— Хайде, хайде, Миш,
хайде, мой сладкиш!
Спят в гората всички
малолетни птички,
само едно птиче
тъй се инасти, че
странно е защо
тъй постъпва то?
Всички спят ноще,
само то не ще.
Миш, Миш, Миш,
ако ти заспиш,
тайната тогаз
ще ти кажа аз:
тъй било, защото
бухалче било то!
Малко бухалче
като туй момче,
дето всяка нощ
ни умаломбич...

— А защо не искало да спи? — пита в тъмното Оги.

— Защото бухалите — казва дядо му — спят денем, а нощем не спят.

— И не им ли се затварят очичките? — пита Оги.

— Не — казва дядото, — защото на тях клепките им са отдолу нагоре и като им натежат, не се затварят, ами се отварят още повече.

— А! — казва Оги. Това за клепките му се вижда много интересно. После прибавя: — Искам още една приказка.

— Само че последна! — съгласява се дядо му — За какво да бъде?

később majd sajnálsz,
hogya a szemed lezárod,
mégsem jön
az álom...

— Pisilnem kell! — mondja Ogi. Minden gyerek ismeri ezt az ősrégi csalafintaságot.

— Nem kell pisilned! És ne dühíts fel, mert... — mondja nagyapa. Majd újból megigazítja a párnát:

— Gyerünk, gyerünk, Egérke,
gyerünk, kicsi desszertem!
Az erdőben szendereg
az összes kismadár,
csak egy madárka
vonakodik már,
furcsa, hogy így
ellenáll!
Éjjel minden szunnyad,
csak ő nem nyughat.
Egérke, Egérke,
ha elalszol végre,
titkot mondok
érte:
ez csak azért volt,
mert ő egy bagoly volt!
Egy kicsi bagolyka,
mint ez a fiúcska,
aki minden éjjel,
elerőtlen...

— És miért nem akart elaludni? — kérdi a sötétben Оги.

— Mert a baglyok — mondja nagyapa — nappal alszanak, éjjel pedig ébren vannak.

— És nem csukódnak le a szemeik? — kérdi Оги.

— Nem — mondja nagyapa —, mert a szemhéjaik a szemük alján vannak, és ha elnehezednek, a szemeik nem csukódnak le, hanem csak még jobban kinyílnak.

— Á! — mondja Оги. Nagyon érdekesnek találja a bagoly szemhéjait. Majd hozzáteszi. — Akarok még egy mesét!

— De ez lesz az utolsó! — egyezik bele a nagyapja. — És miről szóljon?

— Egy macskáról — mondja Оги. — De hosszú legyen!

— Rendben van — kezd bele a nagyapja. — Volt egyszer egy macska, aki olyan hosszú volt, mint ide a villamosmegálló...

— Az meg hogy lehet? — ugrott fel Оги. Bizonyára gúnyolódnak vele!

— Hát nem egy "hosszút" akartál? — kérdi a nagyapja.

— A mese legyen hosszú! — válaszolja Оги.

— За една котка — казва Оги. — Но дълга.
 — Добре — започва дядо му. — Имало едно време една котка и тя била дълга от нас до трамвайната спирка...
 — Ама как може? — подскача Оги. Това е вече подигравка с него!
 — Нали искаше „дълга“? — казва дядо му.
 — Приказката да е дълга! — казва Оги.
 — Пък аз разбрах за котката — казва дядото. — Добре. Значи, имало една обикновена котка и тя се казвала...
 — Мърла! — изпреварва го Оги. Тяхната котка се е казвала така.
 — Чакай сега, кой разправя тук? — пита дядото.
 — Ти — казва Оги, — но обаче аз искам за Мърла.
 — Ще ти дам едно „но обаче“! Мърла я няма вече.
 — Искam за нея!
 — Добре. Тази Мърла, значи, си имала едно момченце за приятел...
 — Оги! — казва Оги.
 — Добре. И тя го запитала един ден: „Оги, може ли да изляза на улицата?“
 — Може — казва й Оги от възглавницата. Той е забравил, че това е приказка. А дядо му продължава.
 — „... Защото аз вече излязох — казала Мърла. — Много ми се разхождаше!“ Разхождала се, разхождала се и по едно време се спряла, мръднала си единия мустак, после другия и казала: „Мяууу, мирише ми на валериан!“ А трябва да знаеш, че котките ужасно обичат тази миризма. Щом я подушат, и тръгват към нея. И нашата Мърла тръгнала като пиана и говорела:
*„Ей ме, не ща,
 но тръгвам все пак.
 Има неща,
 укрити във мрак.
 Да, съществуват явления, значи,
 необясними и надкотарачни!
 Правя се,
 че си ходя сама,
 но ме влече
 към таз миризма.
 Да, съществуват...“*

Но докато говорела тези неща (вярно, малко неразбираеми за деца), в миг две ръце я сграбчили и мушнаели в някаква торба, чул се шум на автомобил — и това е всичко. Приказката свършила и като я карала колата, Мърла си казала самичка:

— „Миш, Миш, Миш,
 време е да спиш...“

Но хитростта на дядото не сполучва.

— Ън meg azt hittem, a macska – mondja nagyapa. – Rendben van. Volt egyszer egy közönséges macska, és úgy hívták, hogy...
 – Foltos! – vág közbe Ogi. Így hívták az ő macskájukat is.
 – Várj csak, ki mesél itt? – kérdi nagyapa.
 – Te – mondja Ogi –, csakhogy én azt szeretném, ha Foltosról mesélnél.
 – Majd adok én neked „csahogyot“! Foltos már nincs.
 – Azt akarom, hogy róla mesélj!
 – Jó. Tehát ennek a Foltosnak volt egy kisfiú barátja...
 – Ogi! – mondja Ogi.
 – Rendben. És a macska azt kérdezte egyszer tőle: „Ogi, kimehetek az utcára?“
 – Kimehetsz – mondja Ogi a párnájáról. Mert elfelejtette, hogy ez csak egy mese.

A nagyapja folytatja.

– „... mert már voltam kint – mondta Foltos. – Nagy kedvem támadt sétálni!“ Sétálgatott, sétálgatott, egyszer csak megtorpant, megpödrötte az egyik bajszát, majd a másikat, és így szólt: „Miauuu, macskagyökér illat van!“ És tudnod kell, hogy a macskák borzasztóan szeretik ezt az illatot. Amint megszimatolják, a nyomába erednek. És a mi Foltosunk megrészegülten eredt útnak, miközben így beszélt:

*„Ej, habár nem is akarok,
 mégis útnak indulok,
 Mert rejtőznek a homályban
 bizonyos dolgok.
 Igen, vagyis jelenségek,
 megmagyarázhatatlanok és kandúr felettiek!
 Úgy teszek,
 mintha magamtól járnék,
 pedig csak ez az illat az,
 ami vonz magához.
 Igen, léteznek...“*

És amíg ezeket a dolgokat mondta (amelyek valóban, kicsit érthetetlenek a gyermekek számára), hirtelen két kéz ragadta meg, bedugták egy zsákba, majd egy kocsi motorzúgása hallatszott – és ez minden.

A mese véget ért, és amikor elvitték, Foltos ezt mondogatta magának a kocsiban:
 – Egérke, Egérke,
 aludj el mélyen...

De nagyapa ravaszkodása nem vált be.

– Foltos egy macska – mondja Ogi.
 – Te is Ogi vagy, mégis "Egérkének" hívunk. Na, gyerünk!
*Egérke, Egérke,
 gyerünk, aludj szépen,
 különben tönkre teszed
 a tekintélyem...*

— Тя е котка — казва Оги.
— И ти си Оги, но пак ти викаме „Миш“. Хайде сега!
*Миш, Миш, Миш,
хайде да заспиш,
че ще провалиш
нашия престиж...*

— А къде я закарали? — иска да знае Оги. Той пита не от инат, а защото му е мъчно за Мърла.

— В зоологическата градина, къде! — казва дядото. — Там пазят такива редки животни като нея. Спи сега!

— Имам пиш!
— Нямах пиш и си затвори очичките!
— Искам да пия вода!
— Не искаш да пиеш вода!
— Искам да си я вземем!
— Не може. Там има един милион котки и няма да я познаеш!
— Я!
— И след това ще ни прави пакости!
— Няма!
— Добре, но на твоя отговорност?
— На моя отговорност!
— Взимаме си я и заспиваш?
— Да!
Дядото въздиша дълбоко в тъмната стая. И продължава приказката:
— Значи, Мърла си имала едно момченце...
— Оги! — казва Оги.
— По това се разбрахме. И този Оги си рекъл: „Отивам в зоологическата!“
— А как знаел, че е там?
— Как знаел ли? — казва дядото. — Ами така... Много просто... Знаел, защото тя, Мърла, като си играела с кълбото, конецът ѝ се завързал за опашката и колата като тръгнала, той се размотавал в кухнята. Оги тръгнал по конца и я намерил. И като я намерил, си я взел вкъщи. Хайде сега вече да спим!

Но той е направил една голяма грешка.

— А другите? — пита го Оги.
— Кои други?
— Другите котки. Ти нали каза „един милион“!
— Ами да, казах! — въздиша още по-дълбоко дядото. — И тези милион котки, такива, разни, от всички цветове, се били накатерили по решетките и се молели на Оги:

*„Тук сме от години,
ах, освободи ни!
Мяу!*

— De hova vitték? — akarja tudni Ogi. Nem daczból kérdi, csak sajnálja Foltost.
— Az állatkertbe, hová máshová! — feleli nagyapa. — Ott őrzik az ilyen ritka állatokokat, mint ő. Most aludj!
— Pisilnem kell!
— Nem kell pisilned, és hunyd le a szemed!
— Vízet akarok inni!
— Nem kell neked víz!
— Vissza akarom hozni!
— Nem lehet. Egy millió macska él ott, nem ismered meg!
— Ugyan már!
— Utána pedig csintalanságokat fog elkövetni!
— Nem fog!
— Jó, de vállalod érte a felelősséget?
— Vállalom!
— Visszahozzuk, és elalszol?
— Igen!
Nagyapa mélyet sóhajt a sötét szobában. És folytatja a mesét:
— Tehát Foltosnak volt egy fiúcska barátja...
— Оги! — mondja Оги.
— Ezt már megbeszéltük. És Оги így szólt: „Elmegyek az állatkertbe!”
— De honnan tudta, hogy ott van a macska?
— Hogy honnan tudta? — mondja nagyapa. — Hát... Nagyon egyszerű... Tudta, mert Foltos, amikor a gombolyaggal játszott, a церна rátekeredett a farkára, és amikor a kocsi elindult, a fonálköteg letekeredett a konyhában. Оги követni kezdte a цэрнát, és megtalálta Foltost. És amikor megtalálta, hazavitte. Na, most már aludj!

De nagyapa elkövetett egy nagy hibát.

— És a többiek? — kérdi Оги.
— Milyen többiek?
— Hát a többi macska. Nem azt mondtad: "egy millió macska"?!
— Igen, mondtam! — sóhajt még mélyebbet nagyapa. — És ez a milliányi különböző, mindenféle színű macska, felmászott a rácsokra, és Оgit kérlelte:

*„Évek óta várjuk,
hogy felszabaduljunk!
Miau!
Álmatlan kis Ogink,
elsőszámú barátunk,
Isten küldött hozzánk,
kétlábú pajtásunk!
Miau!”*

Оги így szólt hozzájuk: „Nem lehet, nem lehet!” De ők tovább nyávogtak:
*„Az istenért, az istenért,
engedj minket szabadon!”*

Бог те е изпратил,
наш безсънни Оги,
първи наш приятел
между вси двуноги!
Мяу!“

Оги им казал: „Не мога, не мога!“ А те продължавали да мякут:
„За бога, за бога,
пусни ни навън!
Няма «не мога»,
щом е насън!“

— Но аз още не спя — казва Оги от възглавницата. — И търся само една!
— Прав си — казва дядо му. — Но котките не искали да знаят за това. Те

замяукали още по-силно:

„Всяка от нас е една!
Всички сме тук без вина!
Съдбата ни е тук трагическа!
Това не е зоологическа!
Твойто зимно палто,
с каква кожа е то?“

— Дядо — казва Оги жално, — може ли и тях да вземем?

Дядото сам се чуди защо е измислил приказката така тъжна, но всяко зло за добро — утре пак ще трябва да приспива Оги с приказка, а откъде да ги измисля все нови? Затова казва:

— Не може! Тях утре. Всяка вечер по една. Хайде сега да спим. Доволни ли сме?

— Не сме! — казва в тъмното Оги. Жално му е за котките, които са останали зад решетката. Но дядо му не го разбира.

— То се знае, ти си ненаситен — казва той. — Хайде сега заспивай!

Миш, Миш, Миш,
време е да спиш,
свойто копче ти
леко завърти...

Чувате ли? Отново спорят играчките от картонената кутия и Слънчо от тъмния тъгъл. Едно тенекиено автомобилче се оплаква:

— Аз, горкото, аз, горкото,
счупи ми се колелото,
поправи ме, Оги мило,
изкорми и туй кормило!

Ne mondd, hogy „nem lehet”,
hisz ez csak egy álom!”

— De én még nem alszom — mondja Оги a párnájából. — És csak egy macskát keresek!

— Igazad van — mondja a nagypapája. — De a macskák nem akarták megérteni. Még erősebb nyávogásba kezdtek:

„Mindegyikünk egyedi példány!
S hogy idekerültünk, nem a mi hibánk!
Tragikus a mi sorsunk!
Nem állatkertbe jutottunk!
Hisz majd meglátod,
milyen szőrből van a télikabátod!”

— Nagyapa — mondja Оги банатосан —, őket is elhozhatjuk?

Nagypó maga is csodálkozik, hogy miért talált ki ilyen szomorú mesét, de minden rosszban van valami jó — holnap is mesével kell álomba ringatnia Ogit, és honnan találjon ki mindig valami újat? Ezért azt mondja:

— Nem lehet! Majd holnap. Minden este egy macska. Gyerünk, most aludjunk!
Elégedettek vagyunk?

— Nem vagyunk! — mondja a sötétben Оги. Sajnálja a rács mögött maradt macskákat. De a nagypapája nem érti meg.

— Azt tudjuk, hogy telhetetlen vagy — mondja. — Gyerünk, most aludj!
— Egérke, Egérke,
aludj el szépen,
ha a gombod
enyhén megcsavarod...

Halljátok? A kartonpapírban heverő játékok újra vitába szállnak a sötét sarokban lapuló Álommal. Egy bádog játékautó így panaszkodik:

— Én szegény, én szegény,
a kerekem eltörték,
javíts meg, kedves Оги,
kiszedték a kormányom is!

Egy vicces baba így kiált:

— Harlequin a nevem,
gyere moziba velem!

Ам а többi játék hangja elhalkul és érthetlenné válik. Mintha bizony játszani hívnák Ogit, de úgy beszélnek, mint az Álom, aki gyengéd, altató hangon suttogja a magát:

— ...ezüstfonalak körbefonnak,

Една смешна кукла се обажда:
— Аз съм Арлекино,
тръгвай с мен на кино!

Но гласовете на всички други играчки са станали тихи и не се разбират.
Уж канят Огито на игра, а говорят като Сънчо, който шепне нежно и приспивно своето:

— ... сред сребърни нишки,
сред танци на мишки,
сред детски въздишки...

Но Оги не иска да слуша и него:

— Не ми се спи! Искам да играя!

Той се е изправил в креватчето си и това вече ужасно ядосва дядо му.

— Слушай какво! — казва той много строго. — Да знаеш, че ще се скара-
ме с тебе!

Но и Оги се нацупва:

— Иди си в кабинета да работиш! — казва той през сълзи.

— Какво? — казва дядо му.

И Оги отговаря:

— Иди си в кабинета да работиш! — и брадичката му потреперва.

Колко е тихо в тъмната стая! Чува се как колелата на трамвая свирят на
завоя. Сега малкият Оги се чувства виновен.

— Спиш ли, дядо? — пита тихо той.

— Не — казва дядото в тъмното.

— А какво правиш?

— Мисля си.

— За какво си мислиш?

— За едно голямо животно — казва дядото.

Това е много любопитно за Оги. Той забравя за вината си.

— Какво животно?

— Такова — казва дядо му. — Кое то яде хартия.

— И Рекси яде — казва Оги. — Ти Рекси знаеш ли го?

— Как да не го знам!

— Аз му дадох един билет да яде и той го надупчи като машинката в трам-
вая.

— Хе-хе! — засмива се дядото. — Хайде сега...

— А твоето животно какво е? Отде взема хартия да яде?

— От едно чекмедже.

— Какво чекмедже?

— Такова. Пред корема му.

— Кенгуру е значи! — отгатва Оги.

— Позна — съгласява се дядо му.

*körös-körül egerek táncolnak,
gyermek sóhajok záporoznak...*

De Ogi nem akar hallgatni rá:

– Nem akarok aludni! Játsszani akarok!

Feláll a kiságyában, és ez már borzasztóan felbosszantja a nagyapját.

– Ide figyelj! – mondja nagyapa nagyon szigorúan. – Össze fogunk veszni!

De Ogi is felhúzza az orrát:

– Menj a dolgozószobába, és dolgozz! – mondja könnyes szemmel.

– Micsoda? – kérdi a nagyapja.

És Ogi rávágja:

– Menj a dolgozószobába, és dolgozz! – és megremeg az állacskája.

Milyen csönd lett a sötét szobában! Hallatszik, ahogy a villamos kerekei csiko-
rognak a kanyarban. Most a kis Oginak támad büntudata.

– Alszol, nagyapa? – kérdi csendesen.

– Nem – válaszolja a nagyapja a sötétben.

– Hát mit csinálsz?

– Gondolkozom.

– Min gondolkozol?

– Egy nagy állaton – mondja nagyapa.

Ez felkelti Ogi érdeklődését. Még a büntudatáról is megfeledkezik.

– Milyen állaton?

– Olyanon – mondja nagyapa –, amelyik papírt eszik.

– Rexi is evett – mondja Ogi. – Ismered Rexit?

– Már hogy ne ismerném!

– Adtam neki egy jegyet, hogy egye meg, ő pedig kilyukasztotta, mint a villamos
jegykezelő automatája.

– Ha-ha! – neveti el magát nagyapa. – Gyerünk, most már...

– És milyen a te állatod? Honnan vesz papírt, hogy megegye?

– Egy fiókból.

– Milyen fiókból?

– Ilyenből. Ami a hasán van.

– Akkor kenguru! – fejti meg Ogi.

– Eltaláltad – vallja be a nagyapja.

– Mesélj róla!

– Nem lehet róla mesélni!

– Akkor én fogok mesélni róla! – mondja Ogi. Mit gondol a nagyapja, hogy ő
nem tud meséket kitalálni!? És íme, rákezdi: – Volt egyszer egy kenguru, és volt egy ki-
csi kenguruja, akivel játszott...

– Hát éppen ez az – mondja nagyapa –, hogy nem játszott vele. A kengurucska
ott ugrált körülötte, és egyre arra kérte: „Gyere, játszunk nagyapa! Gyerünk, tegyél be-
le az erszényedbe, nagyapa!” De az öreg kenguru milliónyi könyvet tartott az erszé-
nyében, és így felelt:

— Разправи ми за него!

— Не е за разправяне тя!

— Тогава аз ще я разправа! — казва Оги. Какво си мисли дядо му, че той не може да съчинява приказки!? И ето го, започва: — Имало едно време едно кенгуру и то си имало едно кенгурче и си играело с него...

— Там е работата — казва дядото, — че не си играело. Кенгурчето все подскачало около него и го молело: „Хайде да си поиграем бе, дядо! Хайде вземи ме в торбата си бе, дядо!“ Но старото кенгуру си държало в торбата един милион книги и му отговаряло:

*„Не може. В торбата
държа си творбата!“*

— Какво е „творба“ бе, дядо? — намесва се Оги.

— Тези книги, нали ти казах — обяснява дядо му. — Кенгурчето и то не знаело какво значи „творба“ и старото кенгуру му обяснило, че това е:

*„Единствен плод, единствен плод
на съдържателен живот!“*

„Ама и аз съм съдържателно! — примолило се кенгурчето. — Пусни ме да се гушна при него!“

Но старото кенгуру му отговорило:

*„В торбата ми няма
място за двама!
Бягай веднага,
недей ми дотяга,
че съм на косъм
да се ядосам!“*

„Искам да си играем! — казало кенгурчето. — Хайде бе, дядо! Хайде бе, дядо!“

„Ама ти ще ме оставиш ли, или ще ти плесна един!“ — казало старото кенгуру и вдигнало лапа.

Тогава малкото кенгурче се заплакало:

„У-у-у!“ — И го напуснало. Заминало си...

— А старото кенгуру защо не искало мъничко да си поиграе с него? — пита Оги. Вече никак не му се спи.

— Ами хайде де, виж му австралийския акъл! — казва дядото. — То разбрало, че е сгрешило, но било вече късно. Почнало да си търси внучето и да плаче:

*„Ах, какво направих,
как го изоставих!
То се е загубило,
то се е погубило!
Както голо рипа,
ще го спина грипа!“*

*„Nem lehet. Az erszényben
tartom a szerzeményem!“*

— De mi az a „szerzemény“, nagyapa? — szól közbe Ogi.

— Hát könyvek, hiszen mondtam – magyarázza el a nagyapja. – A kis kenguru sem tudta, mi az a „szerzemény“, és az öreg kenguru elmagyarázta, hogy az:

*„A tartalmas élet
egyetlen termése, egyetlen termése!“*

„De én is tartalmas vagyok! – kérlete a kis kenguru. – Engedd, hadd bújjak oda hozzá!“

De az öreg kenguru így válaszolt:

*„Az erszényemben
két dolog nem fér el!
Kotródj azonnal,
és ne untass,
egy hajszálon múlik,
hogy felbosszants!“*

„Játszani akarok! – mondta a kis kenguru. – Rajta, nagyapa! Rajta, nagyapa!“

„Hagyj békén, vagy lekeverek egyet!“ – mondta az öreg kenguru, és felemelte a mancsát.

Ekkor a kis kenguru sírva fakadt:

„Brü-hü-hü!“ – És békén hagyta. Elment...

— És az öreg kenguru miért nem akart játszani vele egy kicsit? – kérdi Оги. Már egyáltalán nincs kedve aludni.

— Hát nézd azt az ausztrál észjárását! – mondja nagyapa. – Rájött, hogy hibázott, de akkor már késő volt. Keresni kezdte az unokáját, és így sírt:

*„Ó, mit tettem,
magára hagytam!
Elveszejtettem,
elpusztítottam!
Meztelen ugrálva,
még elkapja a nátha!“*

És ahogy így sírdogált, rájött, hogy nem csak az unokája, de ő is fájni fog majd. Mert mit gondolsz, miért volt erszénye – hogy megmelengesse az unokáját, és az is megmelegítse őt!

„Ah, ha elveszítem, mi lesz velem!“ – siránkozott az öreg kenguru. De ekkor eszébe jutott, hogy az unokája eddig is, ahogy nőtt, minden nap megváltozott, és ő, az öreg kenguru minden nap, amikor nem volt vele, elvesztette őt! (Ezt nem érted? Semmi baj. Majd megérted, ha felnősz.)

И както плачело, се досетило, че не само на внучето му, но и на самото него щяло да му бъде студено. Защото тази торба за какво, мислиш, му била дадена — да топли внучето си, но и внучето да топли него!

„Ах, ако го загубя, какво ще правя?“ — вайкало се старото кенгуру. Но при тези думи се досетило, че внучето му и досега, като растяло, ставало всеки ден друго и значи то, старото кенгуру, всички дни, през които не било с малкото, го било загубвало! (Не го ли разбираш това? Нищо. Ще го разбереш, като пораснеш.)

„Глупаво торбесто млекопитаещо! — казало си старото кенгуру. — Бягай да го търсиш!“

А за да стигне до Австралия, където било отишло внучето му, трябвало да мине морето и то скочило в него и заплувало. Но морето било много голямо и старото кенгуру започнало да губи сили и замалко щяло да се удави, защото книгите в торбата му натежали.

— Намокрили се — допълва Оги.

— Да — съгласява се дядо му. — И то почнало да ги изхвърля една след друга, една след друга и най-после стигнало до брега на Австралия. И понеже било много уморено, легнало на пясъка и заспало.

— Ама ще си намери ли внучето? — пита Оги.

— Разбира се — казва дядо му. — Само че първо трябва да си почине.

Хайде спи, кенгуру! Спинкай и ти, Огинце!

*Време е да спиш,
на, за пример виж
даже кенгурито,
дето е прочуто
с дългия си скок,
спинка съм дълбок;
а пък ти не спиш,
мой чудесни Миш,
мое малко внуче,
мое кенгуруче,
мое кукумяче,
мое „но обаче“...*

Чувайте: приспивката на дядото става все по-тиха, по-бавна, по-сънна. Играчките в картонената кутия са заспали, а Сънчо от тъмния ъгъл е изпълнил цялата стая и шепне вече в двете ушенца на Огито, в дясното и в лявото:

*... колкото пъти,
колкото пъти
съм ти идвал на гости, а ти спиш във леглото...*

— Аз не спя! — казва Оги на Сънчо.

„Te buta, erszényes emlősállat! — mondta magának az öreg kenguru. — Menj, és keresd meg!“

De hogy eljusson Ausztráliába, ahová az unokája ment, át kellett kelnie a tengeren, ezért beugrott a vízbe, és úszni kezdett. A tenger azonban hatalmas volt, az öreg kengurut kezdte elhagyni az ereje, és hamarosan megfulladt volna, mert az erszényében lévő könyvek lefelé húzták.

— Eláztak – teszi hozzá Ogi.

— Igen – ért vele egyet a nagyapja. – Ezért elkezdte kihajigálni őket egymás után, míg végül Ausztrália partjaihoz nem ért. És mivel nagyon fáradt volt, lefeküdt a homokba, és elaludt.

— De meg fogja találni az unokáját? – kérdi Ogi.

— Természetesen – mondja a nagyapja. – Csak előbb pihennie kell. Gyerünk, aludj, kenguru! Szenderegj te is, kis Ogi!

*Itt az idő, aludj,
nézd csak meg például,
még a kenguru is,
aki arról híres,
hogy nagyokat ugrik,
mély álomba merült;
Ám te, kis Egérkém
mindig ébren vagy még,
Én csodás unokám,
kicsi kengurucskám,
édes kuvikmadaram,
az én „csakhogyom“...*

Hallgassátok: nagyapa altatója egyre halkabb, lassabb és álmosabb lesz. A játékok álomba szenderültek a kartondobozban, a sötét sarokból jövő Álom pedig betölti az egész szobát, és már Ogi mindkét fülecskéjébe, a jobba és a balba is így duruzsol:

*...valahányszor,
valahányszor
meglátogatlak, te mindig alszol...*

— Én nem alszom! — mondja Ogi az Álomnak.

Az Álom nagyon elcsodálkozik, és abbahagyja a suttogást.

— Nem alszol? Akkor ki horkol?

— Nagyapa.

— És te miért nem alszol?

— Mert nem fejeztük be a meséket — súgja neki Ogi. — A kukacot lenyelték, a macskák holnapra maradtak, és a kis kengurut sem találták meg!

— Csak ennyi? Mit értenek a felnőttek a mesékhez! — mondja az Álom. — Majd mi most befejezzük őket. Csak fogd erősen a gombodat! Tehát: másnap reggel az öreg kenguru felébredt, megtalálta az ő édes unokáját, majd átölelték egymást, és soha

Сънчо е много учуден и престава да шепне:

— Не спиш ли? Че кой хърка?

— Дядо.

— А ти защо не спиш?

— Защото не довършихме приказките — прошепва Оги. — И червея го глътнаха, и котките останаха за утре, и кенгурчето не се намери!

— Това ли било? Те, възрастните, какво ли разбират от приказки! — казва Сънчо. — Сега ще ги довършим с тебе. Само трябва да държиш здраво копчето си. И значи, така: на другата сутрин старото кенгуру се събудило, намерило милото си кенгурче и двамата се прегърнали, за да не се разделят вече никога. Котките също избягали от клетката, защото пазачът им бил забравил да я заключи. А пък червеят — него рибката го била лапнала, само че малко напротив, и той изскочил жив и здрав от устата ѝ и се развикал:

„Скачайте! Ура! Ура!

Всички да играят!

Приказката е добра,

щом добър е краят!“

Само че, драги Оги, знаеш ли какво, аз отдавна искам да те попитам нещо. Кажи ми, на тебе клепките ти отдолу нагоре ли са, или от горе на долу, защото ако са от горе на долу, значи, че са може би отдолу надолу, а пък ако са отдолу надолу...

Думите на Сънчо стават все по-неясни. Вече не се разбира какво говори. В стаята е тихо. И какво става? Бялата възглавница се помръдва, издига се във въздуха и леко излита през стъклото на прозореца, носейки със себе си малкия Оги — той е заровил бузка в нея и стиска в ръчица копчето на пижамката си.

Сладък сън, Оги!

többé nem váltak el. A macskák is kiszöktek a ketrecből, mert az őt elfelejtette bezárni azt. A kukac pedig – amelyiket bekapta a hal, vagyis hogy épp ellenkezőleg, épen és egészségesen ugrott ki szájából, és így kiáltozott:

„Ugrádozzatok! Éljen! Éljen!

Játsszon mindenki!

A mese csak akkor jó,

ha mindig jó a vége!“

Azonban kedves Ogi, tudod mit, már régóta akarok kérdezni tőled valamit. Mondd csak, neked a szemhéjad lentről felfelé csukódik vagy fentről lefelé, mert ha fentről lefele, azt jelenti, hogy talán lentről felfele, de ha lentről fel...

Az Álom szavai egyre felfoghatatlanabbá válnak. Már nem lehet érteni, mit mond. A szobában csend van. És ekkor mi történik? A fehér párna megmozdul, felemelkedik a levegőbe, és könnyedén kiszáll az ablakon magával repítve Ogit is – aki beletemette az orcáját, a kezecskéjével pedig a pizsamája gombját szorongatja.

Édes álmot, Ogi!

ЗА АВТОРИТЕ

АЛИЗ МОШОНИ (1944*) – унгарска писателка, журналистка и драматург. Книгата ѝ „Маджарщини“ (Magyarmesék) е издадена през 2016 г. от изд. Изид. Живее в Будапеща.

АНДРЕА ИВАН (1970*) – преводач от български и норвежки. Живее в Будапеща.

ВАЛЕРИ ПЕТРОВ (1920 – 2014) – *рождено име Валери Нисим Меворах*. Български поет, сценарист, драматург и преводач.

ГЕРГЕЙ ЛАЙОШ КОВАЧ (1985*) – преводач. Живее в Будапеща.

ДИМИТЪР МИТЕВ (1952*) – е доцент в Института за исторически изследвания при БАН. Живее в София.

ЛЕНКЕ ЧИКХЕЙИ (1944*) – българист, преводач, дългогодишен преподавател, доцент в в Будапещенския университет „Лоранд Йотвъш“. Живее в Цеглед, Унгария.

МИТКО НОВКОВ (1961*) – е доктор на Факултета по журналистика и масова комуникация в СУ „Св. Климент Охридски“. Носител на национални награди. Живее в София.

НИКОЛАЙ БОЙКОВ (1968*) – е български писател, публицист, литературен критик и преводач. Живее в София.

ПЕТЪР МИХАЙЛОВ (1974*) – внук на Михаил Фридманов, директор на българското училище в Будапеща през периода 1950 – 1956 г. Живее в София.

ПЛАМЕН ДОЙНОВ (1969*) – е български поет, драматург и литературен историк. Живее в София.

A SZERZŐKRŐL

CSÍKHELYI LENKE (1944*) – bulgarista, műfordító, az ELTE bolgár szakának nyugalmazott docense. Cegléden él.

DIMITAR MITEV (1952*) a Bolgár Tudományos Akadémia Történeti Kutatások Intézetének docense. Szófiában él.

IVÁN ANDREA (1970*) műfordító, norvég és bolgár nyelvből fordít. Budapesten él.

KOVÁCS GERGELY LAJOS (1985*) – műfordító. Budapesten él.

MITKO NOVKOV (1961*) a Szófiai Ohridi Szent Kelemen Egyetem Újságírói és Tömegkommunikációs Karának doktora. Több országos díjat nyert. Szófiában él.

MOSONYI ALIZ (1944*) magyar író, újságíró és dramaturg. Magyarmesék című könyve 2016-ban jelent meg bolgár nyelven az Izida kiadó gondozásában.

NIKOLAJ BOJKOV (1968*) bolgár író, publicista, irodalomkritikus és műfordító. Szófiában él.

PETAR MIHAJLOV (1974*) Mihail Fridmanov, a budapesti bolgár iskola egykori igazgatója (1950 – 1956) dédunokája. Szófiában él.

PLAMEN DOJNOV (1969*) – bolgár költő, dramaturg és irodalomtörténész. Szófiában él.

VALERI PETROV (1920 – 2014) – *(született Valeri Niszim Merovah)* bolgár költő, forgatókönyvíró, dramaturg és műfordító.

X E M Y C

брой 2/2018 · година xxvii

Списание за култура и
обществен живот

Основано от *Дружеството*
на българите в Унгария през 1991 г.

Издание на *Българското*
републиканско самоуправление

Отговорен издател
д-р Данчо Мусев

Главен редактор
Светла Кьосева

Печат
FesztNet Kft.

Оформление, прегпечат
Димитър Русев

Адрес на редакцията
1062 Будапеща, ул. „Байза“ №44

ISSN 1216-2590

H Æ M U S

2/2018 szám · xxvii évfolyam

Társadalmi és kulturális
folyóirat

Alapította 1991-ben
a Magyarországi Bolgárok Egyesülete

A Bolgár Országos
Önkormányzat kiadványa

Felelős kiadó
dr. Muszev Dancso

Főszerkesztő
Kjoszeva Szvetla

Nyomdai kivitelezésért felelős
FesztNet Kft.

Design, nyomdai előkészítés
Ruszev Dimitar

A szerkesztőség címe
1062 Budapest, Bajza u. 44.

ISSN 1216-2590

